

БАШТАНЕ
HERITAGE FAIR

МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО

НОВИ ПОГЛЕДИ КА НАСЛЕДУ

МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО

NOVI POGLEDИ KA NASLEДУ

МУЗЕЈ РУДНИЧКО-ТАКОВСКОГ КРАЈА

Gornji Milanovac
2013.

MOJE TAJNO BLAGO

NOVI POGLEDI KA NASLEĐU

Izdavač:

Muzej rudničko-takovskog kraja

www.muzejgm.org

muzejgm@open.telekom.rs

Za izdavača:

Miloš Nikolić

Urednici:

Ana Bolović

Aleksandar Marušić

Višnja Kisić, MA

Lektura i korektura:

Irena Mandić

Mirjana Mokrovčak Glišović

Likovno-grafička obrada:

Veljko Trojančević

Fotografije:

Dokumentacija ustanova, učesnica projekta *Vašar baštine*

Štampa: NBS graf, Gornji Milanovac

Tiraž: 300

ISBN 978-86-82877-49-3

Štampanje ove publikacije realizovano je uz finansijsku podršku
MINISTARSTVA KULTURE I INFORMISANJA REPUBLIKE SRBIJE

S A D R Ž A J

<i>Aleksandar Marušić</i>	
Umeno predgovora	7
UVODNA RAZMATRANJA	11
<i>dr Milan Popadić</i>	
Kako je nastao <i>Vašar baštine</i>	13
<i>Višnja Kisić, MA</i>	
<i>Vašar baštine – da se upoznamo</i>	15
<i>MA Višnja Kisić</i>	
<i>Moje tajno blago – ka participativnom muzeju</i>	20
MUZEJSKA ISKUSTVA	29
<i>Tatjana Mihailović, Suzana Novčić</i>	
<i>Moje tajno blago u Narodnom muzeju Kraljevo</i>	31
<i>Svetlana Čeković, Vladan Vukosavljević</i>	
<i>Moje tajno blago u Muzeju „Ras“</i>	44
<i>Ana Bolović, Aleksandar Marušić</i>	
Pa, zar muzeji nisu za to da čuvaju uspomene, pored ostalog?	
<i>Moje tajno blago u Muzeju rudničko-takovskog kraja</i>	49
<i>dr Miloš Timotijević, Biljana Čkonjević</i>	
<i>Moje tajno blago u čačanskom muzeju</i>	60
<i>dr Nikola Krstović, Svetlana Ćaldović</i>	
<i>Muzej na otvorenom „Staro selo“ Sirogojno – Moje tajno blago</i>	71
DECA I ODRASLI KAO KUSTOSI TAJNOG BLAGA	81
Primeri	83
BAŠTINARI TU OKO NAS	141
<i>Tatjana Mihailović</i>	
Obrad Bogojević, rudarski inženjer iz Ušća, baštinik Plane – zaboravljenog	
srednjovekovnog grada u planini	145
<i>Porodica Šekler na Rudnu, Kraljevo</i>	
Lična baština, tradicija i kulturno nasleđe kao okosnica u konceptu seoskog turizma ..	148

Udruženje građana <i>Gledićka vodenica</i> , Kraljevo	
Kako smo otkrili, zavoleli i obnovili jednu vodenicu	153
<i>Emilija Dimovska</i>	
Beleženje sadašnjosti za budućnost	158
<i>mr Ana Gvozdenović</i>	
Vodič kroz baštinu	161
<i>Marija Petković</i>	
Biblioteka „Braća Nastasijević“ baštinar zavičajnog blaga	
rudničko-takovskog kraja	164
<i>Aleksandar Milanović Srebrni</i>	
Rudnički red hromog vuka	168
<i>Momčilo Močo Paunović</i>	
To je nešto u meni što je iskonsko, da gde god nađem neku staru stvar, želim da je sačuvam	175
<i>Teodosije Cigo Šišović</i>	
Meni je samo i dalje žao što nisam dao čak i hiljadu maraka tada za tu novčanicu, eto	181
<i>Miodrag Rašić Džeger</i>	
Ploča samu sebe čuva, ako je čuvate kako treba	185
HRONIKA	191
<i>Tatjana Mihailović</i>	
Drugi Vašar baštine: Kraljevo, 13 - 15. oktobar 2011. godine	193
<i>Višnja Kisić, MA</i>	
Sastanak Vašara baštine: Beograd, 29. maj 2012. godine	199
<i>Aleksandar Marušić</i>	
Treći Vašar baštine: Gornji Milanovac, 23. jun 2012. godine	201
<i>Višnja Kisić, MA</i>	
Resume	205
<i>dr Dragan Bulatović</i>	
Preporuka publikacije: <i>Moje tajno blago</i>	
Muzej je naš	211

UMESTO PREDGOVORA

Višegodišnji napor ne tako malog broja ljudi, da na jedan posve drugačiji način, kroz projekat *Vašar baštine* spoznaju, definišu i konačno prikažu „pojam nasleđa”, krunisan je pojavljivanjem publikacije *Moje tajno blago*. Naime, ljudi od znanja i prakse, zaposleni u pet Muzeja jugozapadne Srbije¹, potpomognuti kolegama iz Centra za muzeologiju i heritologiju beogradskog Filozofskog fakulteta, uspeli su da kroz interaktivan rad, zajedno sa svojim sugrađanima, osmisle i u praksi sprovedu potprojekat nazvan kao i ova publikacija. Primaran cilj čitavog posla ogledao se u želji da se podigne svest o značaju i potrebi zaštite nasleđa, ali i da se pokaže sva raznovrsnost u njegovom poimanju i doživljavanju.

I upravo sve ono što je određivalo, uslovljavalo i činilo pomenuti proces, sintetizovano je trudom njegovih protagonisti, zatim pretočeno na papir i kao takvo, zaslužilo da bude štampano. Dvadeset jedan tekst i jedna obima tabela, skupa svrstani u pet poglavlja, zajedno sa rezimeom i tekstrom recenzije, čine strukturalnu celinu *Tajnog blaga*.

Početni deo publikacije pod naslovom *Uvodna razmatranja*, sadrži dva teksta u kome su dr Milan Popadić i Višnja Kisić, inače, pokretači *Vašara baštine*,² podsetili na dane kada je ideja o redefinisanju pojma nasleđa evoluirala i vremenom dobijala svoje teorijske i metodološke obrise, kasnije kroz muzejsku praksu pretočena u rad „na terenu“. Sastavni deo ove priče jeste i analiza onoga do čega se došlo, ali i neizbežan upit, kako valjano determinisati projekat u dobu koje dolazi.

Kolege kustosi, neposredni izvršioci zacrtanih ciljeva projekta usaglašenih na uvodnim sesijama u Sirogojnu i Kraljevu, kroz pet radova sjed-

¹ Narodni muzej Kraljevo, Muzej „Ras“ iz Novog Pazara, Muzej rudničko-takovskog kraja, Narodni muzej Čačak i Muzej na otvorenom „Staro selo“ Sirogojno, čine brojku od 5 ustanova kulture koje su uzele aktivnog učešća u potprojektu *Vašara baštine – Moje tajno blago*.

² Pored njih dvoje, inicijator ovog projekta je i dr Nikola Krstović, viši kustos Muzeja na otvorenom „Staro selo“ Sirogojno.

injenih u celinu koja se naziva *Muzejska iskustva*, veoma iscrpno su opisali proces stvaranja i uobličavanja *Tajnog blaga*. Kako je izgledao i tekao susret sa decom i odraslima, njihovo razumevanje „priče“ i konačno razmišljanje istih o nasleđu i potrebi da se ono neguje, samo je mali deo ovog, po mnogo čemu poučnog segmenta publikacije.

Naredno poglavlje *Deca i odrasli kao kustosi tajnog blaga*, čini tabela od 50 (iz svakog grada po deset) najinteresantnijih i najsveobuhvatnijih odgovora zapisanih u kartonu *Moje tajno blago*. Usled „jake konkurenције“ odabir najboljih i najoriginalnijih interpretacija, sudeći prema rečima muz-ealaca, bio je zabavan, ali nimalo lak. Radi preglednosti i lakšeg praćenja, uredništvo publikacije odlučilo je da se podaci iz kartona, bez ikakvih ispravki ili dopuna „smeste“ u jednu dovoljno čitku i nadasve jasnu tabelu.

Nastavak štiva donosi još jedan opširan i veoma interesantan odeljak naslova *Baštinari tu oko nas*. S obzirom da su se na skupovima u Kraljevu i Gornjem Milanovcu stručnoj, ali i široj javnosti, predstavili mnogobrojni baštinari, kolecionari i negovaoci tradicije, bilo je sasvim očekivano da se i njihove neobične i veoma inspirativne priče nađu u ovom izdanju. Pored privatnih lica i udruženja građana „ispričane“ su i dve priče lokalnih biblioteka gore pomenutih gradova. Bez sumnje, radi se o izuzetno vrednom delu knjige, jer zahvaljujući njemu čitalac može saznati, a usudićemo se reći i donekle shvatiti, šta je to strast i posvećenost prema nečemu što bi se moglo nazvati nasleđem, kako se ono neguje i šta u čoveku budi.

Konačno, poslednju celinu nazvanu *Hronika*, čine tri izveštaja sa dva skupa i jednog sastanka sudeonika *Vašara baštine* održanih u Kraljevu, Beogradu i Gornjem Milanovcu.

Rezime na engleskom jeziku i tekst profesora Dragana Bulatovića koji preporučuje da se publikacija štampa, zaokružuju zajednički pisani prvenac učesnika *Vašara baštine* i njegovog u praksi sprovedenog potprojekta *Moje tajno blago*. Veliki broj fotografija oplemenjuje ovo štivo, čini ga atraktivnijim, modernijim i što je najznačajnije pristupačnijim čitalačkoj publici.

Zamišljena da na jednom mestu u pisanoj formi objedini iskustva stečena u traženju odgovarajuće formule, koja bi omogućila izvesniju budućnost baštini i njenim baštinarima, ova publikacija je, bez ikakve sumnje, ispunila svoju osnovnu namenu. Definisala je probleme, ukazala na mnogobrojne nedoumice i kontraverze i što je najvažnije ponudila određene odgovore. Istovremeno je ostavila dovoljno prostora da se ovim proble-

mom, osim muzeologije i kustosa kao njenih glavnih protagonistova, mogu baviti i akademci srodnih humanističkih nauka. Tek kada se njima ponudi na uvid i analizu do sada prikupljen materijal, moglo bi se razmišljati o jednoj dosta većoj i znatno kompleksnijoj studiji.

Sumirajući utiske nakon višemesečnog rada na pripremi i objavljuvanju *Mog tajnog blaga*, usudićemo se reći da nije bilo lako „skockati sve”, a da to bude ono pravo. Ipak, ogromna energija i trud velikog broja kolega, presudno su uticali da se sve neophodno obavi na valjan način i da publikacija dočeka svetlost dana. Stoga svima njima dugujemo zahvalnost i poručujemo da smo ovim poslom samo donekle vratili dug nasleđu, koje od nas i budućih generacija traži još valjanih odgovora i konkretnih akcija.

Aleksandar Marušić

U Gornjem Milanovcu
prvih dana proleća 2013. godine

UVODNA RAZMATRANJA

dr Milan Popadić
Centar za muzeologiju i heritologiju

KAKO JE NASTAO VAŠAR BAŠTINE

Početkom juna 2012. godine zatekao sam se u Geteborgu, u Švedskoj, na Inauguralnoj konferenciji Asocijacije za kritičke studije baštine. Konferencija je bila ogromna i šarolika, zanimljiva koliko i dosadna, korisna koliko i razočaravajuća. Ipak, kako se to obično kaže, ljudi su najvažniji. Upoznao sam neke nove kolege, a sreća sam i nekoliko starih poznanika. Klaske Vos, koleginica iz Holandije, prepoznaла me je pre nego što sam se ja setio nje. *Ćao, Milan, super što smo se sreli*, kaže Klaske, ne sećam se da li na srpskom ili na engleskom: *Kako si? Kako je Nikola? Kako ide onaj vaš projekat?* Uh, koji projekat?..., prebiram po mislima, ali srećom Klaske je dosetljivija: *Kako ono beše? Vašar baštine, zar ne? Herity Fair? Baš ste to super smislili...*, ljubazna je Klaske.

Proleće je 2009. godine. Nas nekoliko doktoranata pri Seminaru za muzeologiju i heritologiju, pod mentorstvom profesora Dragana Bulatovića, sedimo u sali 410 Filozofskog fakulteta u Beogradu. Čas je počeo u pola sedam (uveče) i kao i obično prepiremo se oko nečega što se tiče (višemanje) problema baštine i baštinjenja. Večeras imamo i gosta, koleginicu Klaske Vos iz Holandije koja istražuje stepen realizacije projekata Evropske unije u domenu kulturnog nasleđa u Srbiji. Nakon što nam je izložila svoj plan rada vezan za Srbiju, mi joj pričamo o projektu na kome radimo i koji bi trebalo da isproba alternativne forme baštinjenja. *Projekat je u začetku, još nema ni ime, cilj je deinstitucionalizacija i popularizacija baštine u svakodnevnom životu*, govori neko od „nas“ ili bolje reći više nas u isto vreme. U tom trenutku „mi“ smo: Anđelka Slavković, Gordana Ćirić, Ivana Ćirić, Nikola Krstović, Milan Popadić i Peđa Pivljanin. *Ideja je da se pojам baštine transformiše od krutog muzejskog predmeta, u nešto što bi trebalo da bude aktivni činilac života, nastavljamo „mi“.* Umesto muzejskog, institucionalnog Vašara taštine, želimo da napravimo Vašar baštine, rekao je neko i tako je projekat dobio ime.

Za kraj novembra 2010. godine zakazali smo prvi skup pod nazivom *Vašar baštine*, u Muzeju „Staro selo“ u Sirogojnu. U međuvremenu, od proleća

2009. godine, puno toga se izdešavalо sa *Vašarom baštine*. Nikola i ja smo preuzeli najviše obaveza u vezi projekta, sa malо rezultata, i do početka 2010. godine već nam je sve to pomalo dosadilo. Ipak, u tih godinu dana smo uspeli i da uradimo nešto: da skiciramo neke od aktivnosti, da napravimo elemente grafičkog oblikovanja, da dobijemo pozitivne recenzije naših ideja od nekoliko uglednih stručnjaka. Ono što nam je nedostajalo bila je veština (a možda i želja) da sve to uobičimo u propisnu formu projektnog menadžmenta. Tu ulogu, ulogu menadžera projekta, preuzela je Višnja Kisić, koja je upravo završila master studije i pripremala se za doktorat. Višnja je naše skice pretvorila u koherentnu i racionalnu celinu. Rezultat je bio, što bi projekt-menadžeri rekli, merljiv: dobili smo sredstva za realizaciju projekta, prvo od Ministarstva kulture Republike Srbije, a potom i od Ambasade SAD u Srbiji. Sastanak u Sirogojnu, zakazan za kraj novembra, trebalo je da okupi saradnike koji će zapravo „na terenu”, realizovati projekat. Višnja, Nikola i ja očekivali smo taj skup sa velikim uzbudjenjem. Ipak, u Sirogojno nisam otišao. U jeku priprema za odlazak, javili su mi da mi je preminuo otac.

Nakon sastanka u Sirogojnu stvorena je mreža saradnika koji su početne ideje lepo prihvatili i nastavili da ih razvijaju i menjaju u skladu sa sopstvenim iskustvom i senzibilitetom. „Mi” smo sada bili: Tatjana Mihailović i Sušana Novčić iz Narodnog muzeja u Kraljevu, Ana Bolović i Aleksandar Marušić iz Muzeja rudničko-takovskog kraja u Gornjem Milanovcu, Slavoljub Pušica i Ljiljana Ljujić iz Muzeja u Prijepolju, Dragica Premović Aleksić i Marina Nićiforović, a potom i Vladan Vidosavljević i Svetlana Čeković iz Muzeja „Ras” u Novom Pazaru, dr Miloš Timotijević iz Narodnog muzeja u Čačku, kao i Svetlana Ćaldović iz Muzeja na otvorenom „Staro selo” u Sirogojnu. Njihova kreativnost, trud i, ako smem da kažem, radost u radu na projektu dobili su prelepo opredmećenje kroz realizaciju potprojekta *Moje tajno blago*, koji je i predmet ovog izdanja. Moje učešće u realizaciji bilo je simbolično, obaveze su me odvukle na drugu stranu, ali radovao sam se svakom susretu sa kolegama i svakoj aktivnosti koju su sproveli. Istina je i da sam uživao u načinu kako su kolege realizovale projekat, i nisam osećao nikakvu potrebu da se mešam, da bilo šta sugerišem ili menjam. Uživao sam u tome što sam deo grupe koja može da pruži takvo uživanje.

I na kraju jedno priznanje: Nisam popunjavao karton za *Moje tajno blago*, ali da jesam, u njemu bi se našao tekst koji ste upravo pročitali.

Višnja Kisić, MA
Menadžer Vašara baštine
Centar za muzeologiju i heritologiju

VAŠAR BAŠTINE – DA SE UPOZNAMO...

Vašar baštine nije zamišljen da nameće REŠENJA,
već da provocira TRAŽENJE ODGOVORA

Vašar baštine veruje u:
Snagu „malih“ muzeja
Veličinu lokalnih priča
Emociju intimne istorije
Verodostojnost sećanja

Vašar baštine je platforma za saradnju na dokumentovanju, istraživanju, interpretaciji, prezentaciji i komunikaciji nasleđa jugozapadne Srbije. Platforma se realizuje kroz programsku saradnju i razmenu znanja, iskustva i resursa lokalnih i regionalnih muzeja u jugozapadnoj Srbiji, kao i saradnju svih institucija, udruženja, zajednica i pojedinaca zainteresovanih za nasleđe ove regije. Dugoročni cilj *Vašara baštine* je da se nasleđe jugozapadne Srbije učini vidljivijim, prepoznatljivijim i aktivnijim činiocem svakodnevnog života lokalnog stanovništva i koristi u održivom društvenom, kulturnom, ljudskom i ekonomskom razvoju regije. Ključniji mediji saradnje i komunikacije u okviru *Vašara baštine* bili su skupovi *Vašar baštine*, veb portal www.vasarbastine.com i potprojekti.

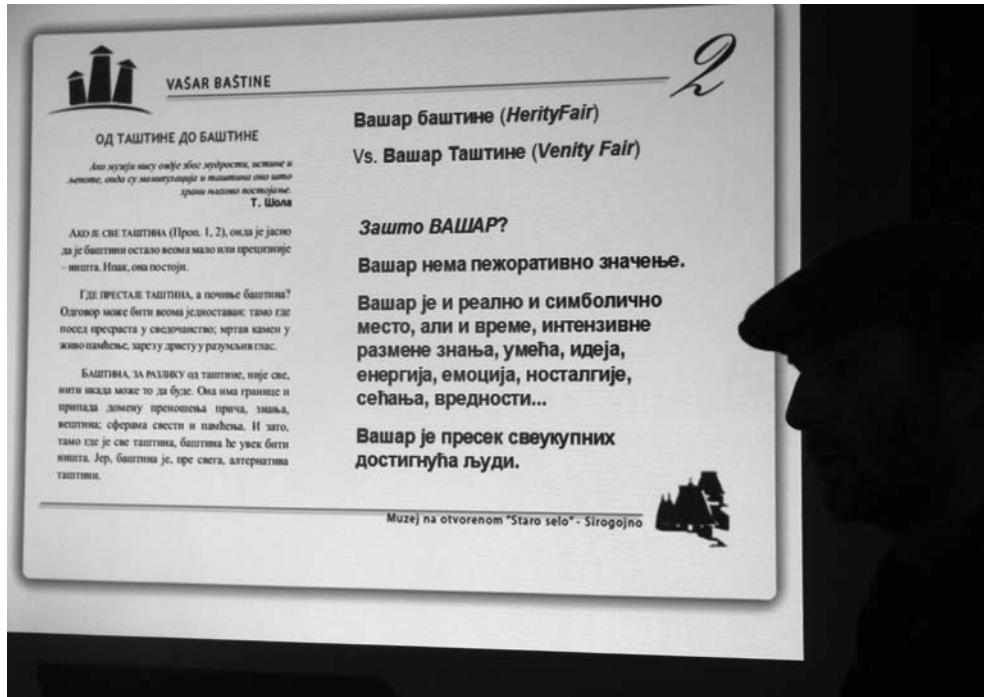
Skupovi, do sada održani u Sirogojnu, Kraljevu, Beogradu i Gornjem Milanovcu, bili su mehanizam ličnog upoznavanja autorskog tima i kustosa muzeja jugozapadne Srbije, kao i kustosa međusobno, učenja i razgovora o potprojektnim aktivnostima, upoznavanja sa dobrim praksama lokalnih muzeja, upoznavanja sa pojedincima, grupama i institucijama koji se na vanmuzejski način bave nasleđem, kao i evaluacije dosadašnjeg rada. Skupovi su se, svi sem beogradskog, sastojali iz tri celine. U okviru prve bavili smo se principima *Vašara baštine*, njegovim praktičnim funkcionisanjem i radom na projektu *Moje tajno blago*. Tako smo u prvom delu Milan Popadić,

Muzej na otvorenom „Staro selo“ Sirogojno

Nikola Krstović i moja malenkost, pričali o principima „novih muzeologija“ alternativnim vidovima baštinjenja, baštini i svakodnevnom životu, ulozi pojedinca u upravljanju nasleđem, savremenom kolekcioniranju, participaciji, digitalizaciji nasleđa i webu 2.0.... U okviru prve celine pričali smo o projektnom menadžmentu kao logici rešavanja problema i formulisanju ciljeva. Ključna podrška kao svojevrsni začin *Vašara baštine* došla je u vidu dvoje programera, Aleksandre i Miloša Cerovića iz Radionice „Krug“, koji su kreirali web portal *Vašar baštine* i koji su na skupovima u Sirogojnu i Kraljevu održali detaljnu obuku za nas ukupno 20 uključenih u projekat.

Druga celina skupova *Vašar baštine* ticala se razmene dobrih praksi među lokalnim muzejima uključenim u projekat. Naime, tokom svakog skupa kustosi iz po dva muzeja predstavljali su ostatku tima ono što veruju da je dobra praksa njihovog muzeja, a koja se može primeniti i u drugim muzejima. Upoznavanje sa dobrim praksama imalo je trojaki cilj. Prvi je bio da

Uvodna sesija *Vašara baštine* u Sirogojnu

se upoznamo profesionalno, kroz rad koji smatramo pozitivnim i kojim se ponosimo te time stvorimo prostor za razgovor, sugestije, komentare i razmenu mišljenja o profesiji. Drugi cilj je bio da znamo koje su jače strane, znanja i resursi svakog od muzeja kako bismo mogli da ih razmenjujemo i dobijemo međusobnu podršku u onoj sferi koju kolega iz susednog muzeja radi bolje od nas. I na kraju, želeli smo da osnažimo sve učesnike, tako što ćemo se fokusirati na pozitivne aspekte u radu svakog od muzeja i pomeriti se izvan problema i izgovora kao što su nedostatak sredstava, loši uslovi zgrade i depoa, partokratija pri izboru direktora i slaba posećenost muzeja.

Treći deo skupova nosio je naziv *Čuvari nasleđa tu oko nas*. Svaki od muzeja koji je organizovao skup imao je zadatak da pozove na saradnju i zajedničko predstavljanje lokalne biblioteke, zavode za zaštitu spomenika kulture, arhive, kolecionare, udruženja građana i pojedince koji svojim aktivnostima doprinose očuvanju, korišćenju i prezentaciji nasleđa. Ideja je bila da na taj način saznamo više o lokalnim inicijativama vezanim za nasleđe, čujemo nešto o njihovom uglu posmatranja, motivima i interesova-

Dok Nikola priča o pojmu, ciljevima i svrsi projekta...

njima, a kroz to razvijamo i mrežu *Vašar baštine*. Upravo su skupovi, do sada održani u Sirogojnu, Kraljevu, Beogradu i Gornjem Milanovcu, od nas učinili ne samo virtualnu mrežu već i grupu profesionalaca koja se poznaje, veruje jedna u druge, deli entuzijazam vezan za *Vašar baštine* i njegove vrednosti i međusobno se podstiče, dopunjue i razmenjuje ideje.

Pri planiranju *Vašara baštine*, baza projekta bio je web portal www.vasarbastine.com koji igra ulogu kreativne teritorije van institucija. S jedne strane, portal omogućava povezivanje i konstantnu komunikaciju muzeja u regiji i njihovu saradnju na konkurentnijoj, raznovrsnijoj i kvalitetnijoj kulturnoj ponudi uz smanjene troškove. S druge, omogućava kreiranje digitalne kolekcije nasleđa jugozapadne Srbije čime komunicira izvan same regije i time širi informacije o čitavoj regiji, čineći je vidljivom i popularnijom. Portal je jedinstven po tome što svi građani, organizacije, udruženja, institucije i preduzeća koja žele, uzimaju aktivno učešće u stvaranju portala – komuniciraju sa muzejima, dopunjue sadržaj i kolekciju portala i daju svoje viđenje nasleđa ove regije. Tokom 2011. godine, 15 kustosa partnerskih muzeja prošlo je kroz obuku za korišćenje web portala i dobilo svoje

... kolege ga pažljivo slušaju

korisničke naloge, sa ciljem da portal dopunjaju informacijama, radovima, virtuelnim izložbama, događajima i zbirkama svojih muzeja, gradova i regija. Do danas su potencijali web portala *Vašar baštine* samo malim delom iskorišćeni, i on ostaje polje kome treba da se posveti više pažnje i vremena svih koji su uključeni u *Vašar baštine*.

Treći vid stvaranja platforme *Vašar baštine* bili su projekti koji se bave „večnim“ pitanjima vezanim za nasleđe:

- Moje tajno blago. Koja, čija i zašto baština? (2011-2012)
- Baština na biciklu – baštinske rute. Mobilnost, kulturne veze i različitost (2013-2014)
- Baština na rafu. Muzej kao duhovna, emotivna i intelektualna banka društva (2015-2016)

Projekti čine da ne budemo platforma koja samo priča i želi, već platforma koja radi i može. Kroz njih otvaramo nova polja delovanja muzeja u njihovim lokalnim zajednicama, i stvaramo međusobno poverenje za rad na budućim projektima, što nas vodi ka priči o prvom u nizu.

Višnja Kisić, MA
Menadžer Vašara baštine
Centar za muzeologiju i heritologiju

MOJE TAJNO BLAGO – – KA PARTICIPATIVNOM MUZEJU

Autorka knjige „Participativni muzej”, Nina Simon, definiše participativni muzej kao „mesto na kome ljudi mogu da stvaraju, dele i povezuju se jedni sa drugima oko sadržaja”. Umesto da su „o” nekome ili „za” nekoga, participativne institucije su stvarane i upravljane „sa” posetiocima. Prvi participativni modeli muzeja stvarani su još 60-ih i 70-ih godina dvadesetog veka, sa ekomuzejima i komšijskim muzejima kao glavnim nosiocima novog pristupa upravljanju nasleđem. Zajednička ideja pristupa u kome ljudi učestvuju u upravljanju nasleđem je da nasleđe treba da bude u funkciji sadašnjice i razvoja društva u kome deluje, kao i da je muzej kooperativa u kojoj stručnjaci igraju važnu ulogu kao medijatori značenja, umesto kao pojedinci koji jedini imaju autoritet da nameću „tačno” znanje i tumačenje posetiocima. Razmišljanja i prakse koje spadaju pod kišobran-termin „nova muzeologija”, na različite načine doprinela su preispitivanju uloge muzeja u društvu, preispitivanju autorativnog glasa kustosa i podvlačenju uloge posetilaca, ne-posetilaca i šire zajednice u muzejima, te uticala na otvaranje muzejskih institucija za nove sadržaje, nove glasove i nove vidove komuniciranja nasleđa. Podstaknuti ovim idejama, ali i novim zahtevima kulturnih politika i finansijera, mnogi muzeji tradicionalnog tipa počeli su da promišljaju i eksperimentišu sa metodama uključivanja ljudi oko muzejskih sadržaja i nasleđa, kao metodama koje istovremeno doprinose:

- Doživotnom učenju i kvalitetnijem muzejskom iskustvu učesnika
- Obogaćivanju muzejskog fonda i znanja povezanog sa istim, kao i efikasnijem ispunjavanju misije muzeja
- Podizanju kapaciteta zajednice, društvenoj koheziji i stvaranju poverenja među ljudima i poverenja u muzejsku instituciju

Moje tajno blago treba sagledati upravo u širem kontekstu potreba da se preispita i ponudi novi odgovor na pitanja *Koje nasleđe baštinimo? Čije je to nasleđe, ko ga kreira i kome ono pripada? i Zašto baštinimo?*

Moje tajno blago... šta smo i zašto radili?

Pet od šest muzeja partnera u platformi *Vašar baštine* su regionalni muzeji, nadležni za prikupljanje, zaštitu i komunikaciju nasleđa svog grada i okolnih okruga, dok je Muzej na otvorenom „Staro selo“ u Sirogojnu muzej nacionalnog karaktera, ali posvećen očuvanju tradicionalnog načina života čoveka sa sela. Kroz implicitne ili eksplizitne politike akvizicija, istraživanja i izlaganja oblikovane vrednosnim kriterijumima arheologije, istorije, istorije umetnosti i etnologije, ovi muzeji fokusirani su na makro narative i reprezentativne primere nasleđa teritorije za koju su nadležni, ostavljajući nikakav ili mali prostor za običnog čoveka, svakodnevni život i bavljenje temama vezanim za sadašnje društvo. Upravo stoga, lokalnim zajednicama muzej deluje tuđ i dalek od njihovih života, te je posećenost muzeja mala, a njihova uloga u razvoju društva neiskorišćena.

Projektom *Moje tajno blago* želeli smo da vratimo nasleđe ljudima, kao i ljudi muzejima. Ideje kojima smo se rukovodili su da:

- Očuvanje i korišćenje nasleđa nisu isključivo stvar institucija, već pravo i odgovornost svakog pojedinca
- Nasleđe je iskustvo, koje nije vezano samo za muzejski predmet, već i za naša sećanja, priče, javni i privatni prostor,
- Muzej nije ograničen svojom zgradom i zbirkom, već svojim idejama i delovanjem.

Projekat *Moje tajno blago* imao je za cilj da uključi građane jugozapadne Srbije u proces prikupljanja, interpretacije i prezentacije nasleđa regije, i to stvaranjem onlajn zbirke njihovog ličnog nasleđa. Pored zbirke nasleđa jugozapadne Srbije na web portalu www.vasarbastine.com, kao rezultat projekta partnerski muzeji bi postali spremniji za korišćenje participativnih metoda rada sa zajednicama, podigla bi se svest građana o procesima očuvanja nasleđa i načina na koje kroz nasleđe bolje razumemo sadašnji trenutak, povećalo bi se razumevanje uloge muzeja u društvu i stvorilo poverenje i saradnja između građana i muzeja.

Kako smo radili...

Moje tajno blago realizovano je kroz seriju radionica sa decom i omladinom, intervjuja sa ljudima trećeg doba, virtualnu izložbu i pojedinačne

izložbe u partnerskim muzejima. Okosnica radionica, intervjuja i izložbi bio je karton „moje tajno blago“ rađen po uzoru na karton muzejskog predmeta u kome se nalaze osnovne informacije o poreklu, značenju i izgledu predmeta.

Svaki karton imao je dve celine. Prvu celinu popunjavaju deca tokom radionica u školi, tako što daju predlog svog tajnog blaga koje bi čuvali u muzeju, imenujući ga, stavljujući crtež ili fotografiju istog, obrazlažući zašto misle da je to važno i zašto bi ga trebalo čuvati u muzeju. Drugi deo popunjavaju ljudi trećeg doba dajući komentar na dečiji predlog i imenujući svoje tajno blago. Uz to, u okviru kartona nalazi se i kratko objašnjenje za popunjavanje, mesto za demografske podatke (ime i prezime, godina rođenja, mesto i pol) o građanima koji popunjavaju karton, kao i molba za odobrenje roditelja da deca učestvuju u projektu.

Tokom radionica, kustosi svakog od muzeja su kroz objašnjenja i primere upoznavali učenike sa pojmom lične i kolektivne baštine, kao i njenom raznovrsnošću. Zatim su učenici popunjavanjem kartona birali i obrazlagali ono što je najdragocenije u njihovom pamćenju – predmet, ukus, miris, fenomen, priču, prostor, građevinu, ličnost... a što žele da sačuvaju i dele sa drugima. Na taj način su prošli kroz proces preispitivanja, vrednovanja i interpretiranja svojih uspomena i razumeli procese koji se svakodnevno odvijaju u muzejima.

НАЗИН И МЕСТО МУЗЕЈА:			Л
ИМЕ КРПЕ	БР. МАТЕРИЈЕЛНОСТИ	ИМЕ УЧЕНИКА	БРОЈ И ОДАКА НЕТАЦИЈА
НАЈВИДЕЋА		ВРЕМЕ И ПРОСОДА	
МАТЕРИЈАЛ И ТЕХНИКА		ДОКУМЕНТОВИ	
СИГНАТУРА		КАТАЛОГ	
ИЗДАСАНО			
ФОТОГРАФИЈА			
ДЕСК			

НАЗИН НАЈВИДЕЋЕ	БР. УДАЈИ И КЛИЧЕ	ДЕЛОВИ ПРОТОКОЛА И ДАТУМ	НАЈВИДЕЋА	КАТЕГОРИЈА
СТАН/ПРЕДМЕТА			РЕСТАРТЛДО (без регистрационог листа)	
ЛИТЕРАТУРА				
РЕПЛАКАЗИЈЕ				
ОСНОВАЊЕ		СМВДЕНО	ПРЕДМЕТ ОБРАДО	НАЈВИДЕЋА

Standardni muzejski karton

БАШЧАР БАШТИНЕ
HERITAGE FAIR

МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО

*обавезно:
Сагласност родитеља
.Слахким се да Музеј у мом граду објави мој детето и податке
из картона на интернету - сајт www.vasarbasline.com.

родитељ:

датум:

VASAR Baseline
HERITAGE FAIR

Платформа за укапчење бриге о наслеђу југозападне Србије

Народни музеј Београд – Народни музеј Чачак – Музеј РИМ Нам Тадеј – Народни музеј Пожаревац – Народни музеј Ужице
Музеј СТАНО Савића – Народни музеј Голубац – Народни музеј Јагодина – Народни музеј Драгаш
ЦЕНТРАЛ ЗА МУЗЕОЛОГИЈУ И ХЕРИТОЛОГИЈУ Филмског факултета у Београду – Радионица КРУГ Електибор
НВО "Помо сече крајине"

Правила функционовања

МИНИСТАРСТВО ЗА КУЛТУРУ, ИНФОРМАЦИЈЕ И ИНФОРМАЦИОНО ДРУШТВО Република Србија
и Амбасада САД у Београду

новембар
2011.

МОЈЕ
ТАЈНО БЛАГО

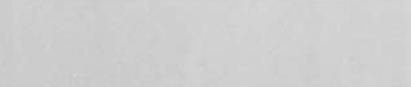
је: **МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО**

ФОТОГРАФИЈА ИЛИ ЦРТЕЖ

Молим те да нам до следећег сусрета донесеш оно што је твој избор:
сам предмет, фотографију твој избора, запис (тисомени, аудио, видео...)

ЗАШТО ЈЕ МОЈ ИЗБОР МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО:

ДЕЦА

име и презиме:
датум рођења:
место, школа, разред:

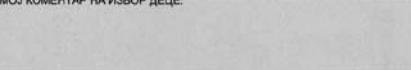
ОДРАСЛИ

име и презиме:
датум рођења:
место рођења:

МОЈ КОМЕНТАР НА ИЗБОР ДЕЦЕ:

МОЈ ИЗБОР:
ОБРАЗЛОЖЕЊЕ:

ЗАШТО ЈЕ МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО ВРЕДНО ДА СЕ САЧУВА У МУЗЕЈУ:

Karton Tajnog blaga

Sa odraslima se pak radilo individualno, a zadatak im je bio da pročitaju karton popunjeno od strane đaka, daju svoj komentar na detetovo tajno blago i kažu šta je njihova najvrednija uspomena.

Unosom podataka sa popunjene kartone u bazu podataka na portalu *Vašara baštine*, počeli smo formiranje i dokumentovanje zbirke ličnog nasleđa pojedinaca iz jugozapadne Srbije. Uz to, na portalu je kreiran onlajn karton koji svaki pojedinac može da popuni i tako doprinese širenju ove baze podataka.

Sa kim smo radili....

Odabirom glavnih ciljnih grupa, dece i ljudi trećeg doba, želeli smo da podstaknemo komunikaciju na temu nasleđa, i to na više nivoa. Pre svega pokretali smo dijalog između muzeja i njihovih lokalnih zajednica. Deca, bez obzira na godine, imaju predmete, prostore i sećanja za koje se vežu, a koji će postati nasleđe sutrašnjice. Bilo nam je važno da stvorimo razumevanje da se proces muzealizacije koji se odvija u muzejima odvija i na ličnom nivou, i time im približimo muzej, damo glas u njemu i pravo na njega. Računali smo da će karton sećanja koji deca nose kući, pokrenuti i razgovor dece sa roditeljima o ličnim i porodičnim sećanjima, te smo na taj način indirektno uključili mnoge porodice u projekat.

Druga važna grupa bili su nam stariji sugrađani, živi nosioci sećanja na prošla vremena. Oni bi trebalo da su prirodni partneri lokalnih muzeja, ali uprkos tome ne dobijaju prostor u naučnom, objektivnom, kustoskom kreiranju kolektivnog pamćenja. Sa njima je bilo važno direktno raditi, jer većina ne koristi internet pa ne bi mogli da se uključe u kasnije faze projekta i popune karton *Moje tajno blago* na web portalu. Pored komunikacije muzeja sa zajednicom, u okviru samog kartona *Moje tajno blago* odvijao se intergeneracijski dijalog između deteta i starije osobe iz iste zajednice. Ovaj dijalog nam je bio posebno važan jer oslikava koliko su percepcije, vrednosti i razmišljanja različitih starosnih grupa različita i kako, iako se neki menjaju vremenom, mnogi fenomeni nisu generacijski uslovljeni.

Kako smo menjali *Moje tajno blago*

Rad na projektu *Moje tajno blago* bio je proces kroz koji smo prošli sa puno entuzijazma, a tokom koga su mnogi prvo bitni planovi predefinisani

u skladu sa situacijama u kojima smo se našli i idejama i sugestijama ljudi uključenih u projekat. Projekat se, kada je planiran, zvao *Moja lična baština*, realizovao se kroz radionice sa decom u školama i sa ljudima trećeg doba u staračkim domovima, gerontološkim institutima i udruženjima penzionera, odvijao se kroz angažman kustosa partnerskih muzeja u Kraljevu, Sirogojnu, Gornjem Milanovcu, Čačku, Novom Pazaru, Prijepolju i Užicu, a rezultirao dokumentovanom, onlajn izložbom *Moja lična baština* na portalu *Vašara baštine*.

Za početak, saradnja sa muzejem u Užicu, uprkos volji kustosa muzeja, nije realizovana usled neodobravanja direktora ove ustanove. Stoga su radionice u Užicu uradili kustosi muzeja u Sirogojnu. Takođe, saradnja sa muzejem u Prijepolju, koji se priključio *Vašaru baštine* od samog početka, krajem 2010. godine, nije bila moguća na projektu *Moje tajno blago* zbog nemogućnosti da se jedan od zaposlenih posveti projektu usled drugih prioritetnijih projekata.

U septembru 2011. godine kustoskinje muzeja u Kraljevu, Tatjana Mihajlović i Suzana Novčić, koje su bile koordinatori projekta za 2011. godinu, sprovele su preliminarno testiranje projekta kroz radionice u jednoj osnovnoj i dve srednje škole u Kraljevu. Odmah nakon toga usledio je skup *Vašar baštine II* u oktobru u Kraljevu, tokom koga smo detaljno razgovarali o ciljevima, ciljnim grupama i aktivnostima *Moje lične baštine*, a imajući u vidu preliminarne rezultate i sugestije svih kustosa.

Prvo je došao na red naziv projekta, *Moja lična baština*, koji je, kako su radionice pokazale, nerazumljiv većini sugrađana. Tako je projekat posle intenzivnog razgovora dobio naziv *Moje tajno blago*, naziv čija je suština ista, ali koji na prvu pomisao komunicira sa našim ciljnim grupama i podstiče razmišljanje o tome šta im je važno, vredno, šta brižljivo čuvaju i čime se ponose. Posle sugestija kartonu smo dodali deo za odobrenje od strane roditelja, i odlučili da se sav projektni materijal štampa ćirilično i latinično kako bi bio dostupan u multikulturalnoj sredini kao što je Novi Pazar.

Druga diskusija povedena je na temu uključivanja ljudi trećeg doba u projekat, sa kojima bi po mišljenju mnogih iz tima, bilo teško raditi, jer su „džangrizavi”, „senilni”, „nekomunikativni”, pa rezultati neće biti zadовоjavajući.... Napisano na papiru zvuči šokantno većini čitalaca, ali u tom trenutku ovi stavovi izrečeni su spontano, a oslikali su mišljenje i stereotipe većine građana Srbije kao i odnos muzejskih stručnjaka prema svom pozivu.

Nama, učesnicima projekta, pokrenuli su diskusiju na teme „da li je važniji rezultat ili proces?”, „da li su muzejima važniji predmeti nego ljudi?”, „dokle seže društvena odgovornost i uloga muzeja i muzejskih stručnjaka?”, „šta znači biti muzej svih i raditi za sve?... Iz svega ovoga proizašao je dogovor da kustosi svakog od muzeja urade intervjuje sa odraslim sugrađanima u skladu sa vremenom koje imaju na raspolaganju, ali da se trude da to budu ljudi koji inače nisu publika muzeja.

Takođe, već pri ovom razgovoru ispostavilo se da postoji želja svih kustosa da rezultati rada ne budu prikazani samo na virtualnoj izložbi već da svako u svom muzeju organizuje izložbu *Moje tajno blago* tokom 2012. godine. Samim tim na radionicama se nisu samo popunjavali kartoni sa fotografisanim „blagom”, već su deca donela predmete u školu i pozajmila ih muzejima za priređivanje izložbe *Moje tajno blago*, a mnoga od njih i učestvovala u postavci i otvaranju izložbi.

Kako je *Moje tajno blago* promenilo nas

Tako su u novembru realizovane radionice, uneti podaci iz kartona na veb portal i najavljenje izložbe za početak 2012. godine. Posle iskustva rada sa decom i starijima, na ponovnom susretu celog tima *Vašar baštine* u decembru u Kraljevu vladao je neverovatan entuzijazam! Svako od kustosa koji su radili na terenu stekao je nova iskustva, inspiraciju izazvanu reakcijama sugrađana i sakupljenim materijalom i razmišljanja na temu uloge kustosa, muzeja i baštine u društvu.

Za Vladana iz Novog Pazara i Miloša iz Čačka, kustose koji do tada nisu radili na edukativnim programima sa decom i koji su bili skeptični po pitanju upostavljanja dijaloga sa najmlađima, *Moje tajno blago* je bilo prijatno vatreneo krštenje. Ana i Aleksandar iz muzeja u Gornjem Milanovcu po prvi put su otišli u malu seosku školu na kraju opštine za koju je muzej nadležan. Ova poseta i njihov uvid u nedostatak bilo kakvih sadržaja za seoske mališane, naveo ih je da sledeći put sa sobom povedu pesnika za decu, kao i da mališanima organizuju prevoz i posetu muzeju i Gornjem Milanovcu.

Svi do jednog bili smo zadovoljni predlozima koje su deca davala i interpretirala kao svoje tajno blago, kao i komentarima i predlozima starijih ljudi iz zajednice. Popunjeni kartoni oslikali su život ljudi u regiji, njihove vred-

nosti, razmišljanja, sećanja, vaspitanje, odnos tradicionalnog i modernog, nostalгију, емоције, као и кључне историјске trenutке у животима pojedinaca и заједница, mnogo slikovitije него што то чини било који регионални музеј. Пrikupljeni materijal pokazao је колико је важних тема потпuno izostavljeno из стручних музејских збирки, истраживања и наратива, колико наши суграђани ма ког да су узрастала воле да буду питани, воле да се њихов глас и мишљење чују у јавном простору, као и да имају шта да каžu и чиме да доприносе. Музеј је у том процесу играо улогу посредника сећања, осветљавао и каналисао мишљења pojedinaca u заједници i omogућио да zajedno promišljamo o stvarima koje su nam bitne kao ljudima.

Već same radionice учиниле су да сви учесници и њихови ближњи ослете музеје као „своја“ места. Изложбе организоване у сваком од музеја су биле vrhunac pozitivne energije nastale *Mojim tajnim blagom*. Сваки од музеја израдио је своју концепцију изложбе и рада са лjudima i prikupljenim materijalom. У Краљеву су у поставци изложбе учествовала деца и средњошколци, у Сирогојну је поставка služila као основа за даље radionice sa decom iz lokalne школе, у Milanovcu su svi zaposleni u muzeju предлагали своје тајно blago, у Čačku je izložba bila deo *Dečijeg majskog salona...* Izložbe су имале рекордну посебност: око 500 посетилаца дневно у Краљеву, око 300 u Novom Pazaru... Деца су се играла у простору, додавала нове предмете i pisala nove kartone, ljudi su проводили време сећајуći se ranijih perioda, donirajući важне предмете i arhivsku грађу музејима. Novinari su se i samijavljali da pišu članke i reportaže o izložбама, preispitujući које је njihovo tajno blago...

Vašar baštine i Moje tajno blago започети су кроз рад са по два кустоса из сваког од partnerskih музеја. Tokom реализације radionica i izložbi, projektu se постепено прикључивало већи део колектива, да би у Milanovcu i Kraljevu tokom рада на izložbi по први пут сарађивало ceo muzejski kollektiv, откривajući i dodatno потврђујуći smisao projekta.

U *Mom tajnom blagu* учествовало је ukupno 821 особа, од чега 616 dece i 205 odraslih; na 390 kartona zabeležена је njihova lična baština i образлоženja iste; otvoreno је 5 izložби u 5 regionalnih музеја, sa ukupnim brojem od око 12 000 посетилаца.

Kroz процес рада на пројекту, кустоси су почели да размишљају о широј društvenoj odgovornosti, a radionicama su по први пут обухваћене групе stanovništva које inače nisu muzejska publika. Radionice су покренуле

otkrivanje mnogih predmeta relevantnih za muzeje i podstakle građane da doniraju iste ili omoguće njihovo dokumentovanje. Raznovrsnost prikupljenog materijala pokazala je da primena celovitog i participativnog pristupa u upravljanju kulturnim nasleđem ima potencijal da oslika vrednosnu, društvenu, kulturnu, ekonomsku, demografsku, antropološku i psihološku stvarnost, ali da nameće integrativni pristup u izučavanju, prezentaciji i interpretaciji muzejskih kolekcija i okruženja. Lako su sakupljeni i dokumentovani predmeti i izložbe važan deo uspeha, pokrenuti entuzijazam, komunikacija, saradnja i poverenje, najvredniji su ishodi *Mog tajnog blaga*. Istovremeno, oni su i najneuhvatljiviji deo projekta, koji se lako gubi ako se dalje ne razvija i ne neguje...

Kuda dalje?

Upravo stoga pitanje na koje smo se iznova vraćali tokom evaluacije projekta je kako da participativni pristup i metodi savremenog kolecioniranja u muzejima ne budu kratkoročna stvar jednog projekta, već kako im osigurati kontinuiranu primenu?

Mnogi od kustosa u svojim tekstovima u ovoj publikaciji dali su svoje odgovore na to pitanje. Deo održivosti gore iznetih ideja leži u kapacitetima i iskustvu ljudi uključenih u projekat i platformu *Vašar baštine*, njihovo spremnosti i potrebi da svoj budući rad predefinišu, i da dalje koriste i razvijaju započete ideje, da šire informacije, iskustva i znanja o ovim temama, kao i da pokreću nove inicijative sa kolegama širom Srbije, regionala i sveta. Nužan deo dugoročne održivosti vezan je ne za *adhoc* inicijative i projekte, već za strateško planiranje, uključivanje ljudi kao deo misije, vizije i novih prioriteta muzeja, čineći ga važnim kriterijumom u procesu donošenja odluka o muzejskom delovanju. *Moje tajno blago* je, uz sve nama drage rezultate, samo površinski dotaklo mnoge mogućnosti dubljeg razgovora, refleksije i delovanja pojedinaca oko nasleđa. Web portal *Vašar baštine* ostaje važna teritorija za komuniciranje i razmenu ideja, koju bi ubuduće trebalo redovnije da dopunjujemo sadržajima i temama za diskusiju.

Do tada, ostavljam Vas da uživate u nastavku publikacije, namenjene upravo tome da Vam dočara naše ideje i da Vas zarazi našim entuzijazmom...

MUZEJSKA ISKUSTVA

Tatjana Mihailović, Suzana Novčić
Narodni muzej Kraljevo

MOJE TAJNO BLAGO U KRALJEVU

Narodni muzej u Kraljevu, tipični je muzej kompleksnog tipa sa pet zbirki (arheološka, umetnička, istorijska, etnološka, numizmatička) i više službi (konzervacija, dokumentacija, pedagoško-propagandna itd), i nadležan je za opštine Kraljevo i Raška. Nakon renoviranja starog školskog zdanja u sastavu muzejsku zgradu (1995) i smene generacija u stručnom veću, kao i otvaranja novih radnih mesta, ova institucija je postala vrlo dinamična u različitim aspektima svoje delatnosti, preuzimajući za neke od njih lidersku ulogu u muzejskoj mreži.

Kao jedan od muzeja u mreži *Vašara baštine* uključili smo se u projekat aktivno od početka u Sirogojnu, decembra 2010. godine¹. Sledeće, 2011. preuzeli smo realizaciju projekta za tu godinu, konkurišući za projekat kod Ministarstva kulture. Sastanak je realizovan u oktobru. Tokom sastanka u rad *Vašara baštine* uključilo se i troje mlađih kolega². S obzirom da se sam seminar koji je trajao dva dana održavao u našoj ustanovi, projekat je postao dostupan čitavom kolektivu i veći broj kustosa je povremeno pratilo program. Otuda je i dalji nastavak rada na prvom potprojektu *Moje tajno blago*, predstavljaо kontinuitet intenzivnih aktivnosti tokom jeseni.

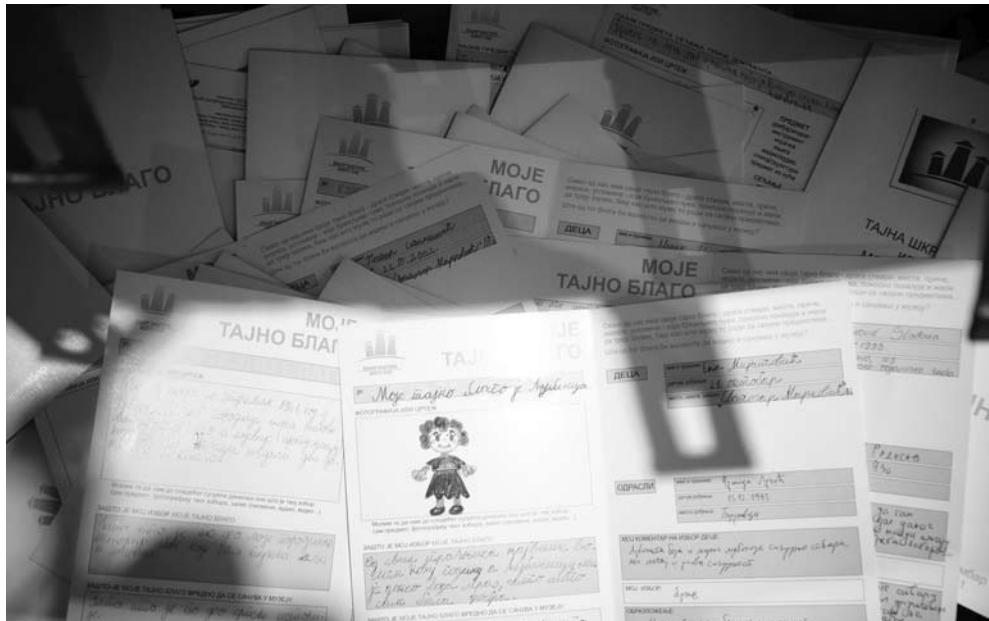
U okviru priprema glavnog programa trebalo je zajednički kreirati koначnu formu kartona ankete za *Moju ličnu baštinu* ili alternativno *Tajna škrinja*, kako je prvo bitno glasio projekt. Zato smo odlučili da karton-nacrtni koji su uradili sami doktoranti, na neki način testiramo u Kraljevu i obavimo

¹ Kao stalni članovi projekta u rad su se uključile Suzana Novčić (istoričar umetnosti) i Tatjana Mihailović (arheolog).

² Uključili su se Oleg Romanov (arheolog, dokumentator), i tada pripravnici Violeta Cvetanovska (etnolog) i Jasmina Dražević (istoričar umetnosti). Oleg Romanov je učestvovao u edukaciji za korišćenje sajta i dobio pristupnu šifru kao član portala, tako da je uradio i veliki posao unosa na sajt *Vašara baštine* svih kartona *Mog tajnog blaga* u Kraljevu i izbora kartona preliminarne ankete. Ova tri kustosa su pomagala pri realizaciji izložbe i dalje tokom projekta pratili izložbe u drugim gradovima.

preliminarno anketiranje. Izabrana je jedna osnovna škola (OŠ „Đura Jakšić“ VI razred, 27 odgovora na anketu) i dve srednje škole: Šumarska (II godina, 15 odgovora na anketu) i Gimnazija (IV godina, 14 odgovora na anketu). U sva tri slučaja anketa je ponuđena čitavom razredu, ali kod srednjoškolaca je tek polovina bila raspoložena da učestvuje u anketi. Tako je preliminarno dobijeno 56 odgovora. Kada su odrasli u pitanju, prema projektu trebalo je da učestvuju stariji sugrađani, tzv. ljudi trećeg doba, ali smo se mi sreli sa situacijom da su mnogi ljudi srednjih godina poželeti sami da odgovore na ankete i da prokomentarišu izbore dece. Preliminarna anketa izvršila je neku vrstu ispitivanja na terenu i ovi rezultati su bili dragoceni u konačnom uobličavanju „kartona pamćenja“, koji je prerastao u *MOJE TAJNO BLAGO*. Ali, istovremeno, ono je bio naš prvi susret sa rezultatima ankete koja je već dala sasvim impresivne rezultate u smislu svežine odgovora, neočekivanih izbora i argumentacija.

Samo *Moje tajno blago*, kao sada sasvim uobličena anketa, sprovedeno je tokom novembra u tri škole: u OŠ „Svetozar Marković“ koja se nalazi u centru grada sa III razredom (21 odgovor na anketu), u OŠ „Đura Jakšić“, koja se nalazi u predgrađu, sa VII razredom (15 odgovora na anketu), i u Ekonomskoj školi sa II (5 odgovora na anketu) i IV razredom (10 odgovora na anketu), što je ukupno 51 realizovana anketa. Najmlađi anketirani su spontano prihvatali anketu, čiji je naslov blizak njihovom dečijem svetu i čitavu akciju doživeli sa mnogo uzbuđenja. Zajedno sa anketama doneli su i sve ono što smatraju svojim tajnim blagom i predali ga nama sa puno ljubavi, izražavajući poverenje u muzej kao mesto čuvanja. Deca uzrasta 12-13 godina takođe su učestvovala u velikom broju i u ovoj grupi se javlja najveći broj predmeta koji se obično viđaju u muzeju, posebno iz oblasti narodne kulture (ćilim, delovi nošnje, odeća, vezovi, karlica, uzengija...). U ovom slučaju to su predmeti koji su nasleđeni od bake ili dede i ilustruju prerastanje jedne tipične ruralne sredine u delimično prigradsku. Sa druge strane, ilustruju i njihovo shvatanje muzejske vrednosti: moguće da su razumeli da treba da se uključe u akciju predmetima nalik onima u muzeju. Najmanje komunikativna bila je grupa srednjoškolaca, kojima sama ideja *Mog tajnog blaga*, nije bila bliska. Pojedini su tvrdili da u njihovim životima ne postoji ništa što bi se takvim imenom moglo nazvati. Iskustvo u preliminarnoj anketi je već ukazivalo na ovaj problem, posebno u Gimnaziji, gde je vladala u velikoj meri ravnodušnost prema konceptu projekta. Bo-

Kovčeg sa *Tajnim blagom*

Iji odnos je uspostavljen u Šumarskoj školi. Za samu anketu tajnog blaga izabrali smo takođe jednu od stručnih škola, Ekonomsku, gde smo već od ranije imali određene volontere, koji su aktivno učestvovali u muzejskim radionicama. Anketiranje je sprovedeno u dva različita razreda po uzrastu, najpre u četvrtom, gde je od njih 24-tvoro odgovorilo 10. U drugoj godini, u razredu od oko 30 učenika, finalno je odgovorilo samo 5. Međutim, oni koji su odgovorili, pokazali su visok stepen promišljenosti, originalnosti i zrelosti. Iako ih je samo 15, kartoni srednjoškolaca su bili okosnica oko koje se izgradio koncept izložbe.

Anketiranje dece je bilo relativno jednostavno, jer se obavlja u školama i u radu sa grupom, dok je anketiranje odraslih podrazumevalo potpuni individualni rad. Tendencija je bila da se poštuje pravilo projekta i da se uključe pre svega stariji građani (preko 60 godina), ali je uključen i jedan broj ljudi srednjih godina. Trudili smo se da kartoni sa odgovorima dece stignu do odraslih koji predstavljaju različite socijalne i etničke grupacije u Kraljevu, gradu, za koji je njegov položaj na raskrsnici puteva, ključni element u formirajući društvene mikrosredine. Zapravo, to je grad ljudi sa različitih krajeva kako Srbije, tako i susednih bivših republika, poput Goranaca ili veće

grupe Makedonaca koji imaju i svoje udruženje. U Kraljevu, u ovom trenutku ima oko 20 000 raseljenih sa Kosova i oko 1500 izbeglica i bivših izbeglica iz Hrvatske i BiH. Pored toga, migracije su karakteristične za Kraljevo i ka Kraljevu, nezavisno od poslednjeg rata, i to sa Kosova, Peštera, Kopaonika i Golije, ali i susednih gradova Čačka i Kruševca, kao i Vrnjačke Banje. Nаравно, tu ima i „pravih“ ili „starih“ Kraljevčana, onih koji žive u selima i onih koji su u gradu. Trudili smo se da anketom obuhvatimo predstavnike ova-ko različitih segmenata društva da bi stvorili predispozicije za istraživanja različitih vrsta i na različitim nivoima. U anketiranje odraslih uključilo se više članova kolektiva, ne samo kustosi, već i osobe iz administracije, shodno to-me gde žive. Svako je zapravo mogao da prepozna u svojoj sredini osobe koje bi mogao da anketira i veći broj zaposlenih je rado prihvatao da radi sa anketama. U prvoj fazi kada smo dobili odgovore dece, projekat je već delovao „očaravajuće“, ali kada smo dobili odgovore odraslih, uspostavio se dijalog dve osobe i priče su doobile zaokruženje, neku vrstu „specifične težine“. Neke od njih su bile tako impresivne i neočekivane po svojoj emotivnosti, originalnosti, duboko ličnoj noti vezanoj za davne uspomene, iskrenosti kao i sistemu vrednosti koje su prenosile. Svi komentari odraslih bili su dobronamerni prema deci i može se reći da nije bilo generacijskog jaza, više saglasnosti, podrške ili pohvale. Ali ne samo komentari već i često sam izbor odraslih i obrazloženja često su neposredno komunicirala sa de-tetovim. U mnogim situacijama odraslima je ponuđeno više kartona dece i oni bi sami birali svog sagovornika. Jedna žena sa sela u poznim godina-ma (rođena 1935) rekla je „želim karton sa zvonom za ovce jer sam odrasla čuvajući ih“. Karton sa „zvonom za ovce“ trinaestogodišnje devojčice ima izuzetno obrazloženje: *zvono treba da podseća na vreme kada su životinje bile jedino pravo blago.* Ovaj odgovor pruža uvid u njeno, sa jedne strane odlično poznavanje srpskog jezika, u kojem je termin *blago* označavao *sta-do*, a sa druge strane pokazuje njeno razumevanje da iza ovog jezičkog ter-mina stoji društvena vrednost ključna za protekle vekove, u koju je utkana i ljudska emocija topline i nežnosti prema životinjama. Čitav ovaj nemateri-jalni deo vezuje se za konkretni predmet kao što je *zvono za ovce* i daje mu argumente da se čuva u muzeju („ustanovi za večnost“). Na neki način ovo je kao mali kurs za kustose.

Moje tajno blago kao ukupni rezultat prilično jasno odražava više as-pekata koji čine Kraljevo karakterističnim gradom. Kao grad na raskrsnici,

„Kustosi“ i Suzana pripremaju postavku

on je otvoren grad za ljude i ideje, otud se kao vrednosti pojavljuju moderna muzika i njene zvezde, muzički instrumenti, kao i savremene tehničke stvari od radio aparata i televizora do računara i mobilnog telefona. Sa druge strane tu je ceo korpus tradicionalne kulture, kako sa samog ovog tla, tako i iz drugih naroda koji ovde žive (makedonska nošnja rekavskog kraja koja se čuva kroz tri generacije i predaje četvrtoj). Jedan poseban deo pripada mestima i prostorima realnim, kao i onima koji su izmenjeni i više ne postoje u toj formi (selo, moja ulica, obala Ibra, park u Mataruškoj Banji, reka, ali i moja soba, stara kuća ili bioskop ili drvo...). Kada su sela u pitanju, to su sela u kojima je neko rođen, ili je nečija majka rođena ili tamo žive baka i deka, kroz sve generacije, to su mesta topline i intime, bilo da su u okolini Kraljeva ili u nekom sasvim drugom kraju, bilo da se tamo odlazi ili ne, odnosno već su prešli u mentalni topos. Druga mesta poput ulica ili obala reka su mesta odrastanja, mesta za koja se vezuju koncentrisane brojne uspomene i emocije, sasvim svejedno da je to neko ko sada ima 16 godina ili neko ko je u zrelim godinama. Projekat je pokazao vrlo očigledno da je *detinjstvo* najmoćniji korpus tajnog blaga gledano od onih koji žive

ovaj period, pa su sa lakoćom izdvojili i doneli svoje tajno blago, do sasvim starih ljudi koji brižljivo čuvaju snažne uspomene iz svoga detinjstva.

Otuda se koncept izložbe nametao sam kroz nekoliko markantnih celina koje su se oformile iz analize anketa: detinjstvo kao centralna tema, tradicionalna seoska kultura, segment tehnike, segment muzike, nematerijalno blago, i pojedinačne upečatljive celine poput porodične arhive Ivane Dukić (18 g) ili sajta-škrinje sa pričama male Marije Marković (9 g). Detinjstvo je bilo glavna, ali istovremeno i ekskluzivna priča, jer je kao pojam, *detinjstvo* bilo tajno blago Katarine Grkojević (16 g), jednog od 5 odgovora druge godine Ekonomski škole. Zapravo, reč je o nekoj vrsti koncepta gde postoji kratki trakt o ugroženosti tradicionalnog odrastanja napadom informatizacije i društvenih mreža, koji je za kratko vreme (3-5 godina) doveo u pitanje mnoge forme odrastanja, tako da ova mlada devojka želi već da ih sačuva (spase). Uz svoj tekst priložila je kesu sa klikerima, fotografije devojčica koje igraju lastiš i sam lastiš, fotografiju deteta koje igra školice, fotografiju šoljice sa kafom i frizbi. Mi smo, kao autori izložbe, samo materijalizovali ovaj koncept u centralnu temu koja vodi ka centralnom zidu ispred koga je posebno kreirani pano za tajno blago najmladih. Kao autorima činilo nam se neprimereno da nešto u osnovi sasvim intimno, poput igračaka, izlažemo na klasičnim muzejskim vitrinama i postamentima, koji u sebi već sadrže proces odvajanja, nedodirljivosti koji je ovde bio nepotreban. Ono što se izlagalo nije se izlagalo zbog predmeta, već zbog onoga što znači za pojedinca. Akcenat je morao biti na stavovima, a ne na predmetima, jer mnogi od njih se mogu videti u prodavnicama. Zato smo kreirali poseban „postament”, neku vrstu kružne plavo-bele forme koja asocira na vrtešku ili cirkusku šatru na čijem je vrhu crvena zastavica sa natpisom *detinjstvo*.³ Svaki segment (plavi ili beli) je bio polje za jedan dijalog dece i odraslih. Do ovog postamenta poput linije za usmeravanje vodila je „klikerana“ u pesku, pa velike „školice“, dok je iza njega na zidu bio veliki print sa tekstrom Katarine Grkojević i jednom od fotografija. Sve ovo zajedno bilo je dostupno posetiocima za igru bilo kliker, ili „školica“, ili frizbija koji je stajao na podu, ili slobodnog pomeranja i razgledanja igračaka na postamentu. Reakcije dece posetilaca tokom trajanja izložbe kao da su potvrđivale u kojoj meri je

³ Postament je napravljen od foreksa preko koga je prelepljena štampana plavo-bela PVC folija, pa stoga nije bio ni skup, niti komplikovan za izradu.

Izložba je otvorena...

sama Katarina Grkojević u pravu, jer su se deca gotovo otimala da se igraju ovih tradicionalnih igara, čak su se grupno igrala frizbijem, upravo kao da im to nedostaje u realnom životu. Konceptu detinjstva pripada i posebna celina Marije Marković (9 g), devojčice koja piše priče od svoje sedme godine. Ujak joj je kreirao sajt na kojima su priče objavljene i koji je njenog tajno blago. Instalirali smo monitor na kome je sajt bio dostupan, dok smo 10 priča umnožili u po 10 primeraka i stavili u kasu za novac s početka XX veka (Etnografska zbirka) uz natpis „Izaberi i ponesi Marijinu priču“. Na Marijin izbor odgovorio je pesnik Nikola Maslovara jednim od najpoetičnijih odgovora odraslih, pričom o drvenom konjiću. Marijine priče su bukvalno razgrabljene u toku dva dana trajanja izložbe.

Posebno inspirativan je bio segment muzike. On se razvijao spontano: započeo je sa dva kartona srednjoškolaca Filipa Jovanovića i Dragutina Marenovića (18 g), čiji je odgovor na kartonu bio *muzika*, pri čemu je ovaj drugi u polju za crtež ispisao imena nekih grupa.⁴ Ispostavilo se da je taj

⁴ Metallica, AC/DC, Megadeth, Manowar, Guns N' Roses, Iron Maiden

Detinjstvo – najmoćniji korpus *Tajnog blaga*

izbor grupa identičan sa tajnim blagom dva naša mlađa kustosa⁵, koji su onda doneli svoje ploče, postere i isečke iz novina u vezi sa ovim grupama. Tako su njih dvojica izgradili koncept sami, uključujući se u već postojeći dijalog na kartonima. Segmentu muzike pripada i sada već „čuvena“ priča *gitara-gitara*, gde je dete izdvojilo gitaru i donelo jednu sasvim malu, vrstu suvenira, dok je jedna žena srednjih godina takođe pisala o crnoj gitari koju je dobila kao dete. Od nje smo naknadno tražili širu priču i uz nju dobili i fotografije iz 60-tih godina. Segment o muzici ima mnogo aspekata, kao što je predlog Jovana Antonića da muzej pokrene fototeku nota, zvučnih zapisa, ljudi koji se bave muzikom u okruženju i čija je muzika obeležila javni i lični život čitavih generacija u nekom periodu i nestaje sa ljudima koji su bili njeni nosioci (primer izvesnog benda „3+3“ iz Kraljeva). Ono što je bitno kada je ovaj segment muzike u pitanju to je da se on kao takav pojavio jedino u Kraljevu.

Treba svakako pomenuti porodičnu arhivu porodice Dukić, koju je kao blago donela Ivana (četvrti razred Ekonomskog fakulteta), koja je bila ranije

⁵ Oleg Romanov i Predrag Radović (arheolog, antropolog)

Oživljavanje „pravog“ detinjstva

uključena u muzejske radionice fotografije i filma i ovde je preuzela ulogu volontera u programu, organizujući anketiranje u Ekonomskoj školi. Njena arhiva je pronađena prilikom rušenja stare kuće i predstavlja detaljno sačuvana dokumenta njenog pradede, rođenog 1902. godine. Arhivu je pregledala i njenu ekspertizu uradila istoričar Silvija Krejaković⁶, uključujući se na taj način u projekat. Arhiva je sadržala sa jedne strane sasvim retka i dragocena dokumenta iz predratne i neposredno poratnih godina 1946, 1947. u Kraljevu, kojih je jako malo sačuvano. Sa druge strane, tu su vrlo vredna lična dokumenta sa aspekta porodice, uz dnevnik iz logora na Banjici. Ivana Dukić je inače i otvorila izložbu *Moje tajno blago* tekstrom *Ko smo mi Dukići*, koji je sama napisala.

Segment *tehnike* takođe je specifičan samo za Kraljevo. Ovde smo tokom rada na izložbi imali formiranje jednog malog ambijenta inspirisanog odgovorom *televizor* (iz preliminarne ankete). Za ilustraciju je uzet televizor sa kraja 60-tih godina (Istorijska zbirka: tehnika 20. veka), koji je inspirisao

⁶ Silvija Krejaković je viši kustos, istoričar, zadužena za Istorijsku zbirku: period novije i sa-vremene istorije od 1918. do danas.

МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО

Segment postavke

dalje ne samo kustose, već i tehničare da kreiraju adekvatni enterijer uz njega⁷. Ovaj odgovor je proizveo muzejsku reakciju i neku vrstu dalje interpretacije, uvlačeći u sebe aktere koji obično ne učestvuju u stručnom oblikovanju izložbi. Kod publike mali enterijer je magnetski privlačio ljude određenih godina (preko 55) koji su imali potrebu da sede u njemu kao u nekoj vrsti zone nostalгије, da uzimaju vodenicu za kafu u ruke i sl. Na više odgovora *računar* iz preliminarne ankete, naš tehničar⁸ je doneo svoj *commodor 64k* koji se sadašnjem vremenu očitava kao muzejski relikt, i kod određene publike takođe izaziva nostalgiјu. Upravo je *Moje tajno blago*

⁷ Tehničari (Draga Vojinović, Vladan Pejković) su pokrenuli inicijativu donošenjem foteljice iz 60-tih koja je još u funkciji u Muzeju, pa je kombinovana sa natkasnom, stazom, miljeima (etnografska zbirka, viši kustos Tijana Šibalić), dok je sama legenda postavljena u ram za goblene; odgovor na televizor je bila vodenica za kafu, koja se pojavila na natkasni zajedno sa kafom u zrnu; tako je formiran mali enterijer s kraja 60-tih, početka 70-tih, koji je spajao dve tipične domaće aktivnosti mlevenja kafe i gledanja, recimo, dnevnika, ambijent koji je spajao staru naviku (pijenja kafe) sa novom, vezanom za fenomen televizije.

⁸ Aleksandar Maričić je zadužen za vođenje muzejskog sajta i održavanje interne računarske mreže.

Segment postavke

neposredno uticalo da se u muzeju pokrene sistematično prikupljanje najstarijih tipova računara⁹.

Nematerijalno blago, sećanja, prostori, uspomene, rešeni su kroz dva velika printa na centralnom zidu praćena svojim fotomaterijalom. Dizajnu legendi je posvećena posebna pažnja, jer je zapravo na njima akcenat izložbe. One su ilustrovane ili autentičnim materijalom koji su priložili anketirani, ili ilustracijama koje smo sami nalazili kao primerene, kada nije bilo originalnog. Svaki odgovor je štampan posebno kao poster u dimenzijama A3 formata u slučaju kada su na zidu, da bi privlačili pažnju na samostalno čitanje, jer je to zapravo glavni sadržaj izložbe. Originalni kartoni ankete su stavljeni u škrinju-sef (Etnografska zbirka, početak 20. veka) koja je postala neka vrsta zaštitnog znaka kojim je oblikovan propagandni materijal izložbe. Svi zajedno bili su dostupni da se razgledaju. Autori izložbe, anketirana deca, aktivno su se uključila u program: najmlađi iz trećeg razre-

⁹ Silvija Krejaković, Oleg Romanov i Aleksandar Maričić dalje su radili na tome; nabavljen je commodor 64k, spectrum zy i 286, a u toku je nabavka atarija i amige; tendencija je da se prikupe personalni računari koji su bili rašireni tokom 80-tih godina.

da su došli u muzej u toku postavljanja izložbe i fotografisali se sa svojim eksponatima, a osnovci iz sedmog razreda su proveli popodne i kao grupa učestvovali na otvaranju. Oni su davali izjave za medije i osećali su se baš kao autori, što zapravo i jesu. Srednjoškolci, posebno Ivana Dukić i Katarina Grkojević aktivno su učestvovali u samom otvaranju. Mi „oficijelni autori“, a pre koordinatori projekta, tu ulogu smo zadržali i tokom otvaranja.¹⁰

Izložba je privukla ogromnu pažnju sa posetom od oko 500 dece dnevno, koja su mogla slobodno da se igraju u prostoru i dodiruju ili uzimaju gotovo sve izložbene eksponate (vitrine su korišćene minimalno). Ovu mogućnost deca su koristila u punom smislu te reči, jedva napuštajući prostor. Njihovi učitelji ili nastavnici su se, neopterećeni kontrolom, sami posvećivali čitanju legendi ili bi sedeli u malom enterijeru. Nekoliko dece manjeg uzrasta (4-8 g) u toku izložbe je donelo svoje igracke i poklonilo muzeju. Ova deca su anketirana i na jednom postamentu su bili izloženi njihovi pokloni i odmah urađene legende. Medijska pažnja je takođe bila velika¹¹, pri čemu su sami novinari bili zahvaćeni projektom i počinjali sebe da ispituju o svom ličnom tajnom blagu. U tom smislu ideja ima svoju zavodljivost i neposredno se dotiče ličnosti podstičući na samoispitivanje.

U samom muzeju došlo je do neočekivane reakcije: čitav kolektiv (izuzev administracije) sišao je spontano i svojom voljom, na postavljanje izložbe i uzeo u tome učešća. Stvorena je jedna vedra atmosfera rada koji je istovremeno i igra: neki su imali tačno određene delove kojima su se bavili, drugi su učestvovali prema afinitetima u raznim segmentima, gradeći ih i dograđujući. Položaj nas kao autora, bio je zapravo kanalisanje svih ovih energija (anketirani, volonteri, zaposleni...) ka konačnom ishodu izložbe. U tom smislu ovo je bio jedinstven projekat za Narodni muzej u Kraljevu, što ima posebnu težinu, jer je to ustanova u kojoj je izložbena jedna od najintenzivnijih i najzastupljenijih delatnosti. Mnogi zaposleni su bili uključeni u proces anketiranja pa sve do realizacije izložbe, dok su drugi učestvovali samo u izložbi ili tek pri kraju projekta poželeti da se priključe. Ali sam re-

¹⁰ Izložba *Moje tajno blago* u Kraljevu bila je prva u mreži *Vašara baštine*, i na otvaranje su došle kolege iz Muzeja rudničko-takovskog kraja iz Gornjeg Milanovca, odnosno muzeja „Ras“ u Novom Pazaru.

¹¹ Pored svih lokalnih medija (tri televizije, dva nedeljna lista) projekat su pratili *Politika*, *Vecernje novosti* i *Radio Beograd I*.

Javno sumiranje utisaka jednog od „autora“ izložbe

zultat je podstakao neke od kustosa, posebno one koji se bave savremenim društvom, da razmišljaju o primeni ovakve metodologije u svom budućem radu. Projekat je podstakao unutrašnje procese u muzeju i pokazao da određene nove metodologije mogu biti sa malo truda dostupne, a rezultati izuzetno korisni i podsticajni, i sa aspekta publike maksimalno posećeni.

Kao prvi zajednički projekat pet muzeja mreže *Vašara baštine* pokazao se uspešnim i sa aspekta efikasnosti (svi muzeji su na vreme izvršili ankete) i sa aspekta realizacije izložbi. Finalno, na nivou mreže, izložbe su odrazile na delikatan, moglo bi se reći na sasvim suptilan način, autentičnu atmosferu svakog od gradova, njihove razlike i sličnosti, odnosno njihovu osobenost koja je upravo plod baštine.

Svetlana Čeković
Vladan Vidosavljević
Muzej „Ras“ Novi Pazar

MOJE TAJNO BLAGO U MUZEJU „RAS“

Muzej „Ras“ u Novom Pazaru svojom delatnošću pokriva teritoriju opština Novi Pazar, Tutin i Sjenica i nalazi se u jugozapadnom delu Srbije. U svom šezdesetogodišnjem radu svrstao se u red najznačajnijih institucija u unutrašnjosti Srbije. Kroz dosadašnji rad Muzej je razvijao sve oblike muzeološkog rada i tokom vremena, od skromne zbirke, prerastao u Muzej kompleksnog tipa koji obuhvata sve oblasti ljudskog delovanja od istorije, preko arheologije, numizmatike, etnologije, primenjene umetnosti do savremenog likovnog stvaralaštva. Od svog osnivanja Muzej je imao dobru saradnju sa srodnim institucijama sa prostora bivše Jugoslavije i sada Srbije.

Muzej „Ras“ iz Novog Pazara je bio jedan od sedam muzeja jugozapadne Srbije koji se uključio u projekat *Vašar baštine* u cilju približavanja kulturnog nasleđa i muzejskog rada publici kao i interakcije muzeja sa lokalnom zajednicom.

Tokom novembra 2011. godine, kustosi Muzeja „Ras“ Svetlana Čeković i Vladan Vidosavljević (koleginica Marina Nićiforović odustala je od dalje saradnje na projektu) obišli su dve osnovne i jednu srednju školu i, uz konzultacije sa direktorima škola, nastavnicima i pedagozima odabrali po jedno odeljenje, sa ciljem anketiranja učenika, radi dobijanja podataka potrebnih za realizaciju izložbe *Moje tajno blago*.

Anketom je bilo obuhvaćeno 80 učenika i isto toliko odraslih sugrađana. Projektom su bili obuhvaćeni učenici tri škole: OŠ „Bratstvo“ III/2, OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ V/1 i Ekonomsko-trgovinska škola III/2.

U sva tri odeljenja podeljeni su kartoni, uz objašnjenje kustosa šta je to što je njima lično važno i što bi voleli da vide u „muzeju sećanja“ kako bi sačuvali od zaborava. Pojasnili smo im ideju projekta *Moje tajno blago* i pojam materijalne i nematerijalne baštine. Na taj način smo doprineli njihovom razmišljanju da se baština nalazi svuda oko nas i u nama samima. Nakon zimskog raspusta obišli smo ista odeljenja, družili se sa decom, raz-

Vladan Vukosavljević otvara izložbu u Novom Pazaru

Tajno blago i na video-bimu

Šta li piše u kartonu?

Mali kustosi

govarali o njihovom izboru, fotografisali tok radionice i dogovorili se o terminu preuzimanja materijala za izložbu, pri čemu su nam podršku dali kako roditelji dece, tako i učitelji i nastavnici anketiranih odeljenja.

Stariji sugrađani nisu bili toliko raspoloženi za ovu vrstu komunikacije, te smo u tom smislu imali malo više poteškoća. Komunikacija između „mladih“ i „starijih“ tekla je preko kartona. Stariji sugrađani su se slagali sa izborom učenika ali su imali i svoje predloge koji su se, uglavnom odnosili na lična sećanja vezana za prošla vremena (Novi Pazar – nekada i sada, događaji iz mладости, tradicionalna jela i pića...) što je u mnogome doprinelo da, kao rezultat ankete, imamo vrlo raznovrsan i interesantan materijal za izložbu.

Učenici osnovnih škola pokazali su veliko interesovanje, tokom trajanja radionice, za razliku od učenika srednje škole koji su bili dosta nezainteresovani i inertni.

Prikupljeni materijal školskog i starijeg uzrasta mogao bi se analizirati na više načina. Đaci osnovnih škola, trećeg i petog razreda, uglavnom su svojim tajnim blagom smatrali igračke ili predmete iz ranog detinjstva, uz objašnjenje da im je ta igračka draga upravo zbog osobe koja ih je poklonila. Ostali materijal mogao bi se klasifikovati kao deo tradicije, na koju su bili upućeni i ranije, preko kontakata sa rođacima koji žive na selu (ručni radovi, razboj, preslice...), lično sećanje (hrana, napici, fotografije, pesme, knjige, ručni satovi, korzo, prvi poljubac, reka, hamam...), ili garderoba (novopazarski teksas, cipelice, haljine, šajkača...).

Izbor lične baštine svakog ispitanika govorio je i o psihološko-socijalnim aspektima svake anketirane osobe. Sa nostalgijom se govorilo o minulim vremenima, a posebno o Novom Pazaru kakav je nekada bio, o seoskom životu i bezbrižnosti koju je seoski ambijent pružao.

Osnovni koncept izložbe bio je uslovjen prikupljenim materijalom, skromnim finansijskim sredstvima kao i muzejskim izložbenim prostorom. Kroz klasičan način postavke i video-bim prezentaciju, a u cilju bolje prezentacije izložbe, svi kartoni su prekucani i odštampani u koloru A-4 formata, što je doprinelo da izložba dobije posebnu dimenziju. Prikupljeni predmeti prezentovani su po celinama: materijalna i nematerijalna kulturna baština, detinjstvo (igračke), tradicija (ručni radovi, razboj, preslice...), lično sećanje (hrana, napici, fotografije, pesme, knjige, ručni satovi, korzo, prvi poljubac, reka, hamam...) i garderoba (novopazarski teksas, cipelice, haljine, šajkača...).

Izložba Moje tajno blago imala je svojih specifičnosti. U odnosu na ostale izložbe, realizovane u našem muzeju, poseta je bila izuzetno velika jer su izložena mala tajna blaga, pored učenika, želeli da vide njihovi roditelji i prijatelji. Po prvi put u, malom izložbenom prostoru, našli su se eksponati 160 autora, računajući mlađu i stariju populaciju. Izložba je bila aktuelna i u danima nakon otvaranja.

Tok cele radionice konstantno su pratila sredstva javnog informisanja: *TV Jedinstvo*, *Regionalna televizija Novi Pazar*, *Radio 100 plus* kao i *Televizija iz susednog grada Raške*.

Reakcije učenika kao i odraslih bile su pozitivne. Bila je to prilika da se na jednom mestu prikažu razmišljanja i dijalog starijih i mlađih generacija, kroz razmenu informacija i neminovni raspon generacija koji je posebno došao do izražaja kada su bile u pitanju tehničke stvari kao primer tajnog blaga (staro – novo).

Novi Pazar je grad u kome žive dve nacionalne konfesije: srpska i bošnjačka, te su kartoni za anketiranje bili štampani u dva pisma, cirilicom i latinicom.

Ova izložba je bila prilika da se pored popularizacije i promocije kulturnog nasleđa, sagledaju lična, autentična mišljenja učesnika, dijalog mlađih i starih, razmišljanja o baštini, vezujući je za prošlost, sadašnjost i budućnost.

U svojstvu muzejskih radnika možemo zaključiti da ova izložba može biti smernica i putokaz za neka buduća dešavanja na sličnu, ali i druge teme i sadržaje. Naime, mišljenja smo da naš, kao i ostali muzeji, treba da budu inicijatori nekih budućih projekata raznih ciljnih grupa jer je to jedini način da muzej bude interaktivan sa lokalnom zajednicom i obrnuto. Kroz projekte koje bi muzej, u saradnji sa lokalnom zajednicom organizovao, dali bismo dobru platformu da kulturnu baštinu, kako materijalnu tako i nematerijalnu, prezentujemo na najbolji način i tako doprinesemo njenom očuvanju kroz podizanje svesti pojedinaca.

Izložba je realizovana 22. marta 2012. u 19 časova u holu Muzeja „Ras“ i pratili je katalog i plakat.

Ana Bolović
Aleksandar Marušić
Muzej rudničko-takovskog kraja

PA, ZAR MUZEJI NISU ZA TO DA ČUVAJU USPOMENE, PORED OSTALOG?

Moje tajno blago u Muzeju rudničko-takovskog kraja

Muzej rudničko-takovskog kraja osnovan je 15. aprila 1994. godine sa sedištem u tzv. „Brkovića kući“ iz 1938. u Gornjem Milanovcu, u kojoj je smešten *Legat braće Nastasijević*, stalna postavka *Pokloni i otkupi dinastije Obrenović*, dok se ostali deo zgrade koristi kao izložbeni prostor. Pored toga, okosnicu njegovih delatnosti predstavlja Muzej u Takovu sa reprezentativnom postavkom *Drugi srpski ustanački i srpski revolucionari 1804-1839* i Spomen prostorom *Znamenito mesto – Takovski grm*. Muzej gazduje i kućom Kneza Miloša u Gornjoj Crnući (postavka *Srpska kuća u prvoj polovini XIX veka*) i etnološkom postavkom u Prodanovića magazi u Koštunićima. Službene prostorije muzeja nalaze se u ulici Tihomira Matijevića 4 u G. Milanovcu (šesti sprat i potkrovilje), gde su smeštene kancelarije zaposlenih i biblioteka, dok su muzejski depoi, foto-laboratorija i odeljenje za konzervaciju u zgradici Internata (Karađorđeva 21). U Muzeju je zaposленo 16 radnika, od kojih jedan kustos etnolog, dva kustosa arheologa, dva kustosa istoričara, dva kustosa istoričara umetnosti i jedan kustos pedagog. Svoj rad nije zasnovao samo na osnovnim delatnostima, kao što su organizovanje izložbi, prikupljanje eksponata i sređivanje zbirki, već se bavi i izdavačkom delatnošću, predstavljanjem knjiga, organizovanjem muzičkih koncerata, pozorišnih predstava i slično.

Muzej rudničko-takovskog kraja u projektu Moje tajno blago

Kada je grupa doktoranata Centra za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu tokom 2009. godine pokrenula projekat pod nazivom *Vašar baštine* u ovom, po mnogo čemu zanimljivom projektu, pored muzejskih ustanova iz četiri mesta jugozapadne Srbije (Novi Pazar, Kraljevo,

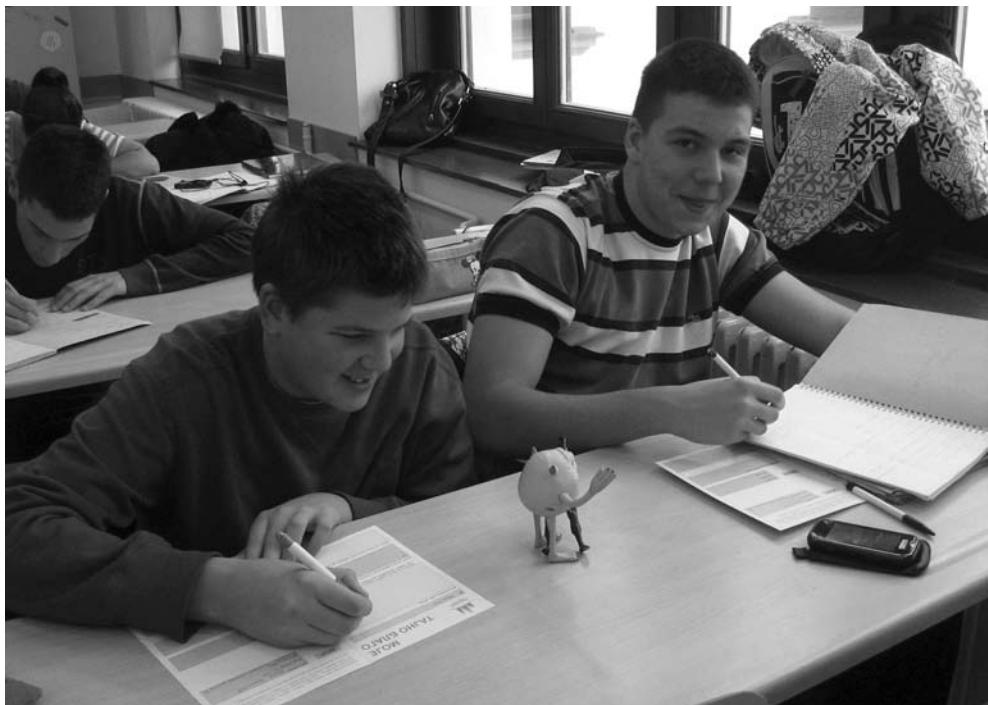

Mališani iz škole u Gojnoj Gori

Čačak, Sirogojno), aktivno učešće uzela je i „naša kuća“. Potprojekat koji je realizovan 2011. godine poneo je naziv *Moje tajno blago*. Njegov cilj je podizanje svesti o značaju zaštite nasleđa kod dece i starijih i ohrabrvanje intergeneracijske komunikacije preko ličnih i kolektivnih memorija. Đaci uzrasta od 7 do 17 godina, zajedno sa sugrađanima starije životne dobi, našli su se u ulozi kustosa, sa zadatkom da svoje najdraže sentimente obrade kao prave muzealije.

Prikupljanje i dokumentovanje sentimenata

U skladu sa dogovorenim smernicama, utvrđenim oktobra meseca 2011. godine na sesiji *Vašara baštine* u Kraljevu, za ovaj podsticajan i specifičan zadatak, kustosi Muzeja rudničko-takovskog kraja, Ana Bolović i Aleksandar Marušić, odabrali su školarce iz dve gradske i jedne seoske škole. Mališani od prvog do četvrtog razreda Osnovne škole „Ivo Andrić“ iz Gajne Gore, učenici VI/1 i VI/2 Osnovne škole „Momčilo Nastasijević“ iodeljenje II/1

Gimnazijalci

Gimnazije „Takovski ustanak“ iz Gornjeg Milanovca, kao i pojedini „odrasli“ prijatelji muzeja, aktivno su učestvovali u otkrivanju i prezentovanju svog „tajnog blaga“.

Nakon što su nadležni (direktori, profesori i učiteljice), sa blagonaklonosću prihvatili ideju da njihovi đaci učestvuju u ovom kreativno-saznajnom poduhvatu, rad sa decom mogao je da počne.

Na prvom času, pomenuti kustosi upoznali su učenike sa pojmom, idejom i svrhom lične baštine. Kroz primere onoga što se izdvojilo kao najdragocenije u njihovom pamćenju, bila to igračka, pesma, fotografija, uspomena na nešto ili nekoga, učenici su bili upućeni da svako od njih izabere nešto svoje, što im je toliko vredno da ga žele po svaku cenu sačuvati, ali i podeliti sa drugima.

Učenici su potom dobili odgovarajuće kartone u koje su, koristeći muzeološke metode, uz pomoć kustosa, uneli opis svog izbora kao i razlog zbog koga ga smatraju vrednim čuvanja, kako na ličnom, tako i na kolektivnom nivou. Pri tome su odgovarali na dva pitanja: *Zašto je moj izbor moje*

Njeno *Tajno blago*

tajno blago? i *Zašto je moje tajno blago vredno da se čuva u muzeju?* Na ovaj način đaci su se neposredno upoznali sa zanimanjem kustosa, odnosno procesom negovanja i čuvanja nasleđa. Oni su mogli doneti i fotografiju izabranog sentimenta, a muzealci su u svakom slučaju fotografisali njihov „izbor”.

Sledeća faza projekta podrazumevala je rad sa učesnicima starosne dobi od 45 do 83 godine. Njihov angažman podrazumevao je da se prvo upoznaju sa izborom mlađih sugrađana, da ga ocene i prokomentrišu, a zatim da i oni otkriju svoje tajno blago i obrazlože ga. Ovakav postupak rada omogućio je pre svega zanimljiv međugeneracijski dijalog, koji je, pokazaće se, bio nekada protkan nepomirljivim razlikama, a opet i neverovatnim sličnostima u razmišljanjima, stavovima, kao i doživljajima prošlosti.

Primetno je da su deca uzrasta od 7 do 9 godina skoro uvek za svoje tajno blago odabirala igračke. Najčešće su u pitanju bile plišane životinjice sa kojima i spavaju, ili drugi predmeti za igru koje su dobili od najbližih, pa je i to razlog zbog koga im je posebno drag. Muzej i njegovu ulogu deca

u ovom uzrastu uglavnom shvataju kao mesto na kome bi se njihovi predmeti sačuvali da ih oni ne bi izgubili, mada ima i onih koji smatraju da će se predmet u muzeju sačuvati za njihovu decu ili druge ljude u budućnosti, kada će „govoriti o prošlosti”.

Kod učenika petog i šestog razreda osnovne škole vidi se već znatno širi spektar izabranih sentimenata. I kada biraju igračke, to je prvenstveno iz razloga što se radi o značajnom događaju ili ličnosti za koju su one vezane. Raznovrsnost interesovanja u ovoj starosnoj dobi uvodi u „kategorije” tajnog blaga npr. prijateljstvo, omiljenu muziku i njene interpretatore, kao i porodičnu istoriju, pri čemu je evidentan i već izgrađen odnos prema prošlosti tj. vrednosti i značaju nečega što ima svoju istoriju, ličnu ili porodičnu, kao i potrebi da se zbog toga sačuva.

Gimnazijalci su, pored svega navedenog, odabirali i uspomene vezane za omiljene ulice, gradove, pesme, momente... a ono što njihove izbore karakteriše jesu zrelija razmišljanja o prošlosti i budućnosti, ali i o životnim principima i vrednostima, u kontekstu postavljenih pitanja.

Opšti utisak u radu sa decom je bio da su ona već nalazila u „procesu” očuvanja nasleđa zahvaljujući najčešće kućnom vaspitanju (posebno starijim generacijama, bakama i dekama), kao i da su, posle pažljivog i iskrenog pristupa u komunikaciji sa njima, spremna da se „otvore” i aktivno uključe u rad sa kustosima.

Stariji učesnici projekta nisu sa blagonaklonošću gledali na sve ono što su deca izabrala i predstavila kao svoje tajno blago. Naročito su ih „provocirale” pojedine današnje igračke, koje sudeći po njima „izazivaju agresiju i mladalački gnev”. Ipak, kada su se našli u situaciji da izdvoje neku od svojih najvećih dragocenosti, shvatili su da je vremenska distanca uzročnik razlika, ali da je odnos prema sentimentu univerzalna kategorija.

Prikupljen i objedinjen materijal, „spakovan” na kartonima, sredinom decembra postavljen je na platformu www.vasarbastine.com, i od tada je dostupan najširoj javnosti u vidu jedinstvene virtuelne izložbe.

Izložba

Uvidom u šaroliko, raznovrsno i nadasve inspirativno nasleđe koje su ponudili školarci i njihovi stariji ocenjivači, zaključeno je da bi ono bilo odlična podloga za realizaciju „prave” izložbe. Jer ipak, tek postavljen u muzejski

prostor, prikupljen materijal dobio je željeno značenje. Sa jedne strane, za trenutak je poneo auru kulturno-istorijskog dobra, a sa druge, odškrinuo je vrata intimnog sveta pojedinca.

Štaviše, tokom osmišljavanja postavke rodila se zamisao da i svi zaposleni u Muzeju uzmu aktivnog učešća u kreiranju izložbe, tako što će doneti nešto od svog „tajnog blaga“, zajedno sa svojom fotografijom iz „mladih dana“. Tako su i „muzealci“ bili protagonisti izložbe ličnih memorabilija, a na tu ideju se došlo kada se uvidelo da i kolege imaju želju da ispričaju deo svoje lične istorije, inspirisani radom sa mladim i starim prijateljima muzeja. Bila je to prilika i da se među sobom bliže upoznaju, jer iako godinama provode veliki deo svakog dana zajedno, do sada nisu razgledali i komentarisali lične fotografije iz detinjstva (uglavnom crno-bele), iz vojske ili od predaka, kao što nisu ni mogli znati šta je kome najdraža uspomena (od kalupa za opanke, bakinog jeleka ili čilima, konjske grive, preko studentskih knjižica i žetona, ulaznica za utakmice, do kreveca, minijaturnog klavira i najlepših bajki). Uključivanje zaposlenih u muzeju u projekat dovelo je do obogaćivanja svih njegovih segmenata još jednom značajnom stavkom:

Na otvaranju izložbe

„Obrada“ predmeta

Deo postavke – sentimenti

uvedena je i srednja generacija koja je upotpunila „prazninu“ između ma- lišana i tinejdžera sa jedne i starijih sugrađana sa druge strane.

Kada je svo „tajno blago“ prikupljeno, njegov sadržaj uslovio je da koncept izložbe asocira na unutrašnjost porodičnog doma. Dečija soba sa krevecem, plišanim igračkama, lutkama, autićima, slikovnicama..., radna soba koju su ispunjavale knjige, globus, suveniri sa putovanja, predmeti iz nacionalne istorije..., a zajedničku prostoriju činili su kućni aparati, porodične fotografije, narodne rukotvorine i uspomene na pretke.

Pojedini „artefakti“, izloženi u vitrinama, zajedno sa odgovarajućim legendama, obraćali su se posmatračima kao pravi eksponati. Istovremeno, na zidovima galerije našli su se za tu priliku posebno pripremljeni panoi sa odgovorima svih ispitanika.

Nakon što su se predmeti, uspomene i komentari našli na jednom mestu, iskristalisala se njihova tematska podela na ukupno pet celina:

- detinjstvo
- slavna prošlost
- sentimenti

Pa, zar muzeji nisu za to da čuvaju uspomene, pored ostalog?

Izložbu je pratilo katalog...

Krevetac, zeke i „Hajdi“ = detinjstvo

Tajno blago odraslih bilo je zanimljivo i najmlađima

Sestre Đorđević ispod porodične fotografije

- sećanja na drage osobe
- uspomene

Takav izbor je napravljen najviše na osnovu pratećih komentara učenika u projektu. Bez obzira što su svoje TAJNO BLAGO sa nama podelile osobe različite starosne dobi, pola i obrazovanja, iz njihovih odgovora nije bilo teško zaključiti da su uspomene iz detinjstva, sećanja na drage osobe, mesta ili putovanja, kao i negovanje porodične tradicije, svojstvene svima nama.

Jedna od retkih „mana“ ove izložbene postavke mogla se izvesti iz reakcija nekih posetilaca „da je muzej ipak muzej“, i da se od njega očekuje određeni sadržaj, prikazan na tradicionalan način. Sa druge strane, dosta je bio veći pozitivan efekat koji se ogledao u entuzijazmu i veoma iskrenom učešću pojedinaca, do te mere da su akteri bili izuzetno počastovani što su pozvani da pričaju o svojim ličnim osećanjima, ne verujući da je njihova prošlost dovoljna „dobra“ ili zanimljiva da bi se njome bavio muzej, ili da

bi muzejska publika došla da pogleda tako nešto. Time dolazimo i do, po nama, najveće vrednosti čitavog projekta a to su OSEĆANJA. Zapravo, izložba *Moje tajno blago* jeste nastala kao produkt najiskrenijih osećanja njenih učesnika-autora.

Specifičnost ove izložbe je i to što je u njenom kreiranju učestvovalo blizu 60 autora, zatim šarenolik skup najrazličitijih eksponata kao posledica najslobodnijeg mogućeg tumačenja postavljenog „zadatka”, a rezultat toga je da postavka nije bila plod ustaljenih muzeoloških pravila, već je svoju lepršavost „dugovala“ slobodi duha i spontanosti.

Samim tim, posetioci su veoma pozitivno reagovali na ponuđeni koncept. Naime oni su izložbenu postavku doživeli kao jednu od najneobičnijih, zahvaljujući čemu je najveći broj njih prihvatio muzej na nov i posve drugačiji način. Umesto „stare zgrade u kojoj neki namrgođeni likovi čuvaju pod prašinom nekakve predmete“, spoznali su muzej kao dinamično mesto u kojem se ceni ideja, kreativnost i čovek kao ličnost.

dr Miloš Timotijević
Biljana Čkonjević
Narodni muzej Čačak

MOJE TAJNO BLAGO U ČAČANSKOM MUZEJU

Nešto o Narodnom muzeju u Čačku (www.cacakmuzej.org.rs)

Narodni muzej u Čačku osnovan je 30. avgusta 1952. godine. Stalna postavka otvorena je 1953. godine u Konaku Jovana Obrenovića (280 m²). Povremene izložbe organizuju se od 1980. godine u Galeriji Narodnog muzeja u Čačku smeštenoj u prizemlju zgrade Starog načelstva (113 m²). U prizemlju i na spratu istog objekta (1/2 zgrade) nalaze se kancelarije i depoi (1.041 m²). Pet odeljenja Narodnog muzeja u Čačku u svojim fondovima čuva blizu 20.000 predmeta.

Muzej je za 60 godina postojanja (1952–2012) organizovao ukupno 448 izložbi, preduzeo 110 arheoloških iskopavanja, štampao 181 publikaciju. Od 1969. godine redovno izdaje svoj časopis *Zbornik radova Narodnog muzeja* (41. broj izašao je 2012), štampao je 89 kataloga i još 51 posebno izdanje (monografije, zbornici radova sa naučnih skupova, vodiči). Biblioteka Muzeja poseduje 10.000 knjiga i 548 naslova periodike sa 10.470 svezaka. Muzej ima oko 10.000 posetilaca godišnje (2005–2012), kojima se u najvećem broju slučajeva omogućava besplatan ulaz u muzejske postavke (95%).

Ustanova ima 17 stalno zaposlenih radnika, šest odeljenja (paleontološko, arheološko, istorijsko, etnološko, umetničko, konzervatorsko), fotolaboratoriju, vodičku službu i osoblje za tehničku podršku. Muzej nema kustosa pedagoga (komunikatora), dokumentaristu, pravnika ni službu računovođstva.

Učešće u projektu

Narodni muzej u Čačku priključio se projektu *Vašar baštine* na sastanku u Sirogojnu decembra 2010. godine. Tokom 2011. i 2012. godine više kolega je učestvovalo na ovim sastancima i radionicama (Marina Kotarac, Slobodan Bogojević, Biljana Čkonjević i Miloš Timotijević). Na kraju je na

Radionica sa učenicima četvrtog razreda OŠ „Vuk Karadžić“

projektu *Moje tajno blago tokom 2012.* godine radilo dvoje kolega (Biljana Čkonjević i Miloš Timotijević)

Posle sastanka u Kraljevu (2011) kada su osmišljena pitanja, kartoni za popunjavanje, ritam rada, krajem 2011. i početkom 2012. godine krenulo se u realizaciju projekta. Prikupljanje materijala organizovano je 11. novembra 2011. godine u Osnovnoj školi „Vuk Karadžić“ u Čačku, u jednom odeljenju nižih razreda (IV-2), kod nastavnika razredne nastave Ostojе Jokanovića i u jednom odeljenju viših razreda (VIII-2), na času istorije kod nastavnika Dane Kaličanin. U oba odeljenja na radionicama je učestvovalo 55 učenika, ali nisu svi popunili kartone, niti su doneli predmete.

Radionica je organizovana 10. novembra 2011. godine i u jednom odeljenju Gimnazije u Čačku (II-10), na času likovne kulture kod profesora Snežane Biorac, sa 24 učenika.

Sve iskaze učenika upisane na kartone komentarisalo je 20 odraslih, koji su intervjuisani nakon popunjениh kartona.

Radionice su organizovane i sprovedene bez prethodne najave i pripreme dece. Ovakav pristup doneo je neposredan kontakt i prirodne reakcije

na predloženi plan rada, a s druge strane smanjio je broj učenika koji su aktivno učestvovali u radionici.

Iskustvo rada na ovom projektu pokazalo je da su najmlađi učenici (niži razredi osnovne škole) najzainteresovaniji za rad. Iako sa njima nije bilo prethodnog kontakta, pozitivno su prihvatili sve ideje, sami davali predloge, aktivno učestvovali u razgovoru oko koncepta radionice kao i osmišljavanju zadatka. Na kraju su savesno doneli „tajno blago“ od kuće, i prikazali ga sa puno emocija. To su ujedno i najmaštovitiji predlozi koji zaista imaju značajno mesto u svakodnevnom životu dece, predmeti za koje su emotivno vezani i koji sa sobom nose „važnu“ priču.

Skup informacija vezanih za ponuđene predmete jasno govori o zainteresovanosti dece ovog uzrasta za osmišljavanje svog intimnog prostora, važnosti za lični, porodični, ponekad i vršnjački identitet i postepeno izrastanje svesti o važnosti prikupljanja i izlaganja predmeta. U pitanju su u najvećem broju slučajeva bili predmeti vezani za roditelje, porodicu, značajne pretke, važne događaje, sportske uspehe.

Deca starijeg uzrasta (viši razredi osnovne škole), takođe su intervjuisana bez prethodne pripreme i dogovora, ali su rezultati u radu sa ovom grupom nešto drugačiji. Za razliku od mlađih uzrasta koncept ličnog „tajnog blaga“ nije bio tako zanimljiv i inspirativan da bi ih motivisao da aktivnije učestvuju u samostalnom odabiru predmeta koji bi bili važni za njih same. Uzrast kome pripadaju svakako je uticao i na ponuđene predmete, koji su više isticali lična interesovanja (muzika, sport) ili „posebnost“ u odnosu na grupu kojoj pripadaju, kao odraz postepenog izrastanja ličnosti i pozicioniranja među vršnjacima.

Najslabiji rezultati bili su sa srednjoškolcima, sa kojima je bilo potrebno da se u tri navrata održe sastanci kako bi se dobili minimalni rezultati, koji su najvećim delom postignuti zahvaljujući „pogodnostima“ dobijanja više ocene kod predmetnog nastavnika. Kao i sa prethodne dve grupe nije bilo pripremnih časova i širokih objašnjenja radionice. Najveći deo učenika, posebno devojaka, nije aktivno učestvovao u radionici, a predmeti koje su ponudili kao „tajno blago“ u najvećem broju slučajeva odabrani su nasumično, kao deo obaveze koju „moraju da obave“.

Rezultati radionice bili bi svakako znatno bolji da su obavljena višenедeljna predavanja, pripreme, rad sa grupama učenika, pojedinačni razgovori i sugestije, i naravno dobar odabir odeljenja, kao i angažovanje nastavnog

Ovo je priča o *Mom tajnom blagu*

osoblja koje bi pripremilo svoje učenike. Takvim pristupom poboljšavaju se („pakuju“) rezultati, ali se gubi stvarna slika javnosti, ovoga puta publike mlađih uzrasta, i njihove zainteresovanosti, odnosno nezainteresovanosti za rad u ponuđenoj radionici.

Loši rezultati ankete i radionice u starijim uzrastima tako su postali dragocena informacija o percepciji Muzeja, muzeoloških aktivnosti, sistemu vrednosti adolescenata, temama koje ih „zamaraju“, odnosno pokretanje važnog pitanja na koji način i sa kojim programima treba prići ovoj staroj grupi.

I odrasli sugrađani su popunjivali kartone. Imali su samo reči pohvale za ovaj projekat i smatraju da na ovaj način neće biti zaboravljene vrednosti predaka. Kao i deci i odraslima su interesantni stari važni spisi i fotografije na osnovu kojih se sagledava prošlost da bi lakše savladali prepreke sadašnjosti i trasirali put ka boljoj budućnosti.

Za svaku pohvalu je i to što su i najmlađi učesnici projekta sa velikom ljubavlju i pijetetom pričali o svojim precima koji su živeli i delali pre jednog

Tokom radionice

veka i žeeli da ih sačuvaju od zaborava. Sagledali su umetnost življenja i savladavanja prepreka naših predaka i izvukli pouku kako da žive i da se bore sa svim nedaćama kao i da unapređuju uslove svoga života.

Reakcija učenika na ponuđeni projekat bila je raznolika, kao i utisci koje su izabrani predmeti izazvali kod odraslih, koji su pristali da ih prokomentarišu. Nezavisno od toga prikupljeni materijal je na rečit način „progovorio“ o sistemu vrednosti mlađih i starijih generacija, simbolima, materijalnom i duhovnom nasleđu Čačka i okoline.

Sam koncept radionice i materijal koji je prikupljen navodi na nekoliko zaključaka; najpre da je projekat najpribližnji deci mlađeg uzrasta (ispod 12 godina), koja su ispoljila najviše interesovanja za rad i potpuno jasnú svest zašto je značajno „tajno blago“. Učenicima starijih uzrasta neophodno je ponuditi modifikovan pristup vezan za uzrast, u kome se sve više ispoljava individualizam, oblikuje ličnost, stvaraju nova interesovanja, šire vidici. Radionicu *Moje tajno blago* doživeli su kao deo „zanimacije“ za decu, što je u

Pitanja za „pravog“ kustosa

suprotnosti sa težnjama da se prezentuju „kao odrasli ljudi“, što po mnogim karakteristikama i jesu.

Nameće se zaključak da bi u ovom uzrastu bolji pristup mogao da se ostvari sa temama koje podstiču i prezentuju njihovo stvaralaštvo, interesovanja i simbole vezane za lični, rodni, grupni, vršnjački i regionalni identitet.

Nezavisno od toga, materijal koji je prikupljen na jedan poseban način govori o Čačku i njegovoj prošlosti. Živimo u vreme kada je „javna istorija“ (skup uverenja o prošlosti koje stvaraju mediji), u prevlasti u odnosu na akademsku istoriju, posebno poruke koje daju muzeji sa svojim stalnim postavkama. Predmeti koje su sama deca prikupila oslikavaju skup uverenja o tome šta je relevantno materijalno nasleđe koje vredi čuvati, koje su to informacije koje predmeti nose sa sobom i zašto su važni za lični i grupni identitet, od pojedinaca, preko porodica, do lokalne zajednice, u ovom slučaju – Čačka. Ratna prošlost iza koje su ostale fotografije, odlikovanja,

Čačanski gimnazijalci

predmeti vezani za boravak u posebnim istorijskim okolnostima i dalje ostaju relevantno nasleđe. Drugu grupu predmeta čine stvari vezane za svakodnevni život u okviru porodice, pri čemu je etnografsko nasleđe dominantno („ženska“ strana prošlosti). Treću grupu čine predmeti vezani za igru i odrastanje, od igračaka, preko crteža, strip junaka, najrazličitijih poklona, alata ili muzičkih instrumenata. To su okviri u kojima se kreće slika prošlosti sagledana kroz predmete učenika osnovnih i delimično srednjih škola koje po njihovom mišljenju treba čuvati i izlagati.

Iako je izložba prevashodno zamišljena kao virtualna, ipak je organizovana i „stvarna“ izložba, kao i u svim drugim muzejima koji su učestvovali u ovom projektu. Ta odluka je zahtevala i da se osmisli način izlaganja, odnosno „priča“ koja će se prezentovati publici, kako samim učesnicima radionice, tako i „običnim“ posetiocima izložbe.

Zbog nedostatka termina za posebno izlaganje, ali i zbog mogućnosti da se ostvari kontakt sa brojnijom i što je naročito važno mladom publikom, odlučeno je da se izložba *Moje tajno blago* prezentuje zajedno sa redovnom godišnjom izložbom *Dečji majske salon*, u uvodnom delu Galerije

Narodnog muzeja u Čačku. Materijal je raspoređen po uzrastima učenika. Izloženi su predmeti koje su učenici poklonili Muzeju, pored njih su prezentovani i popunjeni kartoni, delovi koje su popunili odrasli, fotografije onih predmeta koje deca nisu htela da poklone muzeju i video projekcija svih predmeta preko monitora.

Treba reći da je prema prvočitnom konceptu izložba zamišljena kao virtualna. Zato je odmah posle obavljenih radionica na sajtu Narodnog muzeja u Čačku prezentovan deo materijala koji su deca prikupila, odgovori koje su ponudili u vezi koncepcije celog projekta, kao i fotografije samog rada sa decom. Kasnije je celokupan materijal sa podacima iz kartona prenet na zvanični sajt celog projekta *Vašar baštine*. To je bio svojevrsni uvod, koji je omogućio bolji kontakt publike sa izložbom u „stvarnom“ prostoru.

Interaktivni kontakt sa decom najpre je ostvaren na ovaj način, što je registrovano povećanjem posećenosti sajta Narodnog muzeja u Čačku, naknadnom potvrdom tih aktivnosti u razgovoru sa decom, odnosno saznanjem da im je taj deo projekta bio najzanimljiviji. Ova ocena ne važi za srednjoškolce aktivno uključene u razvijene društvene mreže, sa drugim sistemom vrednosti i načinom upotrebe slobodnog vremena.

Zbog svih ovih predradnji, ova izložba je u svom uvodnom delu bila drugačija od svih ostalih. Sam način izlaganja u „stvarnom“ prostoru nije bio bitno drugačiji od ostalih izložbi, ali je omogućen novi kontakt sa publikom koja je delimično i sama oblikovala ponuđenu izložbu.

Izložba predmeta koje su deca odabrala kao svoje „tajno blago“ dovela je u Galeriju Narodnog muzeja u Čačku učenike osnovne škole, koji su imali i susret sa vršnjacima u okviru redovne godišnje manifestacije „Dečji majski salon“ (28. po redu). Time je spojen već etabliran program ustanove sa novim projektom, novom radionicom koja putem internet prezentacija u okviru posebne teme okuplja znatno širi krug dece, ne samo iz Čačka i okoline, već sa područja cele zapadne Srbije.

Izložba je donela novi materijal i novi pristup radu sa decom, imala je potpunu video prezentaciju svih predmeta na samoj izložbi, upotpunjenu snimcima o samom toku radionice. Ono što je najvažnije, ovo je prva izložba koja je najpre imala svoj život na internetu u sajber sferi, a tek zatim u realnom prostoru. Muzej je povećao broj posetilaca, proširio teme kojima se bavi, povezao se sa ustanovama u okruženju, uspostavio bolji kontakt sa javnošću.

Sve te aktivnosti nisu ostale nezapažene i bez reakcije publike, posebno one najmlađih uzrasta. Deca su prvi put mogla da sama odaberu i prezentuju predmete za koje smatraju da treba da se čuvaju, javno su obrazlagala zašto su ti predmeti važni, a omogućeno im je i da se ti predmeti izlože u Muzeju.

Pošto je izložba postavljena u okviru već postojećeg programa Narodnog muzeja u Čačku, došlo je do interakcije dece učesnika u radionici *Moje tajno blago* i dece koja su učestvovala svojim likovnim radovima na izložbi „Dečji majske salon”, razmene informacija, objašnjenja interesovanja, komunikacije na više nivoa.

Reakcije odraslih posetilaca bile su usmerene na predmete koji svojom simbolikom odražavaju vreme u kome su proveli najveći deo svog aktivnog života, ali sa uočljivim neshvatanjem da su ti predmeti u kontekstu života mlađih generacija dobili novi smisao i nova obeležja. To se posebno odnosi na predmete poput odlikovanja ili fotografija iz rata, koji su deci pre svega deo porodične istorije.

Zbog interaktivnog odnosa između publike i kustosa, ovaj projekat je potpuna novina za Narodni muzej u Čačku, ali i samu publiku u Čačku. Do sada je publika imala mogućnost da prihvata ili ne prihvata ponuđene programe, ali ne i da sama bira predmete koje treba izlagati. Zbog takvog potpuno novog koncepta, projekat *Moje tajno blago* otvorio je više pitanja, kako bi u budućnosti bio uspešniji. Najpre sam pristup deci u okviru ove radionice mora se prilagoditi uzrastu. Koncept izlaganja „lične baštine“ uslovjen je razvojem ličnosti i širenjem interesovanja.

Ulaganje napora i truda da se dodatno objasni kontekst radionice, sugerijući odgovori i omogući dobijanje „poželjnih“ predmeta zamagljuje realnost, odnosno potrebu prilagođavanja rada potrebama mlađih generacija, stvaranja nove publike koja neće biti samo pasivan učesnik muzejskih predstava, od radionica preko predavanja, do tribina i izložbi.

Tu se otvaraju nove mogućnosti, odnosno teme koje bi bile primerenije srednjoškolskoj populaciji. Teme vezane za sport, muziku, zabavu, tehniku, nauku, nove tehnologije, modu, ispoljavanje emocija, seksualnost, organizovanje slobodnog vremena, oblikovanje svakodnevice i privatnog života, a opet smeštene u istorijski kontekst (društvena istorija u okviru koncepta „nove istorije“) pobudile bi mnogo veću pažnju i interesovanje, odnosno prezentaciju mnogobrojnih predmeta koji su važni za razumevanje „mod-

Otvaranju izložbe prisustvovalе su sve generacije

ernosti" srpskog društva u drugoj polovini 20. i na početku 21. veka, kao teme koja je potpuno zanemarena i nepoznata u gotovo svim muzejima Republike Srbije.

Kustosi na ličnom planu u okviru politike prikupljanja predmeta i formiranja zbirki, odnosno izlaganja kao najvažnije aktivnosti, mogu putem projekata kao što je *Moje tajno blago* da pokrenu mnoge važne teme iz lokalne sredine, što će se direktno odraziti na promenu koncepta rada ustanova u kojima rade. Grupa *Vašar baštine* može da omogući putem stalne komunikacije razmenu iskustava, prezentaciju ostvarenih rezultata, održavanje neprekidnog kontakta na nivou regionala, odnosno „izlazak“ na nacionalni i međudržavni nivo.

U isto vreme neprestano bi se vršila evaluacija svih aktivnosti i proces planiranja budućih aktivnosti, koji bi se modifikovao u skladu sa uočenim problemima i novim idejama.

Zbog višedimenzionalnog pristupa jednoj naizgled običnoj temi, projekt *Moje tajno blago* doneo je mnoga, sasvim nova iskustva u uobičajenu muzejsku praksu, što može biti od značajne koristi u kreiranju politike raz-

voja Narodnog muzeja u Čačku. Svakako da se najvažnija iskustva sa ove radionice odnose na upoznavanje publike, njihovih interesovanja, vrednosti, sklonosti, sistema kulturnih vrednosti ili njihovog izostanka, odgonetanje uzroka takvog stanja.

Dugoročno, ove radionice mogu da budu neophodan uvod u ozbiljnije planiranje izložbene politike svih ustanova, selekcije prikupljanja predmeta, razumevanja konteksta u kome su nastali, pravljenja plana za novi koncept njihove prezentacije publici, kojoj se omogućava aktivno učestvovanje u odabiru predmeta koji se izlažu, stvaranju prisnijeg i stabilnijeg odnosa sa posetiocima, posebno mlađih uzrasta, odnosno aktivnom kreiranju buduće muzejske publike.

dr Nikola Krstović
Svetlana Ćaldović
Muzej na otvorenom „Staro selo“ Sirogojno

MUZEJ NA OTVORENOM „STARO SELO“ SIROGOJNO MOJE TAJNO BLAGO

Muzej na otvorenom „Staro selo“ je muzej koji je zajedno sa Centrom za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu pokrenuo inicijativu za praktično razvijanje projekta *Vašar baštine*. Potprojekat *Moje tajno blago* imao je dvojaki smisao i vrednost za Muzej „Staro selo“: najpre, muzej je nastavio svoju intenzivnu saradnju sa lokalnom zajednicom (u ovom slučaju decom i pripadnicima tzv. trećeg doba); sa druge strane, aktivnosti sprovedene tokom realizacije potprojekta uvele su Muzej i u praktičnom smislu u segment delovanja koji bi se na izvestan način mogao nazvati savremenim kolekcionarstvom, ali i otvaranjem mogućnosti za dalju interakciju i dijalog među korisnicima, odnosno „saradnicima“ muzeja.

Nosioci realizacije aktivnosti bili su Svetlana Ćaldović i Nikola Krstović, viši kustosi Muzeja, ali su svoj doprinos dali gotovo svi zaposleni, najpre kroz dragocene savete, a potom i kroz aktivno učešće u prikupljanju ali i komentaranju kartona, kao i valorizacijama pri izboru „eksponata“ za izložbenu postavku. Kako Narodni muzej u Užicu nije uzeo aktivnog učešća u realizaciji potprojekta, Muzej „Staro selo“ aktivirao se na pokrivanju dela „teritorije“ užičkog muzeja. Cilj ovakvog angažmana ujedno je bila i mogućnost da se „konfrontiraju“ gradska i seoska sredina, kao i da se sagledaju sličnosti i razlike u izborima „eksponata“ dece u urbanim i ruralnim sredinama, kao i reakcije odraslih. Muzej „Staro selo“ pokrivalo je četiri mesta i pet škola: OŠ „Savo Jovanović Sirogojno“, Sirogojno, svi razredi, OŠ „Dimitrije Tucović“ Čajetina, III i VI razred, Srednja ugostiteljsko-turistička škola Čajetina, III godina, OŠ „Dimitrije Tucović“ Zlatibor, IV razred, OŠ „Stari grad“, Užice, III i VII razred.

Veoma brzo se pokazalo da je „pokrivanje“ četiri mesta sa prepostavljjenim različitim urbanim razvojem mnogo teži izazov nego što se mislilo – najpre u samoj organizaciji aktivnosti. Realizacija je podrazumevala barem dva odlaska u svaku od škola do momenta prikupljanja „eksponata“ i

Kolege kustosi

popunjavanja kartona (dosjea) i najmanje jedan odlazak za vraćanje. Ipak, dinamika je ispoštovana iako uz komentar da nisu sva deca blagovremeno „priložila“ svoje dosjee (predmete, priče...).

Reakcije dece su bile uglavnom pozitivne, dok su nastavnici (učitelji) pokazivali različite stepene zainteresovanosti i angažovanosti. Ovaj faktor delimično je uticao i na odziv dece: gde su nastavnici razumeli prirodu aktivnosti, kao i mogućnost da deca aktivno promišljaju svoj odnos prema „nasleđu“ rezultati su bili bolji. U onim sredinama gde je akcija shvaćena kao domaći zadatak, intenzitet odziva je bio manji. Istovremeno, niži razredi su imali veći participativni učinak, ali je izbor „predmeta“ bio ujednačeniji. Stariji učenici, pokazali su veću angažovanost, odnosno intenzivnije promišljanje „baštine“, ali je participacija bila slabija. Uloga nastavnika, kao medijatora u komunikaciji mogla bi se okarakterisati kao vrlo važna: ukoliko su i oni razumeli pojам i koncept ličnog angažmana, samostalnog učešća i osvešćenja sopstvenog odnosa prema uticaju na kulturno nasleđe utoliko je i prenos poruke i, dalje, metodologije rada bio prijemčiviji deci. To nas vodi ka ulozi inicijatora – kustosa: veoma je važno proceniti intenzitet

„Ovako izgleda potpuni karton“ – Nikola Krstović

i kvalitet rada sa samim nastavnicima, kao i način komunikacije sa njima, jer je podrška prilikom rada sa decom neprocenjiva. Zaključak bi bio da je intenzivna i stalna neposredna saradnja dve institucije (škola i muzej) od presudne važnosti za uspeh realizacije aktivnosti. Međusobno poznavanje (primer Muzej „Staro selo“ i škola u Sirogojnu) veoma blagotvorno utiče na realizaciju iz više faktora: akteri se međusobno poznaju i već imaju izvesno razvijeno poverenje te je komunikacija lakša i neposrednija.

U okviru realizacije potprojekta *Moje tajno blago Muzej „Staro selo“* je sarađivao sa 13 nastavnika (učitelja) odnosno 14 odeljenja uglavnom iz osnovnih škola (Turističko-ugostiteljska škola iz Čajetine bila je jedina srednja škola). Broj dece koji je prošao kroz najmanje dva časa predavanja o nasleđu i konceptu ličnog baštinja iznosio je oko 450, ali je 255 dece uzelo aktivnog učešća. Razlog ove razlike sastoji se uglavnom od „zabovravljanja“ da se doneše karton, ili predmet. U malom broju to je bilo odsustvo učenika ili nedozvoljavanje roditelja da deca donose predmet(e), ili u najmanjem broju slučajeva da roditelji nisu dozvolili popunjavanje kartona (dosjea).

Moje tajno blago!

Od samog početka realizacije aktivnosti *Moje tajno blago*, a ponajviše zbog razuđenosti škola, odlučili smo se za anketiranje odraslih samo u široj okolini Sirogojna. Istovremeno, zanimala nas je i „generacijska barijera”, ali i potencijalna „kulurološka barijera”, odnosno kako će lokalna zajednica (ruralna) reagovati na izbore dece i koje će sopstvene predloge ponuditi „isprovocirana” potencijalnim „nesporazumima”. Od ukupno 75 anketiranih odraslih, 57 je popunilo karton (dosje) reagujući na ponuđeni predmet, dok je 44 ponudilo i svoje izbore. Bilo nam je i važno kako „starija” populacija definiše kulturni potencijal sopstvenog mesta unoseći svoje lične mentalne mape u definisanje okruženja a nemajući uvid u to koje je dete odakle. Ono što je postalo očito je da je generacijski jaz daleko veći i složeniji od onog kulurološkog (treba imati u vidu i da Sirogojno nije klasično ruralno mesto, s obzirom na činjenicu da je jedno od najjačih uporišta zlatiborskog turizma već decenijama). Istovremeno, to je i osvetlilo činjenicu da kulurološki jaz između dece iz seoskih i gradskih sredina više uopšte nije toliko veliki (ako ga uopšte i ima). Kako je Muzej „Staro selo“ poznat kao mesto interakcije i susreta, baš kao i sam centar sela, nije bilo teško intervjuisati gotovo svakog koga sretnemo – kao i mnogo puta do tada ova aktivnost se odvijala uz neformalnu komunikaciju sa meštanima.

Školarci

Novoformirana privremena „kolekcija” od 255 predmeta neminovno je vodila analizi njenog sadržaja i postepenom razvoju planova za njeno izlaganje. Najčešći izbor predstavljalo je sećanje na sopstveno detinjstvo (prve igračke, fotografije...) gde su deca poistovećivala sopstveno postojanje i sopstveno sećanje (na sebe) sa konceptom lične baštine. Ovaj model izbora pokazivao je znake opšteg značaja, depersonalizovanog učešća, odnosno, pre je znak vremena i prostora, opštih društvenih pokazatelja i kulturno-socijalnih kretanja, a daleko manje pokazatelj sopstvenog učešća i shvatanja mogućnosti da se sopstvenim izborom kreira lokalno kulturno nasleđe. Drugi vid predstavljao je izbor po transgeneracijskom modelu gde su deca preuzeila pravo i obavezu u „zaštitarskom lancu” nudeći kao sopstvenu baštinu i „tajno blago” ono što je, zapravo, porodično nasleđe ili običaj. Treći vid predstavljao je personalizaciju opštih mesta, javnih površina ili sećanja, ili već prepoznatog kulturnog nasleđa – ovu kategoriju odlikuje specifična interpretacija ili unos sopstvenog doprinosa u već postojeći i verifikovani

Nešto sam napisala

obrazac. Četvrta kategorija je sopstveni kreativni izraz, stvaralaštvo, koje na specifičan način oslikava sredinu i/ili društvo oko deteta ili samo reprezentuje njegov unutrašnji svet.

Rezultati analize same „kolekcije“ uslovili su i dalju koncepciju izložbe. Postavka je otvorena u Obrazovnoj radionici Muzeja, prostoru koji se i inače koristi za različite skupove, kako bismo dalji rad mogli preusmeriti na održavanje radionica u kojima su učestvovala deca iz sirogojnske škole. Izložba je segmentovana u četiri kategorije: *Rano detinjstvo i prve igračke*, *Porodično blago i nasleđe*, *Kreativnost i Pisana reč*. Postavka je podrazume-

vala veoma lagana scenografska rešenja jer je bilo važno omogućiti mobilnost delova izložbe zbog perioda u kojem se i inače u muzeju dešavaju organizacije dečjih radionica. Period od 19. maja do 19. juna nije bio naj-srećnije rešenje jer su dečje ekskurzije već bile na izmaku a i školski raspust je bio veoma blizu. Ipak, Muzej u tom periodu beleži veliki broj individualnih i porodičnih poseta. Održano je i šest dečjih radionica zasebno za svakoodeljenje lokalne škole (prvi i treći razred i drugi i četvrti su u sirogojnskoj školi objedinjeni) na različite teme, uglavnom prilagođene uzrastu dece. Svoj deci su projektovani svi prikupljeni „predmeti”, pa je jedan deo časa bio posvećen „kolekciji” i njenoj simbolici kao i valorizaciji značaja koji pojedini predmeti mogu imati u širem društvenom kontekstu, naročito se la. Poseban akcenat kroz radionice stavljan je na one izbore koji su označavali kontinuitet čuvanja, kolektivno pamćenje, ličnu interpretaciju opštih mesta, nepredmetne sadržaje, kreativnost... Istovremeno, raspravljaljalo se i o opravdanosti obrazloženja, komentarima odraslih i njihovim izborima, a posledično i o odnosu među generacijama, polovima, statusima, društvenim normama, ličnim pravima. Radionice su se sjajno uklopile u koncept „građanskog vaspitanja”, iako veoma mali broj dece pohada ovaj izborni predmet. Tek kada smo zajednički valorizovali sabranu „kolekciju”, odnosno sva moguća iskustva do kojih smo u tom trenutku mogli doći, štampali smo mini-prospekt *Moje tajno blago*. Dakle, iako je rad bio koncipiran kao kombinacija istraživačkog, edukativnog i prikupljačkog modela, te na kraju i izložbenog, ceo koncept je zapravo daleko više sugerisao postojanje procesnog dijaloga između učesnika, muzeja i kasnije posmatrača. U tom smislu su i reakcije publike (u muzeju) bile raznolike: od onih koji su razumeli da se ne radi o klasičnoj izložbi (kroz koju se prenose informacije) već pre o načinu na koji je muzej komunicirao sa svojom okolinom, do onih (nezadovoljnijih) koji su očekivali klasičniji vid postavke sa jasno definisanom i strukturiranom izlagачkom metodologijom.

To je ujedno i kvalitet ove „inter-muzejske” akcije: ne izložba sama po sebi (ona je izazov u smislu: kako koncipirati na ovaj način prikupljen materijal), već otvaranje mogućnosti komunikacije sa zainteresovanim, davanje podrške i ohrabrenja onima koji se osećaju „isključeno” iz muzejskih aktivnosti, te na kraju i model kroz koji se zajednica aktivnije uključuje u poslovanje muzeja. Glavni izazov je svakako odustajanje od muzejskog autoriteta i kustoskog „sveznanja”.

Kustos i „kustosi” na zajedničkom poslu

Muzej na otvorenom „Staro selo” u Sirogojnu prepoznatljiv je i po svojoj veoma otvorenoj komunikaciji sa lokalnom zajednicom, koja je u delatnosti muzeja integrisana na raznorazne načine. No, *Vašar baštine*, odnosno *Moje tajno blago* otvorilo je jedan drugačiji vid komunikacije sa novim članovima, najpre kroz direktan, otvoren i ravnnopravan odnos: muzej se nije postavio kao autoritativan „saradnik” koji neutrališe privatno, već kao ravnnopravan učesnik u zajedničkom oblikovanju sfere kulturnog nasleđa koji ne isključuje emotivan i nostalgičan odnos pojedinaca. To je dobar put ka kreiranju demokratičnijih institucija, aktivnih muzejskih „dobrovoljaca”, ali i dobar način stvaranja pozitivnije i prijemčivije slike o muzejskoj delatnosti.

Moje tajno blago otvorilo je niz zanimljivih pitanja na koja su se odgovorili tražili tokom istraživanja ali i za vreme trajanja izložbe. Jedna devojčica iz srednje škole u Čajetini donela je fudbalsku loptu kao predmet koji joj je dragocen jer trenira fudbal u ženskom fudbalskom klubu i svaki drugi dan putuje 50 km kako bi trenirala. Reakcije su bile oprečne, ali se većina slagala sa predrasudama o „ženskom fudbalu”. Ovo je pitanje, naravno, provociralo odnos svih nas prema muško-ženskim odnosima, ali i pravima i slobodama da se prave izbori. Istovremeno, pokrenula su se i pitanja o predrasudama, njihovom značaju i uticaju na svakodnevne živote, kao i o granicama dokle se izvesne stvari mogu tolerisati.

Sa izložbe

„Sećanje na grad u kome sam rođena”

Pitanje samosvesti i svesti o segmentima našeg svakodnevnog života provočirano je odlukom jedne devojčice iz OŠ u Sirogojnu da umesto predmeta koji joj je „sugerisala” nastavnica detaljano opiše način na koji se u njenom kraju kolju svinje jer je njen otac jedan od najvećih „stručnjaka”. Po njenim rečima, možda ovo nije najlepši posao, ali svakako jeste jedan od onih koji izumiru, jer se ne radi samo o znanju i veštinama, već i o čitavom ritualu i načinu na koji prijatelji i familija učestvuju u „događaju”.

Devojčica iz osnovne škole iz Užica donela je fotografiju koju je sama uradila. Ne bi to bilo ništa neobično da nije napomenula u dosjeu da se radi samo o jednoj od mnogih koje se mogu pronaći na njenoj web i facebook stranici koncipiranih kao izložba. Njen „dosje” otvorio je pitanje priloženog predmeta (da li se radi samo o predmetu ili pak o čitavom svetu kojem je predmet reprezent). Dakle, njen karton je zapravo karton koji na ličnom primeru osvetljava sredstva masovnih komunikacija u savremenom svetu, društvene mreže i njihovu moć, ali i načine izražavanja... Postalo je očito da je njen izabrani predmet, tek zapravo reklama, odnosno poziv na dalje samostalno istraživanje njenog stvaralaštva, ali i načina na koji deca (ali i odrasli) mogu komunicirati sa svojom kreativnošću. Zanimljivo da je ovaj kar-

I na Zlatiboru su igračke najčešće *Tajno blago*

ton bio predmet velikog neslaganja odraslih koji su uglavnom tvrdili da se, ukoliko je nešto umetnost, mora naći u muzejima i galerijama, inače svako može biti neki „samoprovani“ umetnik. Međugeneracijski jaz ovde je najviše došao do izraza, dovodeći do klimaksa pitanje institucionalizacije koje je kod starijih očito daleko ozbiljnije shvaćeno nego kod mlađih generacija.

Dečak iz osnovne škole u Užicu doneo je fotografiju sata za koji je tvrdio da je pripadao njegovoj baki i da mu ga je ona ostavila. Ono što je bilo zanimljivije je da je u objašnjenju dečak dao podrobna obrazloženja, opise, istorijat i argumentaciju zašto mu je taj sat važan. Na sledećem času, prilikom prikupljanja dodatnih predmeta, jedna devojčica donela je fotografiju sata (istu kao dečakovu fotografiju) i „optužila“ ga da ne govori istinu i da su na isti način svi mogli da izmisle šta su hteli. Dečak se branio, ali je pred očitim dokazima morao da posustane kada je u pitanju bila fotografija, ali nije oduštajao od vrednosti svog objašnjenja. Ovde se otvorilo pitanje originala materijalnog dokaza, odnosno da li je važnije ispričati priču ili imati originalan predmet. Na kraju je većina učenika stajala na strani dečaka i njegove argumentacije, ali ne i na strani „podvaljivanja“ predmeta.

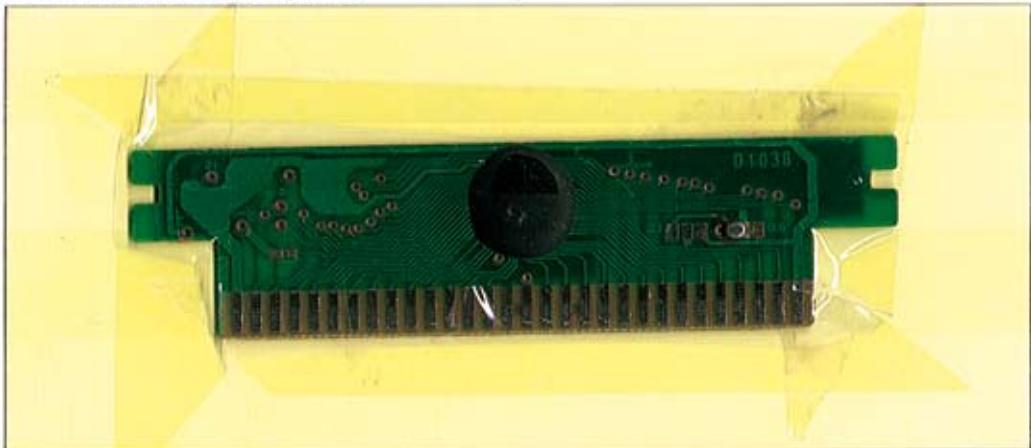
**DECA I ODRASLI
KAO KUSTOSI TAJNOG BLAGA**

МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО

је: Шричка уз дештићаша

ФОТОГРАФИЈА ИЛИ ЦРТЕЖ

Молим те да нам до следећег сусрета донесеш оно што је твој избор:
сам предмет, фотографију твог избора, запис (писмени, аудио, видео...)

ЗАШТО ЈЕ МОЈ ИЗБОР МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО:

Зашто што је то моја ћрка шричка.

ЗАШТО ЈЕ МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО ВРЕДНО ДА СЕ САЧУВА У МУЗЕЈУ:

Зашто што не бодрена на.. моје
дештићаша. 😊

Зашто што можи више нештеба и не
могу више да је страм.

Свако од нас има своје тајно благо - драге ствари, места, приче, мирисе, успомене - које брижљиво чува, поносно показује и жели да трају заувек, баш као што музеј то ради са својим предметима...

Шта од тог блага би волео/ла да видиш и сачуваш у музеју?

ДЕЦА

име и презиме: Катарина Јанчић

датум рођења: 20.06. 1895.

место, школа, разред:

Краљево, средња Економско-трговинска школа II¹

ОДРАСЛИ

име и презиме: Зоран Ђуровић

датум рођења: 18.05. 1955.

место рођења: Краљево

МОЈ КОМЕНТАР НА ИЗБОР ДЕЦЕ:

Свако време има своје вредности, па и своје тајно благо.

МОЈ ИЗБОР:

Стара, етномузика

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ:

Свако време има своје и лек за душу

MOJE TAJNO BLAGO

je: CIPELE u kojima sam prohodao

FOTOGRAFIJA ILI CRTEŽ:

Molim te da nam do sledećeg susreta doneseš ono što je tvoj izbor:
sam predmet, fotografiju tvog izbora, zapis (pismeni, audio, video...)

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:

Odabralo sam moje prve cipele
jer sam u njima zakoradio u
život

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Pošto ću biti prvi predsednik Republike Srbije, Bošnjanin, i raditi na tome da ne postoje nikakve razlike među ljudima sačuvanima na dobre i loše, možda su te cipele vredne sačuvanja.

Svako od nas ima svoje tajno blago – drage stvari, mesta, priče, mirise, uspomene – koje brižljivo čuva, ponosno pokazuje i želi da traju zauvek, baš kao što muzej to radi sa svojim predmetima...

Šta od tog blaga bi voleo/la da vidiš i sačuvaš u muzeju?

DECA

ime i prezime: AHMED SEBEČEVAĆ

datum rođenja: 22.04.2000

mesto, škola, razred: Novi Pazar „RIFAT Buadžović“ Škola

ODRASLI

ime i prezime: KAMALA AHMETOVIĆ

datum rođenja: 06.01.1974.

mesto rođenja: NOVI PAZAR

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

JAKO SIMPATIČNO, EMOTIVNO I LICO, IPAK, DруштVENO BEZNAČAJNO
(IZVINI AHMEDE)

MOJ IZBOR: POLERI, SKETBORD

OBRAZLOŽENJE:

ZATO ŠTO PREDSTAVLJAJU OBELEŽJE TRENUTKA U KOME ŽIVIMO A PRETPOSTAVLJAM DA ZA 200 GODINA NEĆE BITI VIŠE OD ANTIKVITETA

МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО

је: ИГРАЧКА Спайдермен

ФОТОГРАФИЈА ИЛИ ЦРТЕЖ

Молим те да нам до следећег сусрета донесеш оно што је твој избор:
сам предмет, фотографију твог избора, запис (писмени, аудио, видео...)

ЗАШТО ЈЕ МОЈ ИЗБОР МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО:

Ова моја играчка - Спайдермен ме подсећа на најбезбриннији део мог досадашњег живота. Тада сам кроз свакодневну игру проживљавао све авантуре овог лика, а било их је толико много...

ЗАШТО ЈЕ МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО ВРЕДНО ДА СЕ САЧУВА У МУЗЕЈУ:

Да би остало забележено као нешто што је доносило радост деци, посебно дечаџима.

Свако од нас има своје тајно благо - драге ствари, места, приче, мирисе, успомене - које брижљиво чува, поносно показује и жeli да трају заувек, баш као што музеј то ради са својим предметима...

Шта од тог блага би волео/ла да видиш и сачуваш у музеју?

ДЕЦА

име и презиме:	Владан Зарич
датум рођења:	16.06.1995.
место, школа, разред:	Горњи Милановић Гимназија „Таковски устанак“ II ₁

ОДРАСЛИ

име и презиме:	Савацо Маричић
датум рођења:	18. мај 1949.
место рођења:	Груоч Милошевић

МОЈ КОМЕНТАР НА ИЗБОР ДЕЦЕ:

Пиратка која симболизује безбriжно
действовање.

МОЈ ИЗБОР:

Моја прва лутка у златној обали од
злате. Зато, монеда, ће бити веома вредна.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ:

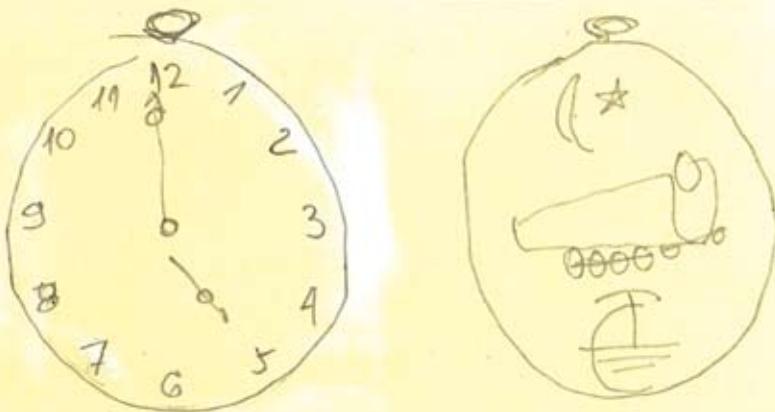
Правилни однос време знахеју
пиратке.

МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО

је: ЧЕЛНИ САТ

ФОТОГРАФИЈА ИЛИ ЦРТЕЖ

Молим те да нам до следећег сусрета донесеш оно што је твој избор:
сам предмет, фотографију твог избора, запис (писмени, аудио, видео...)

ЗАШТО ЈЕ МОЈ ИЗБОР МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО:

Зато што је поклон од моје мајке.
Сат је од његовог оца који је добио као
прво мушки роблено дете. Па сака га ја добио
као први унуку.

ЗАШТО ЈЕ МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО ВРЕДНО ДА СЕ САЧУВА У МУЗЕЈУ:

Зато што је стари преко 80 година. Швјцарски
сат ради по поруџбини за турске жељезничаре.
Пошто нису испоручили жељезничарима, сат је
руширен у продадају. Тако га је мој прадеда
купио. Овдје се поклоња са кога ће на које то.

Свако од нас има своје тајно благо - драге ствари, места, приче, мирисе, успомене - које брижљиво чува, поносно показује и жели да трају заувек, баш као што музеј то ради са својим предметима...

Шта од тог блага би волео/ла да видиш и сачуваш у музеју?

ДЕЦА

име и презиме: Вук Радојчић

датум рођења: 29.6.2001

место, школа, разред:
Чачак, О.ч. "Вук Караџић" IV2

ОДРАСЛИ

име и презиме: Јелена Радојчић

датум рођења: 12.12.1974

место рођења: Чачак

МОЈ КОМЕНТАР НА ИЗБОР ДЕЦЕ:

Избор ни се добраца јер није нека савремена играчка. Век ствар која стварно има вредност

МОЈ ИЗБОР:

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ:

Дете и њени вредности сматрају се због тога што се преносију са генерацију на генерацију и што је он тај који га има.

МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО

је: Установа на другарице.

ФОТОГРАФИЈА ИЛИ ЦРТЕЖ

Молим те да нам до следећег сусрета донесеш оно што је твој избор:
сам предмет, фотографију твог избора, запис (писмени, аудио, видео...)

ЗАШТО ЈЕ МОЈ ИЗБОР МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО:

Зашто је ово моја установа
на другарство.

ЗАШТО ЈЕ МОЈЕ ТАЈНО БЛАГО ВРЕДНО ДА СЕ САЧУВА У МУЗЕЈУ:

Моје "тајно благо" је вредно да се
чува у музеју због што је мени
држава и чувам га у срцу.

Свако од нас има своје тајно благо - драге ствари, места, приче, мирисе, успомене - које брижљиво чува, поносно показује и жели да трају заувек, баш као што музеј то ради са својим предметима...

Шта од тог блага би волео/ла да видиш и сачуваш у музеју?

ДЕЦА

име и презиме: Милана Ђамашовић

датум рођења: 07.08.2001. година

место, школа, разред:
Сирогојно „Сава Јовановић“ Сирогојно IV разред

ОДРАСЛИ

име и презиме: Радеја Јатовић

датум рођења: 14.11.1933. год.

место рођења: Сирогојно

МОЈ КОМЕНТАР НА ИЗБОР ДЕЦЕ:

Чепа успомена за кео
нивода.

МОЈ ИЗБОР:

Ланац са привеском од драге особе

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ:

Остаје као успомена и подсећа на некога, и драга је.

DECA:

Ime i prezime: Anastasija Vasiljević

Datum rođenja: 18.10.2002.

Mesto, škola, razred: Kraljevo, OŠ „Svetozar Marković“, III/2

MOJE TAJNO BLAGO: **GITARA**

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:

Zato što mi je to najdraži instrument.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što mi je prirasla za srce.

ODRASLI:

Ime i prezime: Zorica Romanova

Datum i mesto rođenja: 3.01.1950, Podunavci

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Izbor je izvanredan. Dete gitaru doživljava kao nešto živo, kao svog dobrog drugara sa kojim će, uz pomoć muzike deliti svoje radosti, osećanja...

MOJ IZBOR:

Gitara

OBRAZLOŽENJE:

Kao dete dobila sam crnu gitaru koju i danas čuvam i na kojoj svira moj sin.

DECA:
Ime i prezime: Đurđija Velić
Datum rođenja: 3.05.1993.
Mesto, škola, razred: Kraljevo, Ekonomsko-trgovinska škola, IV/5
MOJE TAJNO BLAGO: OBALA IBRA I NJEGOVA OKOLINA PRE UREĐIVANJA
ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Verujem da je svima sada nakon sređivanja mnogo lepši i mnogi će tek sada zavoleti Ibar i duge šetnje. Ali kada smo bili mali (ja i svi iz moje ulice) nama nije bio potreban put jer smo ga sami pravili i išli u smeru ne popločane obale već strmih litica.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Meni je ta naša zajednica iz Ulice vezana za Ibar i zato mi je i obala toliko bitna, ali na žalost nemam fotografije samo sećanje.
ODRASLI:
Ime i prezime: Verica Barać
Datum i mesto rođenja: 3.03.1966, Kraljevo
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Izbor mi se sviđa i takva sećanja i slike ne treba da izblede.
MOJ IZBOR:
Salvete i značke
OBRAZLOŽENJE:
To su predmeti koje sam sakupljala kao devojčica i sećaju me na školske dane.

DECA:
Ime i prezime: Dragana Zlatojević
Datum rođenja: 14.11.1998.
Mesto, škola, razred: Kraljevo
MOJE TAJNO BLAGO: VODENICA ZA RUČNO MLEVENJE KAFE

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Taj predmet mi je veoma drag zato što ga je nekada koristila moja baka.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Treba da se sačuva u muzeju zato što se nekada kafa mlela ručno, a sad nam je nadohvat ruke i može se naći u svakoj prodavnici.
ODRASLI:
Ime i prezime: Olivera Čanović
Datum i mesto rođenja: 1.01.1947, Štimlje
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Zanimljiv izbor. Moja baka je samo ovako mlevenu kafu htela da popije.
MOJ IZBOR:
Pojasevi sa ukrasima od srebra.
OBRAZLOŽENJE:
Uspomena od predaka.

DECA:

Ime i prezime: Dragutin Marenović

Datum rođenja: 1.11.1993.

Mesto, škola, razred: Kraljevo, Ekonomsko-trgovinska škola, IV/5

MOJE TAJNO BLAGO: MUZIKA**ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Zato što je to najbolja i najkvalitetnija muzika.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što je to muzika prošlog veka koja je napravila revoluciju u oblačenju, frizurama, ponašanju...

ODRASLI:

Ime i prezime: Zoran Romanov

Datum i mesto rođenja: 5.07.1943, Skopje

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Dragutin najverovatnije je prepoznao sebe, svoj temperament u izvođačima te muzike, u njihovim smelim porukama, razmišljanjima, u njihovom „outfit”-u

MOJ IZBOR:

Cliff Richard i Shadows

OBRAZLOŽENJE:

To je muzika puna ljubavi, podseća na daleko srećnija vremena kada je bilo više razumevanja i ravnopravnosti u svetu bez ratova.

DECA:
Ime i prezime: Ena Mijatović
Datum rođenja: 21.10.
Mesto, škola, razred: Kraljevo, OŠ „Svetozar Marković“
MOJE TAJNO BLAGO: LJUBIČICA

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Od svih praznika najviše volim Novu godinu, a Ljubičicu mi je doneo Deda Mraz zato što sam bila dobra.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što podseća na nešto što je mnogo lepo. I mislim da bi se i drugoj deci svidelo.
ODRASLI:
Ime i prezime: Ružica Lučić
Datum i mesto rođenja: 15.12.1943, Podunavci-Vrnjačka Banja
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Ljubičasta boja i miris ljubičice sigurno stvara lep osećaj i uliva sigurnost.
MOJ IZBOR:
Dunje
OBRAZLOŽENJE:
Miris dunja sa bakinog i maminog šifonjera me podseća na srećno detinjstvo.

DECA:
Ime i prezime: Ivana Dukić
Datum rođenja: 21.09.1993.
Mesto, škola, razred: Kraljevo, Ekonomsko-trgovinska škola, IV razred
MOJE TAJNO BLAGO: VELIKI BROJ DOKUMENATA KOJE SAM PRONAŠLA A KOJI PRIPADAJU MOM PRADEDI. I TO JE BLAGO I MOJE PORODICE
ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Smatram da je moje tajno blago koje je nedavno pronađeno na tavanu moje stare kuće, i staro je više od 100 godina. Radujem se što ću imati priliku da i drugima prikažem tajno blago moje porodice.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Vredno je zato što prikazuje život ljudi koje ja nisam poznavala, a koji mi mnogo znače. Radujem se što će i drugi imati priliku da vide tajno blago moje porodice.
ODRASLI:
Ime i prezime: Aleksandar Mitrović
Datum i mesto rođenja: 10.09.1947, Kraljevo
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Ovo je sjajna ideja da se deci pruži šansa da nas upoznaju sa svojim tajnim blagom.
MOJ IZBOR:
Ivanina priča je krasna.
OBRAZLOŽENJE:
Posle smrti moga oca ja sam preko dve godine skupljaо porodičnu dokumentaciju na koju sam mnogo ponosan.

DECA:
Ime i prezime: Jana Ljubisavljević
Datum rođenja: 24.10.2002.
Mesto, škola, razred: Kraljevo, OŠ „Svetozar Marković“, III/2
MOJE TAJNO BLAGO: PRADEDA
ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Moj pradeda je streljan 1941. godine u Kraljevu. Moja porodica ima njegove fotografije, kao i ausvajs (propusnicu) koju su mu Nemci izdali dva dana pre streljanja. To je deo moje porodične istorije zbog koje sam tužna ali i ponosna.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što je to deo srpske istorije.
ODRASLI:
Ime i prezime: Ružica Rakić
Datum i mesto rođenja: 15.01.1951, Kraljevo
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Jako lepo razmišljanje za dete od 10 godina. I vidi se da ima lepo mišljenje o našim precima i njihovim vrednostima.
MOJ IZBOR:
Stari deo Bogutovca – Korićanci
OBRAZLOŽENJE:
Bogutovac je radno mesto moje majke, a ona je umrla mnogo mlada i taj njen kraj želim da sačuvam od zaborava.

DECA:

Ime i prezime: Katarina Grkojević

Datum rođenja: 4.02.1995.

Mesto, škola, razred: Kraljevo, Ekonomsko-trgovinska škola, II razred

MOJE TAJNO BLAGO: MOJE DETINJSTVO ☺

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:

Zato što vidim da deca danas ne znaju šta je detinjstvo zapravo. Oni su zaboravili na klikere, lastiš, školice, na ispitanje kafe sa društвom itd. Ne pamtim kad sam videla decu na ulici, a sećam se kad sam ja bila mлаđa, kući smo se vraćali samo kada treba da jedemo. Želim da sačuvam te predivne uspomene na ono vreme kada internet nije bio sve, kada je bilo bitno ko ima više klikera a ne lajkova na Facebook-u. Treba uvek da se zna da postoji nešto mnogo bolje od svega što tehnologija pruža (pričanja preko Skajpa, Fejsa itd.), a to je druženje i smejanje, izlasci sa društвom. I današnju decu treba naučiti koliko je to lepo. ☺

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što bi trebalo svi da se sete igara koje su zaboravljene i onoga kada se kući vraćalo samo da se jede, a vreme provodilo sa društвom napolju, a ne kao danas, na internetu. Da se ne zaboravi detinjstvo!

ODRASLI:

Ime i prezime: Miloje Radović

Datum i mesto rođenja: 1.01.1955, Šaronje

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Poruka za Mirjanu: Sve što je čovek stvorio, i ono što će da stvara, nastalo je, ili će nastati, iz dečijih igara.

MOJ IZBOR:

Igračke pravljene rukom (čigra, klis, krpene lutke, lopte krpenjače...)

OBRAZLOŽENJE:

One su omogуćavale da svi učestvuju (roditelji, dede, bake, deca) u igri i druženju. Poručujem deci da se vide u muzeju, u biblioteci, pored lbra, a ne na Fejsu (Fejs je susret u vazduhu – to je ipak manje od susretanja koje pomenuh).

DECA:
Ime i prezime: Marija Marković
Datum rođenja: 30.09.2002.
Mesto, škola, razred: Kraljevo, OŠ „Svetozar Marković”, III/2
MOJE TAJNO BLAGO: MOJ SAJT https://sites.google.com/site/pricicekratke/home

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Ovaj sajt je moje veliko blago, jer sam svoje priče koje pišem od 1. razreda, uz pomoć ujaka postavila na internet, da svi mogu da ih čitaju.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što želim da moje priče traju i da ih deca čitaju, a u muzeju će se sačuvati od zaborava.
ODRASLI:
Ime i prezime: Nikola Maslovara
Datum i mesto rođenja: 22.12.1946, Odžaci
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Mala Marija ima snove, snove koji pokreću njenu maštu i stvaralaštvo. Snovi su najveća vrednost i vredi ih sačuvati i podeliti sa drugima.
MOJ IZBOR:
Drveni konjić
OBRAZLOŽENJE:
Drveni konjić mi je kao detetu bio najdraža igračka i dok sam se ljalao na njemu, plovio sam u oblacima, konju su svaki put rasla sve veća krila i ja sam leteo sve više. Konjića već odavno nema, ali ja i dalje letim.

DECA:

Ime i prezime: Tijana Nišević

Datum rođenja: 29.03.2002.

Mesto, škola, razred: Kraljevo, OŠ „Svetozar Marković“, III/2

MOJE TAJNO BLAGO: **MOJA KASICA PRASICA**

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:

U njega smeštam moje dragocene stvari i moja osećanja.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što se te stvari više ne prave.

ODRASLI:

Ime i prezime: Milica Tomović

Datum i mesto rođenja: 5.01.1943, Lazac kod Kraljeva

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Lepo odabran predmet.

MOJ IZBOR:

Staro posuđe.

OBRAZLOŽENJE:

Treba ga sačuvati od zaborava.

DECA:
Ime i prezime: Hana Biševac
Datum rođenja: 19.08.2000.
Mesto, škola, razred: Novi Pazar, OŠ „Rifat Burdžović Tršo”, V/1
MOJE TAJNO BLAGO: LUTKA

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
To je lutka koju je moja mama dobila za peti rođendan i čuvala je sve ove godine na jednom posebnom mestu u ormaru i kad sam porasla mama mi je poklonila i rekla da je ja nekad poklonim mojoj čerki. I ona mi je veoma draga.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Najpre zato što je ta lutka stara 28 godina i sačuvana je u originalnoj odeći u kojoj je kupljena i zbog toga što već sad u prodavnicama igračaka ne postoje takve lutke, većina njih su barbiki. Možda za više stotina godina ovakva lutka neće postojati.
ODRASLI:
Ime i prezime: Emira Kordović
Datum i mesto rođenja: 9.04.1951, Novi Pazar
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Sviđa mi se izbor Hane Biševac i njeno tajno blago koje je nasledila od mame i time uvećala dečju sreću, a lutka u životu svakog deteta je čitav dečji svet. Biće sačuvano zauvek.
MOJ IZBOR:
Bakarni ibrik
OBRAZLOŽENJE:
Nedostaju mi mnoge stvari iz stare porodične kuće. Sjaj ibrika vezan je za mogu dedu kojeg sam najviše volela, a to je pripadalo njemu. Sačuvala bih ga.

DECA:

Ime i prezime: Danilo Šubarić

Datum rođenja: 2.06.2002.

Mesto, škola, razred: Novi Pazar, OŠ „Bratstvo“, III/2

MOJE TAJNO BLAGO: FOTOGRAFIJA MOG ČUKUNDEDE**ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Ovo je fotografija mog čukundede Nikole Milovića. Iza njega se vide vrata kuće iz 18. veka. Ova fotografija je iz 1947. godine. Moj čukundeda je rođen 1868. godine. Obnova kuće je urađena posle Drugog svetskog rata.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što je fotografija stara. Moj čukudeda je bio jedan od najpoznatijih trgovaca u Novom Pazaru, a i šire. Trgovao je sa Grcima, a putovao je i po Austro-ugarskoj.

ODRASLI:

Ime i prezime:

Datum i mesto rođenja: 22.09.1980, Novi Pazar

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

S obzirom da sam i ja bio jako vezan za mog čukundedu pre nego što me je napustio, oduševljen sam Nikolinim izborom, a takođe i detaljem kuće u kojoj je on živeo.

MOJ IZBOR:

Stari automobil marke „OPEL“

OBRAZLOŽENJE:

S obzirom da je moj deda najstariji auto-mehaničar u gradu, pre otprilike 50 godina, sklopio je auto od delova koje je nabavljao po celom svetu. Za izradu tog automobila bilo mu je potrebno 10 godina.

DECA:

Ime i prezime: Ensar Šaćirović

Datum rođenja: 10.07.2000.

Mesto, škola, razred: Novi Pazar, OŠ „Rifat Burdžović Tršo”, V/1

MOJE TAJNO BLAGO: VUNENE RUKAVICE**ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Zato što je pripadalo i koristilo roditeljima moga oca, mom ocu i dato meni na čuvanje.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što je ručni rad (umetničko delo) majke moga oca iz pedesetih godina prošlog veka.

ODRASLI:

Ime i prezime: Hivzo Gološ

Datum i mesto rođenja: 5.05.1956, Morani, Tutin

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Izbor je dobar, kao obrazloženje. Izražen je stav prema etnologiji i ljubav prema starinama koje se daju u nasleđe. Vredno je čuvanja u muzeju radi originalnosti.

MOJ IZBOR:

Kompletna nošnja i predmeti za izradu nošnje

OBRAZLOŽENJE:

Etnologija je važna naučna disciplina koja nam pomaže da čuvamo sopstveni identitet i otkrijemo šta i kako su ljudi radili u prošlosti.

DECA:
Ime i prezime: Dina Kočan
Datum rođenja: 23.12.1999.
Mesto, škola, razred: Novi Pazar, OŠ „Rifat Burdžović Tršo”, V/1
MOJE TAJNO BLAGO: MOJA PORODIČNA KUĆA U PEĆI

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Moje tajno blago je moja porodična kuća u Peći. Cela moja porodica i ja imamo lepe uspomene na tu kuću. Tu sam provela divne trenutke sa svojim sestrama, babom i dedom. Na žalost, sada u njoj žive neki drugi ljudi, meni nepoznati. Kada odemo babi na godišnjicu prođemo pored nje, posmatramo je suznih očiju i puni uspomena produžimo dalje.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zbog toga ta kuća zaslužuje da bude u muzeju, jer je ona moje tajno blago. Mogu je posmatrati samo na slikama, ili tako godišnje u prolazu. Ali u mom srcu i mislima će zauvek ostati lepe uspomene.
ODRASLI:
Ime i prezime: Safeta Osmanović
Datum i mesto rođenja: 1.08.1978, Novi Pazar
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Prihvatom izbor Dine Kočan i njenu emotivnu vezanost za kuću u kojoj je rođena i u kojoj je doživela najveće dečije radosti i da će njen kuća u muzeju ostati večna.
MOJ IZBOR:
Fotografije najdražih
OBRAZLOŽENJE:
Sačuvala bih fotografije moga dede i nane koji nisu među živima a čuvajući te fotografije u muzeju, sačuvala bih i uspomenu na njih.

DECA:																														
Ime i prezime: Jelena Maksimović																														
Datum rođenja: 5.09.1994.																														
Mesto, škola, razred: Novi Pazar, Ekonomsko-trgovinska škola, III/2																														
MOJE TAJNO BLAGO: PESMA „RECI MI DA ZNAM”																														
<table border="0"> <tr> <td style="text-align: center;">Reci mi da znam</td> <td style="text-align: center;">Znaj</td> <td style="text-align: center;">Ali jednog dana samu osjetiš</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Ali idem bilo gdje, jednu znaj</td> <td style="text-align: center;">Ujutri u svakoj dobički tragi</td> <td style="text-align: center;">Potvrde da čvor promeniš</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Nove ti stigati na put</td> <td style="text-align: center;">Kad druge lice postanu</td> <td style="text-align: center;">Iši u drugi prehod te</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Budi slavena</td> <td style="text-align: center;">Prejatelji teško entoma...</td> <td style="text-align: center;">Neva ti osuti te zli ...</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Je nova božište...</td> <td style="text-align: center;">I dobro znaj</td> <td></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">I mala traži lajna otkriji mi</td> <td style="text-align: center;">Ba lebo svak bičku tu</td> <td style="text-align: center;">I mala traža lajna otkriji mi</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Beri mi da znam, sveti te</td> <td style="text-align: center;">I pola noći kori ti izvraćam</td> <td style="text-align: center;">Reci mi da znam, neini tu</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Samo budi slavena</td> <td style="text-align: center;">Ka prejavlji</td> <td style="text-align: center;">Samo budi slavena</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">I bira prejatelji tragi...</td> <td style="text-align: center;">Ca prava da bi dom</td> <td style="text-align: center;">I bira prejatelji tragi...</td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: center;">Samo mi reci da znam...</td> <td></td> </tr> </table>	Reci mi da znam	Znaj	Ali jednog dana samu osjetiš	Ali idem bilo gdje, jednu znaj	Ujutri u svakoj dobički tragi	Potvrde da čvor promeniš	Nove ti stigati na put	Kad druge lice postanu	Iši u drugi prehod te	Budi slavena	Prejatelji teško entoma...	Neva ti osuti te zli ...	Je nova božište...	I dobro znaj		I mala traži lajna otkriji mi	Ba lebo svak bičku tu	I mala traža lajna otkriji mi	Beri mi da znam, sveti te	I pola noći kori ti izvraćam	Reci mi da znam, neini tu	Samo budi slavena	Ka prejavlji	Samo budi slavena	I bira prejatelji tragi...	Ca prava da bi dom	I bira prejatelji tragi...		Samo mi reci da znam...	
Reci mi da znam	Znaj	Ali jednog dana samu osjetiš																												
Ali idem bilo gdje, jednu znaj	Ujutri u svakoj dobički tragi	Potvrde da čvor promeniš																												
Nove ti stigati na put	Kad druge lice postanu	Iši u drugi prehod te																												
Budi slavena	Prejatelji teško entoma...	Neva ti osuti te zli ...																												
Je nova božište...	I dobro znaj																													
I mala traži lajna otkriji mi	Ba lebo svak bičku tu	I mala traža lajna otkriji mi																												
Beri mi da znam, sveti te	I pola noći kori ti izvraćam	Reci mi da znam, neini tu																												
Samo budi slavena	Ka prejavlji	Samo budi slavena																												
I bira prejatelji tragi...	Ca prava da bi dom	I bira prejatelji tragi...																												
	Samo mi reci da znam...																													
ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:																														
Ova pesma je pridobila moju pažnju kada sam je prvi put čula. Njen tekst se duboko urezao u moje srce. A sa svakim njenim slušanjem se raznežim i potekne skrivena, biserna suza.																														
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:																														
Ova pesma budi buru emocija u meni. Ona je simbol jednog dela moga života. Ona je za mene staklena ruža, koja opojno miriše. Mislim da su ovi razlozi dovoljnji da bi se ovo moje tajno blago sačuvalo u muzeju.																														
ODRASLI:																														
Ime i prezime: Edina Mavrić																														
Datum i mesto rođenja: 8.10.1984, Novi Pazar																														
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:																														
Veoma zanimljiv izbor koji očigledno igra bitnu ulogu kod ove osobe. Kao što je bitno da neki predmeti budu prikazani u muzeju tako je vrlo bitno da i neke prave vrednosti budu sačuvane pa makar to bila i ovakva jedna pesma.																														
MOJ IZBOR:																														
SAZ - instrument																														
OBRAZLOŽENJE:																														
Zato što ovakve pesme mogu da se interpretiraju uz ovaj instrument koji predstavlja deo istorije našeg grada, i koji sigurno treba da bude sačuvan od zaborava.																														

DECA:
Ime i prezime: Berina Avdović
Datum rođenja: 10.05.1994.
Mesto, škola, razred: Novi Pazar, Ekonomsko-trgovinska škola, III/2
MOJE TAJNO BLAGO: STAP

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Jer su moji preci, moja nana, mama, pa čak i ja, koristili stap za dobijanje domaćeg maslaca.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Jer nekada nije bilo mehanizacije i elektronskih sprava za proizvodnju maslaca i nekada je stap bio jedini način za to. Zato on predstavlja deo (moje) naše tradicije.
ODRASLI:
Ime i prezime: Azra Ahmetović
Datum i mesto rođenja: 25.08.1977, Novi Pazar
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Sviđa mi se izbor. Simbolizuje tradiciju Sandžaka.
MOJ IZBOR:
Stari porodični sat
OBRAZLOŽENJE:
Zato što je simbol moje porodice i stoji u staroj porodičnoj kući.

DECA:
Ime i prezime: Džejlan Ajdinović
Datum rođenja: 20.08.2000.
Mesto, škola, razred: Novi Pazar, OŠ „Rifat Burdžović Tršo”, V/1
MOJE TAJNO BLAGO: NINTENDO I NINDO 3-D

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato jer je to jedan od najlepših poklona za moj rođendan.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Vredno je zato jer buduće generacije mogu da vide kakva je tehnika bila u mom detinjstvu.
ODRASLI:
Ime i prezime: Albin Škrijelj
Datum i mesto rođenja: 3.07.1980, Novi Pazar
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Budući da smo svedoci kontinualnog i veoma brzog razvoja mobilne telefonije kao i same tehnike i tehnologije, s punim pravom podržavam izbor mladog Džejhana. mada smatram da je njegov izbor više za muzej nauke i tehnike.
MOJ IZBOR:
Vokmen
OBRAZLOŽENJE:
Budući da smo svedoci kontinualnog i veoma brzog razvoja mobilne telefonije kao i same tehnike i tehnologije, s punim pravom podržavam izbor mladog Džejhana. mada smatram da je njegov izbor više za muzej nauke i tehnike.

DECA:

Ime i prezime: Faris Zahirović

Datum rođenja: 21.08.1994.

Mesto, škola, razred: Novi Pazar, Ekonomsko-trgovinska škola, III/2

MOJE TAJNO BLAGO: NOVOPAZARSKA BANJA**ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Ono što me je inspirisalo je na prvom mestu njena starost objekta i to što još postoji kao građevina a koja može da funkcioniše. Njena unutrašnjost i izgled me podseća na novopazarsku istoriju za vreme turske vladavine.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Sama unutrašnjost je karakteristična i mislim da je ovaj objekat vredno sačuvati i ulagati u njega.

ODRASLI:

Ime i prezime: Enes Zahirović

Datum i mesto rođenja: 9.08.1972, Novi Pazar

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Mislim da je dobar izbor jer je Novopazarska banja građevina iz davnina i njen izgled se ne sme zaboraviti.

MOJ IZBOR:

Takođe, Novopazarska banja

OBRAZLOŽENJE:

Kao stari objekat još iz rimskog i turskog perioda smatram da je treba obnoviti i sačuvati od zaborava kao vrednu kulturnu baštinu.

DECA:

Ime i prezime: Martina Drašković

Datum rođenja: 14.07.2000.

Mesto, škola, razred: Novi Pazar, OŠ „Rifat Burdžović Tršo”, V/1

MOJE TAJNO BLAGO: DNEVNIK – spomenar**ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Moje tajno blago je dnevnik (spomenar) zato što u njemu prepričavam dane kojih bih da se rado sećam i da to sećanje nikad ne izbledi.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što mi ga je poklonila meni bitna i veoma draga osoba.
Kad pročitam šta u njemu piše uvek se setim svih radosnih i lepih dana.

ODRASLI:

Ime i prezime: Edin Nikšić

Datum i mesto rođenja: 4.05.1977, Novi Pazar

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Martinin izbor mi se svideo. Svaki dnevnik, slično starom fotografskom albumu, pa čak i više, je blago za sebe.

MOJ IZBOR:

Ruski čaj i turska kahva

OBRAZLOŽENJE:

Podsećaju me na tradiciju ovog kraja i otvaraju intimne razgovore sa dragim osobama. Ne pijem ih sa svima.

DECA:

Ime i prezime: Semir Vusljanin

Datum rođenja: 26.07.1994.

Mesto, škola, razred: Novi Pazar, Ekonomsko-trgovinska škola, III/2

MOJE TAJNO BLAGO: RAZBOJ ZA TKANJE**ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Zato što je moja nana odgajila desetoro dece od razboja.

Ona je tkala čerge, čilime i staze koje je prodavala i hraniла svoju decu, jer je rano ostala bez muža.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Vredno je da se sačuva, da nas sećana stara vremena u kojima je narod teško živeo.

ODRASLI:

Ime i prezime: Edina Mavrić

Datum i mesto rođenja: 8.10.1984, Novi Pazar

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Mislim da je ovaj izbor veoma dobar iz razloga što je predmet vrlo dragocen onima koji su odgajani pomoću proizvoda koje je proizvodio, a taj zanat polako izumire. Veoma je bitno da ostane budućim generacijama kao deo naše istorije.

MOJ IZBOR:

Sač

OBRAZLOŽENJE:

Zato što je sač još jedan predmet koji se retko koristi a ima veoma lepu namenu a to je da nas hrani veoma ukusnim jelima.

DECA:
Ime i prezime: Kosta Marinković
Datum rođenja: 30.08.1995.
Mesto, škola, razred: Gornji Milanovac, Gimnazija „Takovski ustanač”, II/1
MOJE TAJNO BLAGO: IGRAČKA PUNA DUHA I NOSI NAZIV ŽABAC

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Čak i ne pamtim otkad ga imam, ali jedno znam: uvek sam se igrao sa njim, uvek je bio glavni, najpametniji i najjači. Ova igračka je zapravo deo moga blaga, ima ih još, ali sam ovu rešio da prikažem javnosti.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Ovakvih kinder igračaka nema više. Sad prave loše. Mislim da nema puno ljudi koji imaju još uvek „staru gardu“ igračaka, tako da nema ko da ih čuva. Muzej će sigurno sačuvati ovu igračku, zato treba da bude u muzeju. P.S. lako bih je ja dobro čuvaо.
ODRASLI:
Ime i prezime: Miroslav Marković „Laf“
Datum i mesto rođenja: 1929, Rudnik
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Veoma interesantan izbor koji se potpuno može razumeti kada se pročita Kostino obrazloženje.
MOJ IZBOR:
Globus
OBRAZLOŽENJE:
Krajem 30-ih godina prošlog veka, otac mi je prilikom polaska u gimnaziju poklonio globus. Mladost, a zatim i sve ostale etape u mom životu globus je ispratio, bivajući uvek tu negde blizu. Zato ga i danas volim iako je prilično oštećen... no i dalje ima dušu...

DECA:

Ime i prezime: Jovana Savić

Datum rođenja: 24.08.1995.

Mesto, škola, razred: Gornji Milanovac, Gimnazija „Takovski ustanački“, II/1

MOJE TAJNO BLAGO: BAKINA JASTUČNICA**ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Moje tajno blago je ukrasna jastučnica koju je moja prababa vezla spremajući se za brak. Na porodičnim skupovima često je svi pominju i kažu da ja dosta ličim na nju, zbog toga ovo što sam nasledila mi je još draže.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Ovo je predmet koji su naše bake tradicionalno spremale pred udaju i nosile sa sobom u novu kuću. To je običaj koji se vremenom izgubio. Zato smatram da treba da bude u muzeju. Današnje i buduće generacije treba da znaju kako se nekada živilo.

ODRASLI:

Ime i prezime: Dragica Marušić

Datum i mesto rođenja: 11.07.1957, Čačak

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Jovanin izbor ne samo da je pravi „muzejski eksponat”, već on svedoči i o „duhovnoj” vezi potomaka, u ovom slučaju Jovane i predaka, njene bake.

MOJ IZBOR:

Krstić iz manastira Vraćevšnice

OBRAZLOŽENJE:

Dobila sam ga na dar od ove svetinje sada već daleke 1998. godine kada sam se ozbiljno razbolela. Teške trenutke prevazišla sam, sigurno i zahvaljujući maloj „relikviji”. I danas me svuda prati i verujem štiti, kako mene, tako i moje najbliže...

DECA:
Ime i prezime: Mladen Janković
Datum rođenja: 14.06.1995.
Mesto, škola, razred: Gornji Milanovac, Gimnazija „Takovski ustanački”, II/1
MOJE TAJNO BLAGO: ĆELE KULA

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što me uvek i iznova impresionira Ćele kula i u istorijskom kontekstu (simbol srpskog junaštva) ali naročito od čega je sagrađena.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što i u istoriji našeg naroda zauzima posebno mesto.
ODRASLI:
Ime i prezime: Ljiljana Marković
Datum i mesto rođenja: 18.05.1949, Gornji Milanovac
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Zreo izbor i odnos prema nacionalnoj istoriji. Svako stradanje našeg naroda u istoriji je bilo potresno, ali sa ovim se retko šta može porebiti.
MOJ IZBOR:
Dedin koferčić za pribor iz Prvog svetskog rata
OBRAZLOŽENJE:
Čuva dedine priče o preležanoj malariji i strahotama Solunskog fronta.

DECA:
Ime i prezime: Miloš Đorđević
Datum rođenja: 6.08.1995.
Mesto, škola, razred: Gornji Milanovac, Gimnazija „Takovski ustanački”, II/1
MOJE TAJNO BLAGO: MOJA OMILJENA PESMA „Killing in the name” (Rage against the machine)
<p>RAGE AGAINST THE MACHINE - Killing in the name YOUR JUSTICE, THOSE WHO DIES, BY WEARING A BADGE THEY ARE THE CHosen WITNESS THOSE WHO DIES, ARE JUSTIFIED BY WEARING A BADGE THEY ARE THE CHosen WITNESS</p>
ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što je promenila moja razmišljanja. Od rasiste i nacionaliste do kosmopolite. Sa ljubavlju, bez mržnje.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što će možda promeniti i mišljenje nekog drugog čoveka, bolje bez mržnje, ratova, bola nego sa njima.
ODRASLI:
Ime i prezime: Mihailo Kostadinov
Datum i mesto rođenja: 5.07.1940, Rudnik
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Ne znam engleski pa ne mogu da komentarišem.
MOJ IZBOR:
Moje knjige
OBRAZLOŽENJE:
Pore ljudskog iskustva koje je u njima zabeleženo tu su i sentimenti.

DECA:
Ime i prezime: Aleksandar Stanojević
Datum rođenja: 5.12.1995.
Mesto, škola, razred: Gornji Milanovac, Gimnazija „Takovski ustanački”, II/1
MOJE TAJNO BLAGO: vozić

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što me podseća na drugaricu koja mi ga je poklonila kada sam imao 1 godinu, a nju nisam video više od 10 godina.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Da bi se kasnije videlo kako smo se mi zanimali kao mali.
ODRASLI:
Ime i prezime: Đorđe Đorđević
Datum i mesto rođenja: 30.10.1932, Vrnčani kod Gornjeg Milanovca
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Kroz igru deca sazrevaju i istovremeno stiču nova drugarstva. Da je pravo prijateljstvo bezvremeno, trajno i pravo blago, uverio nas je Aleksandar izborom svog ominjenog predmeta.
MOJ IZBOR:
Albanska spomenica
OBRAZLOŽENJE:
Osim što sam ponosan na nju, odnosno na oca Bogoljuba koji je preživeo golgotu proboja Solunskog fronta, ona je deo porodičnog nasleđa i vrlo značajan istorijski dokument. Takođe svedoči o patriotizmu, hrabrosti i borbenosti srpskog naroda.

DECA:
Ime i prezime: Filip Radivojević
Datum rođenja: 29.12.1995.
Mesto, škola, razred: Gornji Milanovac, Gimnazija „Takovski ustanač”, II/1
MOJE TAJNO BLAGO: MOJ RODNI KRAJ „BOLESNO BRDO”
ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što sam ja tu rođen, zato što su svi koje ja volim sa Bolesnog brda, zato što tu žive moji najbolji ortaci, i zato što sam vezan za taj kraj. I kada budem otisao u beli svet da ga se sećam dok sam živ.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što želim da ga sačuvam od zaborava, da sutra moji unuci mogu da znaju gde sam, i kako sam živeo, jer će se to sutra sve promeniti, možda će sutra to mesto biti prepuno stambenih zgrada. Sigurno će se promeniti, možda na bolje, možda na gore, ali ja želim da ga pamtim ovakvim kakav je..
ODRASLI:
Ime i prezime: Angelina Kovačević
Datum i mesto rođenja: 7.09.1948, Vrnčani kod Gornjeg Milanovca
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Dečak je napravio neobičan ali interesantan izbor, koji oslikava želju svakog od nas da svoje detinjstvo i zavičaj sačuvamo od zaborava.
MOJ IZBOR:
Dva čilima sa srpskom šarom
OBRAZLOŽENJE:
Zato što ih je uradila moja baka, a dobila sam ih na poklon od moje majke. Oni su stari preko 120 godina i zaista imaju muzejsku vrednost. Jednog dana ja ću ih pokloniti svojoj deci.

DECA:
Ime i prezime: Adam Vučetić
Datum rođenja: 29.09.1999.
Mesto, škola, razred: Gornji Milanovac, OŠ „Momčilo Nastasijević“, VI/1
MOJE TAJNO BLAGO: AUTIĆ

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Izabrao sam autić zato što su ga pre mene koristile četiri generacije. Moj rođeni brat, brat od strica i moj rođak iz Beograda. I na kraju ja. Ovaj auto kupljen je 1999. godine.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što je staro 12 godina. Kupljen je za vreme bombardovanja i on je zajedno sa mojom braćom preživeo.
ODRASLI:
Ime i prezime: Angelina Kovačević
Datum i mesto rođenja: 7.09.1948, Vrnčani kod Gornjeg Milanovca
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Izbor predmeta i komentar dečaka su lično obojeni i stoga odišu iskrenošću i toplinom. Vidi se da je 1999. godina (bombardovanje) ostala u sećanju koje je preneto i na one koji su te godine rođeni.
MOJ IZBOR:
Vojnička fotografija moga oca iz 1939. godine
OBRAZLOŽENJE:
Ovu fotografiju sam izabrala jer je to jedina fotografija iz mladosti moga oca a na njoj je ceo II gvozdeni puk kraljeve vojske. Fotografija bi bila interesantna i za čuvanje u muzeju.

DECA:
Ime i prezime: Doroteja Ilić
Datum rođenja: 1.08.1999.
Mesto, škola, razred: Gornji Milanovac, OŠ „Momčilo Nastasijević“, VI/1
MOJE TAJNO BLAGO: PEČAT

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Pečat mog pradede je najvrednija uspomena na njega.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što je ovakav pečat drugaćiji od sadašnjih.
ODRASLI:
Ime i prezime: Đorđe Đorđević
Datum i mesto rođenja: 30.10.1932, Vrnčani kod Gornjeg Milanovca
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Vrlo neobičan pečat, u dosta dobrom stanju, što govori da je sa pažnjom čuvan, i to je za svaku pohvalu, kao i Dorotejin odnos prema svojim pretcima.
MOJ IZBOR:
Prsluk
OBRAZLOŽENJE:
Ovaj odevni predmet mi je drag iz razloga što je za mene (dok sam bio beba) iskrojen i sašiven vrednim rukama moje majke Lene. Izrađen je od šajka, i baš kao i ja odoleva vremenu.

DECA:
Ime i prezime: Uroš Mitrović
Datum rođenja: 18.05.1999.
Mesto, škola, razred: Gornji Milanovac, OŠ „Momčilo Nastasijević“, VI/1
MOJE TAJNO BLAGO: ZNAČKE

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što me podseća na meni dragu osobu koja je skupljala ovo. Mislimda bi bilo dobro očuvati ovako nešto jer verovatno ima neku vrednost.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što je u doba komunizma (1925–1985) živelo mnogo ljudi i znaju kakav je bio život. Mlađe ovo ne zanima, ali stariji ljudi shvatiće ovo i proceniti njegovu vrednost.
ODRASLI:
Ime i prezime: Đorđe Đorđević
Datum i mesto rođenja: 30.10.1932, Vrnčani kod Gornjeg Milanovca
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Svaki predmet Uroše, ima svoju vrednost bilo koje vrste: istorijsku, materijalnu ili emotivnu. Sa godinama njihova vrednost raste. Drago mi je što si ti, sa tako malo godina to vrlo ozbiljno shvatio. Svaka čast! Zrelo razmišljaš. Možda budeš istoričar jednog dana.
MOJ IZBOR:
Stablo kestena
OBRAZLOŽENJE:
U dvorištu porodične kuće nalazi se stablo divljeg kestena staro preko 100 godina. Meni mnogo znači jer u letnjem periodu često uživam u hladovini njegove bogate krošnje, okružen mojom porodicom: ženom, decom i unučadma.

DECA:

Ime i prezime: Kristina Trifunović

Datum rođenja: 15.04.2002.

Mesto, škola, razred: Gojna Gora, OŠ „Ivo Andrić“, III/1

MOJE TAJNO BLAGO: **PAS BOBI**

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:

Zato što mi je mama kupila na vašaru a ja tada nisam isla.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što imam samo jedno kuće.

ODRASLI:

Ime i prezime: Mihailo Kostadinov

Datum i mesto rođenja: 5.07.1940, Rudnik

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Čini se da je pas „Bobi“ bio uteha za neostvaren odlazak na vašar.

Značajan je jer će podsećati na nešto nedozivljeno o čemu se puno maštalo.

MOJ IZBOR:

Moje knjige.

OBRAZLOŽENJE:

--

DECA:
Ime i prezime: Katarina Živanović
Datum rođenja: 24.01.2002.
Mesto, škola, razred: Čačak, OŠ „Vuk Karadžić“, IV-2
MOJE TAJNO BLAGO: JELEK

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što je preneto sa kolena na koleno moje porodice. Nosila ga je moja prabaka kada se udala 1942.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što je to narodna nošnja mog naroda.
ODRASLI:
Ime i prezime: Milan Živanović
Datum i mesto rođenja: 26. 01.1970, Čačak
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Mislim da je dobar
MOJ IZBOR:
Orden „Albanska spomenica“
OBRAZLOŽENJE:
To je uspomena na mog pradedu koji je u Prvom svetskom ratu prešao sa vojskom Albaniju.

DECA:
Ime i prezime: Nataša Ilić
Datum rođenja: 01.02.2002.
Mesto, škola, razred: Čačak, OŠ „Vuk Karadžić“, IV-2
MOJE TAJNO BLAGO: OGRLICA MOJE PRBAKE

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što se prenosi sa kolena na koleno, odnosno daje svakom novorođenom detetu.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Da bi ljudi uvideli da se neki značajni predmeti čuvaju i daju deci kad odrastu.
ODRASLI:
Ime i prezime: Zorica Ilić
Datum i mesto rođenja: 27. 01.1969, Čačak
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Veoma mi se sviđa šta je izabrala i nadam se da će biti jedan od najboljih.
MOJ IZBOR:
Neka stara fotografija.
OBRAZLOŽENJE:
Meni je ova ogrlica draga.

DECA:
Ime i prezime: Vuk Radojičić
Datum rođenja: 29.06.2001.
Mesto, škola, razred: Čačak, OŠ „Vuk Karadžić“, IV-2
MOJE TAJNO BLAGO: DŽEPNI SAT
 An illustration of an antique pocket watch with a decorative metal chain attached to its side. The watch has a round face with Roman numerals and a small seconds sub-dial at the top. The hands are thin and black.
ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što je poklon od moga dede. Sat je od njegovog oca koji je dobio kao prvo muško rođeno dete. pa sam ga ja dobio kao prvi unuk.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što je star preko 80 godina. Švajcarski sat rađen je po porudžbini za turske železničare. Pošto nisu isporučili železničarima, sat je pušten u prodaju. Tako ga je moj pradeda kupio. Od tada se poklanja sa kolena na koleno.
ODRASLI:
Ime i prezime: Jelena Radojičić
Datum i mesto rođenja: 12. 12.1974, Čačak
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Izbor mi se dopada jer nije neka savremena igračka, već stvar koja stvarno ima vrednost.
MOJ IZBOR:
-
OBRAZLOŽENJE:
-

DECA:

Ime i prezime: Jana Kovačević

Datum rođenja: 29.09.2001.

Mesto, škola, razred: Čačak, OŠ „Vuk Karadžić“, IV-2

MOJE TAJNO BLAGO: **IGRAČKA CVETIĆ**

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:

Ta igračka me je sačekala u krevetu, kada sam izašla kao beba iz bolnice.

Pratila je moj tok odrastanja, pa je čak išla u vrtić samnom.

Uz nju sam se u vrtiću osećala sigurnije.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što je meni draga i volela bih da je sačuvam.

ODRASLI:

Ime i prezime: Gorica Kovačević

Datum i mesto rođenja: 08. 07.1973, Čačak

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Slažem se sa izborom.

MOJ IZBOR:

Draga igračka odnosno, lutka iz detinjstva.

OBRAZLOŽENJE:

Seća me na detinjstvo i želim da je sačuvam, za nju me vezuju drage uspomene.

DECA:

Ime i prezime: Ivana Jezdimirović

Datum rođenja: 17.01.2002.

Mesto, škola, razred: Čačak, OŠ „Vuk Karadžić“, IV-2

MOJE TAJNO BLAGO: ZLATAN PRSTEN**ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Ovaj zlatan prsten sam nasledila od svoje bake. Veoma je lep i kraljički kamen koji se zove aleksandrit. Aleksandrit je zeleno – plave boje na dnevnoj svetlosti, a pri veštačkom svetlu dobija topnu ljubičastu nijansu.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Sve zlatne stvari imaju veliku vrednost.

Želim da ovaj prsten sačuvam i nekada poklonim svome detetu.

ODRASLI:

Ime i prezime: Sonja Jezdimirović

Datum i mesto rođenja: 31. 07.1974, Čačak

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Zato što je lep poklon i prenosi se na naslednike.

MOJ IZBOR:

Pozlaćen sat.

OBRAZLOŽENJE:

Sigurnost je u zlatu.

DECA:

Ime i prezime: Mina Negojević

Datum rođenja: 08.08.2001.

Mesto, škola, razred: Čačak, OŠ „Vuk Karadžić“, IV-2

MOJE TAJNO BLAGO: **ZLATAN PRSTEN**

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:

Jer sam ga dobila kada sam se rodila i veoma je vredan.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Jer je nečija uspomena, i treba da se pokaže da ljudi čuvaju stare stvari.

ODRASLI:

Ime i prezime: Danica Blagojević

Datum i mesto rođenja: 29. 11.1935, Slatina kod Čačka

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Devojčica je shvatila duhovnu vrednost.

Pravi razliku između duhovnog i materijalnog.

MOJ IZBOR:

Šoljica za kafu, 100 godina stará.

OBRAZOŽENJE:

Da bi motivisala i druge da sačuvaju sve što su dobili u nasledstvo.

DECA:

Ime i prezime: Lazar Savković

Datum rođenja: 23.04.2001.

Mesto, škola, razred: Čačak, OŠ „Vuk Karadžić“, IV-2

MOJE TAJNO BLAGO: DŽEPNI SAT OD PRADEDE**ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Zato što mi se sviđa.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što je to jedan od najstarijih satova.

ODRASLI:

Ime i prezime: Danica Blagojević

Datum i mesto rođenja: 29. 11.1935, Slatina kod Čačka

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Dopada mi se izbor, dete zna porodičnu tradiciju.

MOJ IZBOR:

Knjiga od Radoslava Čakajca.

OBRAZLOŽENJE:

Da bi motivisala i druge da upoznaju prošlost predaka,
da prihvate sadašnjost i da je menjaju, da se bore za svoju budućnost.

DECA:
Ime i prezime: Isidora Nikolić
Datum rođenja: 14.11.2001.
Mesto, škola, razred: Čačak, OŠ „Vuk Karadžić“, IV-2
MOJE TAJNO BLAGO: ALBANSKA SPOMENICA MOG PRADEDE

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što je moj pradeda Milosav znao da je sloboda najveće blago koje je darovano čoveku i od kojeg on uistinu živi.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što će uvek da podseća potomke kakvi treba da budu i kako bi trebalo da žive zbog drugih ne zbog sebe.
ODRASLI:
Ime i prezime: Slobodan Nikolić
Datum i mesto rođenja: 06. 03.1970, Čačak
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Dobro je što dete uči da bez korena na zemlji nema ploda na nebū, a posebno što je sada odabrala svoj skriveni kutak.
MOJ IZBOR:
Kućna slava (slavska ikona i stari Apostol).
OBRAZLOŽENJE:
Duh Gospodnji čuva smisao od rasula. Vrlo prosto.

DECA:

Ime i prezime: Miloš Niketić

Datum rođenja: 28.11.2001.

Mesto, škola, razred: Čačak, OŠ „Vuk Karadžić“, IV-2

**MOJE TAJNO BLAGO: FOTOGRAFIJA MOG PRADEDE MILORADA
PAVLOVIĆA IZ 1917. GODINE****ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Fotografija je uspomena na mog pradedu i svedoči o njegovom izbeglištvu u Francuskoj davne 1917. godine.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Fotografija je stara skoro 100 godina.

ODRASLI:

Ime i prezime: Danica Blagojević

Datum i mesto rođenja: 29. 11.1935, Slatina kod Čačka

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Za svaku je pohvalu što 11-ogodišnji dečak poštuje svoje pretke i sa velikom ljubavlju i pijetetom čuva uspomenu na one koji su živeli i delali pre jednog veka.

MOJ IZBOR:

Stare fotografije i važni spisi mojih predaka.

OBRAZLOŽENJE:

Iz tih dokumenata možemo sagledati vrednost naših predaka, jer ko poznaće prošlost, lakše će savladati prepreke sadašnjosti i trasirati put ka boljoj budućnosti.

DECA:
Ime i prezime: Katarina Jelušić
Datum rođenja: 04.10.2001.
Mesto, škola, razred: Čačak, OŠ „Vuk Karadžić“, IV-2
MOJE TAJNO BLAGO: HEKLANI MILJE

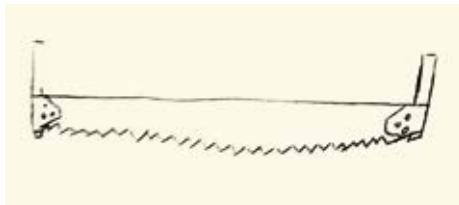
ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Heklani milje moje bake je naša draga porodična uspomena.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Ovaj milje je nastao pre četrdeset godina. On govori o vremenu kada su žene svojim radom i veštinom ulepšavale svoje domove.
ODRASLI:
Ime i prezime: Veselin Jelušić
Datum i mesto rođenja: 03. 12.1956, Čačak
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Slažem se sa izborom.
MOJ IZBOR:
Gobleni moje majke, šah moga oca.
OBRAZLOŽENJE:
Sve su ovo drage uspomene koje nas podsećaju na ljudе koje volimo i koji su nas voleli, i koji su mnogo toga učinili za našu srećnu budućnost.

DECA:

Ime i prezime: Milinko Stamatović

Datum rođenja: 17.09.1997.

Mesto, škola, razred: Sirogojno, OŠ „Savo Jovanović Sirogojno”, VIII razred

MOJE TAJNO BLAGO: KLAĆARA**ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Zato što je moj pranđed seko sa njim drva.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što seća ljudi kako su se nekad sekla drva.

ODRASLI:

Ime i prezime: Boško Sekulić

Datum i mesto rođenja: 11.11.1939, Užice

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Lepo je što ovaj dečak poznaje alate. I lepo što zna da ih je koristio njegov pranđed. Ipak, sva sreća da ovakve danas veoma retko koristimo.

MOJ IZBOR:

Ubodna testera

OBRAZLOŽENJE:

Lepa, laka i korisna spravica. Očas posla svojim unucima napravim neku drvenu igračku, a bogami će uskoro i praunučadima.

Od pranđeda do pranuka, alati se menjaju, ali drvo je drvo.

DECA:
Ime i prezime: Jana Andić
Datum rođenja: 09.03.1998.
Mesto, škola, razred: Užice, OŠ „Stari grad“, VII razred
MOJE TAJNO BLAGO: MOJE FOTOGRAFIJE (It's a water, not a stone XD :D)

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što meni vredi, jer ja te fotografije stvaram po svojim osećanjima. Kada sam najgore raspoložena i kada mi je najlepše. Jednostavno to sam ja. Tako najbolje pokazujem sebe i tu umetnost što je u meni. Dopisano na kartonu: FB page: Jana Andjić's photography *o* PHOTOGRAPHY IS NOT DEAD! Nikon D7100 Wanna be unique like me? JUST TAKE A PIC!
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što jedino na takav način mogu da izložim svoju umetnost i talenat. Mislim da svaki čovek ima umetnosti u sebi, ali retko ko ume to da pokaže ostatku sveta. Ja to umem, i mislim da zaslужujem šansu.
ODRASLI:
Ime i prezime: Slavka Bojanović
Datum i mesto rođenja: 20.1.1966, Sevojno
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
U prvi mah nisam shvatila ovu fotografiju. A onda sam videla koliko je ustvari zanimljiva. Baš mi je draga da je neko ponudio zaista svoje lično stvaralaštvo. Danas deca, na žalost, prezentuju sasvim druge stvari.
MOJ IZBOR:
Šivaća mašina
OBRAZLOŽENJE:
Ne toliko zbog mašine (svejedno koji je model) nego zbog umeća šivenja. To je veoma zanimljiv i kreativan posao. Čini mi se da se danas veoma malo ljudi odlučuje da samo napravi neki komad odeće – draži su im Kinezi (užas!) ili neki jeftini tržni centri. A čini mi se da nikad nije bilo lepših materijala nego sad.

DECA:
Ime i prezime: Lazar Pajević
Datum rođenja: 21.12.2001.
Mesto, škola, razred: Čajetina, OŠ „Dimitrije Tucović“, IV razred
MOJE TAJNO BLAGO: SEĆANJE IZ LOVA

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što ja volim da šetam. Volim da nosim životinju i da vodim pse. Družimo se.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što vole da prošetaju i vole da se druže.
ODRASLI:
Ime i prezime: Milica Dragojević
Datum i mesto rođenja: 15.4.1949, Zlatibor
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Pa... lepo je sve zabeležiti i sačuvati na neki način. Dugo sam godina živelam u Francuskoj, tamo se ništa ne baca i ne otpisuje olako. Ne briše se prošlost, čak ni ružna. Kod nas se to, na žalost, vrlo lako radi.
MOJ IZBOR:
Kuća Milića od Mačve na Zlatiboru
OBRAZLOŽENJE:
Ta kuća može da preraste u divan kulturni centar Zlatibora posvećen umetnosti i kulturi uopšte. Istovremeno bi pokazao i koliko se lokalna vlast interesuje za unapređenje turističke ponude naše predivne planine.

DECA:

Ime i prezime: Irena Kovčić

Datum rođenja: 05.03.2000.

Mesto, škola, razred: Sirogojno OŠ „Savo Jovanović Sirogojno”, V razred

MOJE TAJNO BLAGO: STARA FOTOGRAFIJA**ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:**

Zato što me to mnogo vraća u prošlost. Ovaj par je vrlo simpatičan.

ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:

Zato što je to slika mog čukundede i stara je oko 100 godina.

ODRASLI:

Ime i prezime: Ruža Zimonjić Kljajić

Datum i mesto rođenja: 16.1.1963, Kruščica

MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:

Smatram da je vrlo značajno da deca blagovremeno nauče značaj tradicije, kulture i identiteta svog kraja, ali i srpskog naroda uopšte.

MOJ IZBOR:

Lidersko srce

OBRAZLOŽENJE:

To je stari zanat kojim se i danas bave moji roditelji.

DECA:
Ime i prezime: Milena Lazarević
Datum rođenja: 21.10.1999.
Mesto, škola, razred: Sirogojno OŠ „Savo Jovanović Sirogojno”, VI razred
MOJE TAJNO BLAGO: ĐAČKA KNJIŽICA MOG ČIĆE

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Pa zato što kada uzmem i pokažem čiči knjižicu da vidi kakav je bio đak on se seti svih đačkih dana.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Zato što je to meni jedan jako značajan predmet.
ODRASLI:
Ime i prezime: Desa Petrović
Datum i mesto rođenja: 11.8.1950, Zlatibor
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Uvek je lepo podsetiti se kako je nekada izgledalo školstvo. Sećam se koliko je disciplina bila stroža i kako su nas učitelji olako kažnjavalii za svaku sitnicu.
MOJ IZBOR:
Evo da i ja ostanem u školi još malo – Lektira
OBRAZLOŽENJE:
Uvek nam je svima teško padalo da čitamo lektiru, naročito kada nas roditelji teraju da to radimo na raspustu. Mislila sam da su to neki najgori pisci, naročito u nižim razredima. Danas shvatam da su te knjige prilično oblikovale moja shvatanja u životu, iako toga nisam uvek bila svesna.

DECA:
Ime i prezime: Senka Jevtović
Datum rođenja: 11.08.1994.
Mesto, škola, razred: Čajetina Ugostiteljsko-turistička škola, III razred
MOJE TAJNO BLAGO: NARUKVICA-ČUVAR
ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zbog toga što je ta narukvica nekada krasila ruku mog tate i on je uvek verovao da ta narukvica isteruje bes iz onoga ko je nosi.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Možda zato što i jedna obična narukvica može tako mnogo da znači i zbog toga što je kao neko nasleđe vredno a nije ništa veliko ni skupoceno.
ODRASLI:
Ime i prezime: Borka Ćaldović
Datum i mesto rođenja: 17.9.1946, Ravni
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Ja verujem da je narukvica kao nekaki talisman, kao amajlja. Nikada nisam volela kada se muški kite nešto mnogo.
MOJ IZBOR:
Preslica moje majke
OBRAZLOŽENJE:
Taj je predmet bio veoma koristan, generacijama. Danas niko ni ne zna čemu on služi.

DECA:
Ime i prezime: Aleksandar Trifunović
Datum rođenja: 18.04.1994.
Mesto, škola, razred: Čajetina Ugostiteljsko-turistička škola, III razred
MOJE TAJNO BLAGO: STARI GRAD U UŽICU

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što predstavlja mesto na koje uvek dolazim kada se osećam loše. Kad god sam gore odlazio, uvek sam se nakon toga bolje osećao.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Pruža se predivan pogled na grad. Uzgred, prelepo izgleda u jesen.
ODRASLI:
Ime i prezime: Vesna Radišić
Datum i mesto rođenja: 29.4. 1971, Užice
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Izbor je veoma dobar. I mene, a verovatno i moju generaciju, podseća na najlepše ljubavne trenutke. Trenutke kada smo bili „bezobrazni“ ili smo glumeli avanturiste. Istovremeno Stari grad je stvarno mesto od velike istorijske važnosti.
MOJ IZBOR:
Fotografije
OBRAZLOŽENJE:
To su lični muzeji, a najlakše vraćaju sećanje u neki lep trenutak. Taj trenutak je ovekovečen fotografijom koja ponekad govori mnogo više nego samo sećanje.

DECA:
Ime i prezime: Katarina Rosić
Datum rođenja: 24.07.1994.
Mesto, škola, razred: Čajetina, Turističko-ugostiteljska škola, III razred
MOJE TAJNO BLAGO: FUDBALSKA LOPTA

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što od malena igram fudbal i nijedan dan mog života nije prošao bez nje. Posebno mi je draga zato što sam je dobila od mojih idola, igrača Partizana.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Fudbalska lopta za mene predstavlja veliku vrednost i ima veliki značaj. Podseća me na moje početke bavljenja sportom i čuva uspomene na pobjede i lepe trenutke.
ODRASLI:
Ime i prezime: Dragana Sekulić
Datum i mesto rođenja: 10.12.1962, Sirogojno
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Interesantno, neobično, zanimljivo i originalno.
MOJ IZBOR:
Stari školski spomenari
OBRAZLOŽENJE:
Školski spomenari su draga uspomena svih generacija, nešto što nas podseća na najlepše doba života – đačko doba.

DECA:
Ime i prezime: Katarina Pantović
Datum rođenja: 31.1.2000.
Mesto, škola, razred: OŠ „Dimitrije Tucović”, Čajetina, VI razred
MOJE TAJNO BLAGO: TABLA ZA PISANJE

ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Zato što su se svi moji preci opismenili na njoj. I moj deda se bio opismenio na njoj.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
To je vredno jer pokazuje kako su se ljudi nekada učili da pišu i računaju.
ODRASLI:
Ime i prezime: Glorija Milinković
Datum i mesto rođenja: 4.4.1965, Užice
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
Divno. Potpuno sam se poistovetila sa izborom ove devojčice. Došli smo od jedne drvene tablice do mobilnog telefona u kojem je maltene pola mog života. Deci koja se rode danas ove će stvari verovatno biti praistorija...
MOJ IZBOR:
Pejdžer
OBRAZLOŽENJE:
Pre 15 godina ovo mi je bio vrhunac komunikacije, danas ne znam ni da li se više koristi. Htela sam da donesem moj stari za vašu izložbu, ali ni ne znam gde je više. To je samo pokazatelj kako i najbolje inovacije traju veoma kratko. Ko se još seća šta je bilo juče?

DECA:
Ime i prezime: Radina Milić
Datum rođenja:
Mesto, škola, razred: OŠ „Savo Jovanović – Sirogojno”, VIII razred
MOJE TAJNO BLAGO: KLANJE SVINJE
ZAŠTO JE MOJ IZBOR MOJE TAJNO BLAGO:
Da bi se svinja zaklala nožem probodemo kroz grkljan. Onda u raniju zagrejemo vodu. Voda treba da bude vrela. Kasnije u vrelu vodu stavimo prase. Prase u vodi držimo od 2 do 5 minuta, a onda ga izvadimo i stavimo na sto. Uzimamo zvono i skidamo dlake sa praseta. Posle toga ga kačimo na čenten gde ga šurimo, palimo. Onda ga operemo vodom. Uzimamo nož, pa ga rasecamo po stomaku. Iz njega vadimo drob. Džigericu i maramicu ostavljamo jer je to jestivo. A ostalo bacamo. Onda ga operemo i ostavimo da se osuši. Kasnije ga posolimo i stavimo da se peče.
ZAŠTO JE MOJE TAJNO BLAGO VREDNO DA SE SAČUVA U MUZEJU:
Mnogi ljudi u mom kraju kolju svinje. Za sebe, ali i za druge. Za to je zanimanje potrebno veliko umeće i ne može to svako. Ni ne sme to svako – plaši se.
ODRASLI:
Ime i prezime: Mileva Cvijović
Datum i mesto rođenja: 27.6.1966, Užice
MOJ KOMENTAR NA IZBOR DECE:
E, veoma je zanimljivo šta sve ova deca znaju. Ja nisam kupila meso nigde osim u kasapnici ili prodavnici nikada. I uvek sam mislila da je takvo klanje necivilizovano. Međutim, danas kada vidim kakvo je meso koje (možda) jedemo, hranjeno veštačkom hranom, antibioticima...lude i genetski modifikovane krave, svinje, ovce...mislim da su ove domaće svinje najbolje moguće rešenje.
MOJ IZBOR:
Maline
OBRAZLOŽENJE:
Mislim da su maline kao poljoprivredni proizvod Srbije već postale deo naše kulture. Obožavam ih u svakom obliku: sveže, džem, marmelada, sok...

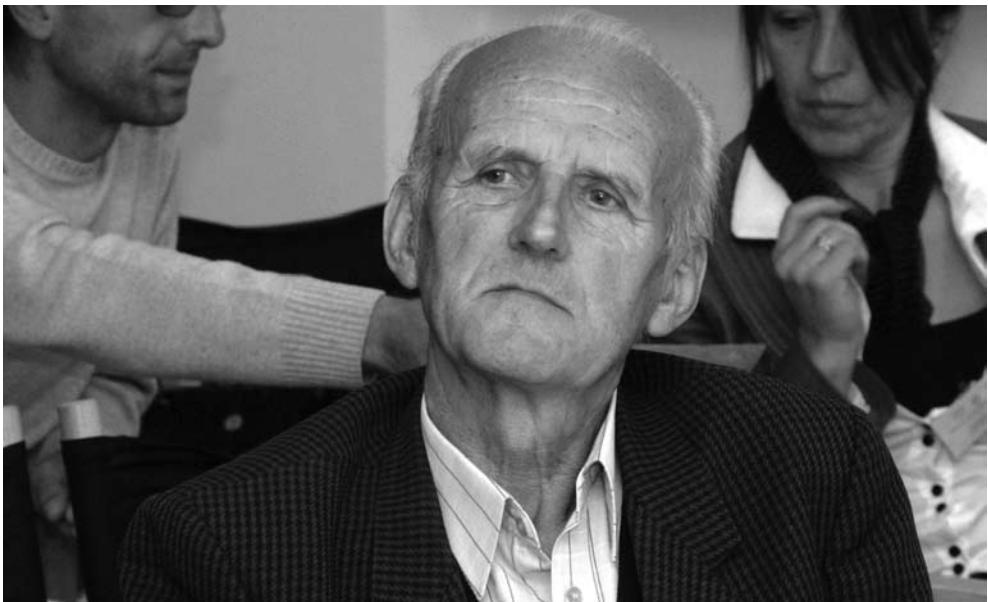
BAŠTINARI TU OKO NAS

Tatjana Mihailović
Narodni muzej Kraljevo

OBRAD BOGOJEVIĆ, RUDARSKI INŽENJER IZ UŠĆA, BAŠTINIK PLANE – ZABORAVLJENOG SREDNJOVEKOVNOG GRADA U PLANINI

Obrad Bogojević je rudarski inženjer u penziji koji je rodom iz sela Plane na planini Željinu, a sada živi u varošici Ušće, pored Ibra. Tu je silazila i nastanjivala se većina ljudi sa planine, u potrazi za boljim i lakšim životom, počev od 50-tih godina prošlog veka. Među njima je otisao i Obrad 1954. godine da radi u *Ibarskim rudnicima*, gde je i penzionisan 1990. kao inženjer. Kada je napunio 70 godina, odlučio je da snimi dokumentarni film o Plani sa željom da ga ostavi svojim potomcima, da bi znali da selo iz kojeg potiču nije kao sva druga.

I zaista, zašto Planina nije kao druga sela? Planina, nepromjenjenog imena od srednjeg veka, bila je od XIII do kraja XV veka, veliki grad sa nekoliko hiljada stanovnika i centar kopaoničkog rudarstva sa rudarskim trgom. Oko nje su bila tri velika rudna revira u dužini od 20 km. Oko grada su bila i naselja topioničara i kovača. U Planini su bili nastanjeni i Dubrovčani i to ne samo trgovci već i patriciji, tako da su imali i svoju koloniju sa upravom, kao i katoličku crkvu koja se pominje u izvorima. Planina je bila i kovnica novca i u njoj su kovali Nikola Altomanović i knez Lazar. U samom gradu je bilo oko 500 kuća gusto raspoređenih jedna uz drugu duž ulica i velika rudarska kula. Postoje ostaci dve male crkve, kao i tragovi srednjovekovnog puta koji je vodio ka Ceovištu, glavnom rudnom reviru. Snimljeno je 2700 rudarskih radova što je preko 20% svih radova na Kopaoniku i time Planina nadmašuje Trepču ili Belo Brdo. Kada se saberi ukupno svi radovi oni u dužini iznose između 150-300 km. Do sada je potvrđeno 58 topionica, a proizvodilo se: zlato u prahu, obično i glamsko srebro, olovo, bakar i gvožđe. Zlatnosni tereni su bili na većim nadmorskim visinama od 730-1100 m na kojima su organizovana ispirališta. Ali ono što predstavlja zadržavajući tehnički poduhvat, jedinstven u srednjovekovnoj Srbiji, to je veliko hidraulično postrojenje za pitku i industrijsku vodu. Voda iz Kolske reke je glinenim cevima dovede-

Obrad Bogojević na Vašaru Baštine u Kraljevu

na u grad, kao jednim krakom vodovoda, dok je drugi išao pored rudnih revira ka ispiralištima zlata gde je punio rezervoare i bazene za ispiranje. Paralelno sa cevovodom je postojala vada za industrijsku vodu koja je bila potrebna pri radu topionica koje nisu bile pored reka. Njihova zajednička ukupna dužina je oko 50 km, a procenjuje se da je upotrebljeno 65 000 glinenih cevi (dužina jedne cevi je između 40-50 cm). Drugim rečima Plana bi se svakako mogla okarakterisati kao najkompleksniji ako ne i najvažniji arheološki lokalitet na teritoriji Kraljeva.

Pa ipak gotovo je neistražena, i u ovom konkretnom slučaju, i kao tip nalazišta u okviru srednjovekovne arheologije, koji može da pruži odgovore na složeno ustrojstvo feudalnog života i privrede. Danas, to malo selo koje je u vreme svog najvećeg uspona imalo oko 25 kuća i 200 stanovnika, kako sam Obrad kaže u filmu, je potpuno zapustelo. To je sve motivisalo Bogojevića da napravi svoj film u kome kao vodič, pozivajući se na istoričare i izvore, vodi po Plani i njenim rudnim revirima. Kao inženjer rudarstva on vrlo kompetentno komentariše rudarske radove i srednjovekovnu eksploraciju. Iako je ovaj film amaterski snimljen, on je stručno upotrebljiv, jer dobro i jasno vidi sve što može da ima arheološku težinu. Na kraju filma,

ispred svoje kuće u Plani, Obrad Bogojević navodi svoje poreklo, poreklo planskih porodica i motive snimanja filma. Navodi nostalгију и vezanost за razlog зашто stalno dolazi u Planu, где nema, na žalost, sa kim da se sretne osim sa orlovima. Ima kuća, ali nema ljudi. Nema čak ni ptica pevačica, koje su nestale zajedno sa ljudima, jer više nije bilo zimi žita za njih.

Obrad je godinama prikupljaо i arheološki materijal i freske u fragmen-tima iz jedne od crkava po kojoj su stalno delovali divlji kopači, trudio se da prati sve zemljane radove ili druge aktivnosti, da spasava razbacani materijal. On je primer pojedinca, koji se kao meštanin jednog sela osećа baštinikom njegove duboke proшlosti, koja je sve manje vidljiva, i kako selo postaje pusto, on osećа kako zaborav preti blagu ispod zemље. Kao rudar-ski inženjer on se osećа i baštinikom srednjovekovne istorije i arheologije svoje profesije, i budуći da je odlično razume on je impresioniran poduh-vatima i razmerama drevnih rudnika i metalurških postrojenja. On zapra-vo doživljava Planu kakva ona i jeste, kao fascinantni lokalitet koji je ne-pravedno zapostavljen i zaboravljen. Zato čini ono što može, kao usamljeni pojedinac, jer čак ni njegovih suseda u selu nema, zaveštavajući film-priču o Plani svojim potomcima (sinovima i unucima) kao porodično nasleđe.

Kao poznavalaс, Obrad Bogojević je preporučen arheološkoj ekipi za vodiča po Plani i njenim okolnim lokalitetima, u avgustu 2011. godine, ka-da smo snimili postojeću situaciju. Njegov film bio je priprema za odlazak na lokalitet. Tada nas je odveo i do mesta *Probijeno brdo*, где су у toku te godine pri pravljenju lokalnog šumskog puta, buldožerom probili trasu planskog vodovoda u blizini njenog izvorišta na Kolskoj reci. U novembru 2012. odlučili smo da sondiramo vodovod, kako bismo ga otkrili u dužini od 2 m. Dokumentovali smo situaciju na terenu i kompletно preneli 2 m vo-dovoda u muzej, zajedno sa njegovim zaštitnim plaštom, da bi tako sačuvali sam princip vodosnabdevanja u srednjem veku. U osnovи, Obradov entu-zijazam je pokrenuo rad na prikupljanju kompletne postojeće dokument-ације Plane i izvora о njoj. Za 2013. godinu planiran je i projekat istraživanja hidrauličnog postrojenja, kao i mapiranja svih elemenata kompleksa.

Film Obrada Bogojevićа prikazan je na *Vašaru baštine* u Kraljevu i tako je izašao iz porodične arhive, a njegova baštinarska revnost i posvećenost na kraju je doprla do stučnih ustanova i u svojoj iskrenosti dala dodatni motiv istraživanju jednog izvanrednog lokaliteta, gotovo zaboravljenog na zapusteloj planini.

Domaćinstvo Šekler
na Rudnu, Kraljevo

LIČNA BAŠTINA, TRADICIJA I KULTURNO NASLEĐE KAO OKOSNICA U KONCEPTU SEOSKOG TURIZMA

Na Vašaru *baštine* u Kraljevu predstavljena je Milijana Šekler iz sela Rudna, koja se sa svojom porodicom bavi seoskim turizmom. Postoje, naravno, jaki razlozi zašto je Domaćinstvo Šekler ubrojano u čuvare baštine.

Samo selo Rudno nalazi se na Goliji, na 1100 m nadmorske visine i predstavlja vazdušnu banju sa ružom vetrova. Locirano je na sredini puta planinom između manastira Studenice i Graca, na jednoj vrsti visoravni kojom protiče rečica. Ovaj prostor netaknute pastoralne lepote pripada parku prirode Golija. Zbog izvanrednih karakteristika Rudna za lečenje plućnih bolesti, ljudi ovog kraja se bave turizmom od 1911. godine, od kada potiču najstarije razglednice sela. Može se reći otuda, da i sam turizam spada u baštinu ovog kraja. Rudno je još poznato po velikoj proizvodnji krompira, koji odlično uspeva na ovoj nadmorskoj visini.

Ali naše pitanje je bilo: ko je Milijana Šekler? Milijana je odrasla u Rudnu, u porodici koja je pripadala tradicionalnoj kulturi, koja je u vreme njenog detinjstva još uvek bila netaknuta. U porodici je prenošenjem znanja sa majke na čerku (kuvanje, obrada mleka, obrada konoplje...) pripremana za budući samostalni život u svojoj porodici. Otuda je Milijana autentični baštinik tradicionalne kulture u njenom nematerijalnom aspektu, ali, istovremeno, ona je i autentični baštinik materijalnih stvari, koje joj je majka namenila i napravila ili prenela iz svog miraza u njen. Na početku 21. veka, kao majka odraslih sinova, Milijana sa porodicom gradi koncept seoskog turizma, čija atrakcija počiva u čuvanju baštine tradicionalne kulture Rudna. Zapravo, ona prepoznaće nasleđe i to u njegovom kompleksnom vidu (arhitektura, pokućanstvo, zanati, običaji, kulinarstvo, poljoprivreda i prerada hrane) kao sadržaj koji privlači turiste, pored same prirode čija se čistoća takođe pomno čuva.

Mala brvnara od starog materijala

Šekleri su najpre podigli brvnaru za izdavanje sa dva „stana”, koje su potpuno izgradili na principima tradicionalne drvene arhitekture Golije. Zidovi nisu premazani hemikalijama da bi se sačuvao miris borovine od kojih su napravljeni. U opremi enterijera koji je takođe atraktivan u smislu rešenja koja podržavaju stare principe, Milijana će sada upotrebiti svoju ličnu baštinu (same „muzealije”): zavese, peškire i stolnjake od konoplje, prekrivače-sedžade. Dalje opremanje će vršiti prema tradicionalnim principima i vrednostima: jastuci punjeni heljdom, čebad od čiste vune; kafa ali i slatko u kuhinji na raspolaganju gostima. Formirajući atmosferu ona se rukovodi sećanjima na svoje odrastanje, tako da su enterijeru dodati stari radio i gramofon, koji su svesna scenografija. U vreme njene mladosti, radio i gramofon su ušli u još uvek živi tradicionalni način života i u njemu našli svoje mesto. Ova vrsta odlične kontekstualizacije daje životnost ambijentu i mnogo je uspešnija od profesionalnih muzeja na otvorenom, čija

Milijana Šekler

preuređenost (doslednost svim elementima određene kulture, onako kako je nauka to proučila) prelazi u izveštačenost i stalni osećaj institucije. Druga, mala brvnara sagrađena je nešto kasnije i sa još većom težnjom ka izvornom materijalu. Prikupljena je stara građa i prozori od kojih je napravljena, dok je enterijer opremljen starim predmetima pronalaženim u Rudnu: stari krevet koji je obojen u zeleno pa oslikan, što se često radilo u tom kraju; gvozdena tučana peć sa početka 20. veka, stara škrinja, pod delom rađen od cigli (ispod peći), delom od drveta. Dakle, uložen je napor da se ostvari atmosfera u kojoj će posetilac da proživi, iskusi stari način seoskog života, ali ne prema prepostavkama, već prema realnom Milijaninom sećanju na vlastito iskustvo.

Zanimljivo je da ju je okretanje nasleđu kao inspiraciji i vrednosti, okretnulo i prikupljanju starih stvari, pre svega alata tradicionalnih zanata tog kraja, i to veoma sistematično; dakle nekoj vrsti muzejskog, kolecionar-

Rekonstruisana crkva Sete Trojice

Velika brvnara za goste

skog posla sa vrlo jasnom misijom da se prikažu pre svega poljoprivredne aktivnosti. Baš kao profesionalni kustos, ona vrši prikupljanje materijala do kompletiranja nekog radnog procesa. Kolekcija je izložena u glavnoj zgradi u restoranu.

**Udruženje građana
Gledićka vodenica Kraljevo**

KAKO SMO OTKRILI, ZAVOLELI I OBNOVILI JEDNU VODENICU

Grupa meštana iz sela Gledića kao i onih koji su poreklom odatle, a danas žive u okolnim gradovima, okupila se 2004. godine oko ideje da obnovi i rekonstruiše staru zapuštenu vodenicu u svom selu. Gledić je pitomo planinsko selo koje se nalazi između Kraljeva i Kragujevca, na obroncima Gledičkih planina na oko 500 metara nadmorske visine.

Vodenica je zgrada sa mehanizmom za mlevenje brašna smeštenim u podrumskom delu izgrađenom od kamena, i dve prostorije u gornjem delu objekta, sa krovom na četiri vode. Mehanizam vodenice se pokazao kao izuzetno atraktivno tehničko rešenje namenjeno pretvaranju male količine vode u dovoljno brzu, potrebnu za proces mlevenja. Pored toga, vodenica je tokom Drugog svetskog rata bila sedište Štaba žičkih brigada II ravnogorskog korpusa pod komandom kapetana Milorada Vasića.

Objekat je bio oronuo i zarastao u vegetaciju, sa potpuno propalom krovnom konstrukcijom. U saradnji sa kraljevačkim Zavodom za zaštitu spomenika kulture koji je snimio objekat i propisao uslove, građani su obnovili i uredili vodenicu:

- promenjena je kompletna konstrukcija i krovni prekrivač;
- popravljeni su i okrećeni zidovi spolja i iznutra;
- uređen je enterijer tradicionalnim pokućanstvom prikupljenim u selu; prikupljen je deo predmeta vezan za period boravka Štaba kapetana Vasića;
- kod sistema za prenos vode kompletno je rekonstruisan veliki točak, a ostali elementi, koji su delimično oštećeni su restaurirani; tako je mehanizam vraćen u funkciju da može da demonstrira rad;
- na vodenicu je postavljena tabla;
- dovedena je struja i voda, ozidana česma i uređen je okolni prostor.

Vodenica u toku restauracije

Iz rada na vodenici i njenoj obnovi rođena je ideja o formirajući udruženja građana pod nazivom *Gledićka vodenica*. U definisanju svojih ciljeva Udruženje na prvo mesto stavlja želju da se očuva prirodno i kulturno nasleđe, kao i istorijske vrednosti sela Gledić i okoline. Njihovo sedište i mesto na kome se održavaju glavne aktivnosti je upravo obnovljena vodenica. Pored zadatka da očuva materijalne vrednosti vodenice, Udruženje ima za cilj da u selo Gledić vrati nekadašnji društveni život. U tom smislu su obnovili proslavu seoskog sabora, koji se od 2004. održava svake godine u septembru, prve nedelje posle Male Gospojine. Poseban akcenat u svom radu Udruženje daje očuvanju starih zanata sa upotrebom autentičnih materijala, kao i promociji gastronomskih proizvoda iz ovog kraja (sir, kajmak, rakija) i načina na koji se oni pripremaju. Među moderne aktivnosti spada organizacija tzv. *Gledićke „džipijade“*, koja se održava dva puta godišnje. Polazna tačka i centar svih dešavanja je uvek na proplanku ispred obnovljene *Gledićke vodenice*. Ovo mesto sada okuplja i planinare, lovce, sakupljače gljiva i lekovitog bilja, ljubitelje prirode oživljavajući zamrlo selo.

Na Vašaru *baštine* u Kraljevu rad Udruženja predstavio je član Vladan Pejković, a baštinike komentarisao etnolog Dražen Georgievski.

Dražen Georgievski, etnolog-antropolog
Zavod za zaštitu spomenika kulture Kraljevo

Vrednovanje rada udruženja građana *Gledićka vodenica* u procesu očuvanja prirodnog i kulturnog nasleđa sela Gledić i okoline

Vladanu Pejkoviću i njegovim prijateljima iz udruženja *Gledićka vodenica* treba reći jedno veliko „hvala”, jer, u određenom smislu, oni rade posao za koji smo mi iz institucija zaštite kulturnih dobara zaduženi.

Ali, postavlja se pitanje da li je njihovo svesrdno angažovanje stvarno samo obaveza institucija ili je upravo njihov primer pokazao da je zajednica ta koja treba da brine o svojoj prirodnoj i kulturnoj baštini. Zaposleni u muzejima i službama zaštite kulture imaju ograničeno vidno polje. Prostor u kome se njihov radni dan odvija često je unutar zgrade i na nivou dokumentacije kojom raspolažu. Čak i upotreba interneta, kao jedinstvene enciklopedije znanja, nije dovoljna da se doživi nasleđe na onaj način kako se doživljava *in situ*, odnosno na licu mesta. Zato su čuvari baštine koji dolaze iz lokalne zajednice, poput Vladana Pejkovića i udruženja *Gledićka vodenica* u posebnoj prednosti, ovoga puta ne naučnoj, znalačkoj, već praktičnoj. Oni su ljudi iz naroda, govore narodnim jezikom i ne koriste se naučnim frazama, ali je njihova uloga u procesu očuvanja nasleđa neprocenjiva.

Ono što priči o obnavljanju *Gledićke vodenice* daje posebnu čar je to što je nasleđe koje ona nosi u sebi preneseno sa ličnog na kolektivni plan. Vodenica je zapravo bila, a i sada je, u vlasništvu porodice Pejković, a Vladan i Zoran kao inicijatori obnavljanja vodenice pripadaju istoj porodici. U ovom slučaju njihovo osećanje privrženosti i, može se slobodno reći, ljubavi prema ličnom porodičnom nasleđu prepoznato je kao pozitivna osobina od drugih članova udruženja i ostalih simpatizera. Ljubav prema nasleđu i želja za njenim očuvanjem prenela se na širu zajednicu i lično porodično nasleđe, postalo je kolektivno nasleđe.

Naslov svoje prezentacije Pejković je nazvao: *Kako smo otkrili, zavoleli i obnovili jednu vodenicu*. U ovoj rečenici sadržani su svi elementi prepozna-

Tajno blago vodenice – unikatni mehanizam

vanja nasleđa i buđenja želje za njenom zaštitom. Reč **otkrili** očigledno pokazuje da je nasleđe u mnogo slučajeva, kao i u ovom zaboravljenou ili sakriveno od naših očiju; reč **zavoleli** opisuje osećanje ljubavi i poštovanja prema kulturnom i istorijskom nasleđu koje se pojавilo kada su članovi udruženja otkrili značaj koji vodenica ima; reč **obnovili** opisuje reakciju koju su članovi udruženja imali na osećaj poštovanja i ljubavi koji se pojavio prema nasleđu čiji je simbol bila vodenica, kao i izraz onoga što će se desiti u budućnosti, a to je dalji rad na očuvanju vodenice i obnavljanju društvenog života oko nje.

Na primeru obnavljanja *Gledičke vodenice* i života oko nje, može se mnogo toga naučiti. Očigledno je da su kulturnih vrednosti najsvesniji i najbolje mogu da ih cene upravo njihovi vlasnici. Ono što je prvi korak u zajedničkoj

borbi za očuvanje obe vrste kulturnog nasleđa, i materijalnog i nematerijalnog, jeste prepoznavanje „kulturnog vlasništva“ koje zajednica ima nad određenim, samo njoj svojstvenim elementima kulture. U tom smislu, muzeolozi i heritolozi treba da razmišljaju o tome kako da osmisle metodološki okvir koji će im omogućiti da kulturne i baštinske vrednosti prepoznaјu očima lokalnih ljudi koji su njeni neposredni čuvari. Zato bi pravi model budućeg rada na institucionalizovanoj zaštiti nasleđa, bila bliska saradnja sa čuvarima nasleđa kao što su g. Pejković i članovi njegovog udruženja.

Značaj obnove *Gledičke vodenice* može se dvojako posmatrati. S jedne strane tu je njen materijalni aspekt i rad na očuvanju samog objekta, predmeta koji se u njemu nalaze i unikatnog mehanizma vodenice. S druge strane, društveni aspekt njene obnove dao je značajne rezultate: obnovljen je seoski sabor koji se nije održavao od perioda posle Drugog svetskog rata, organizuje se popularna „džipijada“ što je još jedan način da se širi krug zajednice upozna sa selom, česte su i organizovane posete vodenice i razgledanje prirode oko nje. Sve ovo doprinelo je svojevrsnom oživljavanju života u selu koje je očigledno bilo na društvenom izdisaju: meštani su uglavnom stariji, a istureno odeljenje osnovne škole u Glediću se pre godinu dana ugasilo. Ono što najviše zabrinjava je podeljeno mišljenje meštana sela o obnovi vodenice. Jedan deo meštana pozdravlja napore da se ona obnovi i da se vrati stari seoski život, dok drugi deo negoduje i misli da se na taj način kvari njihova harmonija i seoska idila.

Na nama ostaje da razmišljamo o tome da li nasleđe koje nas okružuje (i prema kome imamo genetski nasleđenu odgovornost) treba prepustiti zaboravu i ostaviti ga u gustoj travi, ili raskrčiti korov u kome ono стоји, vratiti ga u život i ostaviti na čuvanje generacijama koje dolaze.

Emilija Dimovska

Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“ Kraljevo

BELEŽENJE SADAŠNJOSTI ZA BUDUĆNOST

Vašar baštine II, Kraljevo, 14-15.10.2011.

U gradu u kome muzej postoji od 1950. a arhiv od 1960. za Zavičajno odeljenje Narodne biblioteke u Kraljevu, osnovano 1973. nije preostalo mnogo građe. Uzto, po definiciji koja u najkraćem kaže da ovo odeljenje sakuplja knjižnu i neknjižnu građu o Kraljevu i Kraljevčanima, što se preklapa sa radom muzeja i arhiva, a kad se tome doda da i jedna i druga institucija imaju svoje biblioteke, bibliotekar Zavičajnog odeljenja mora dobro da se zamisli kako mu u žalu nad izgubljenom prošlošću ne bi pred očima umakla sadašnjost.

„Čitam opet stare novine...“

Bibliotekar sakuplja, obrađuje, čuva i daje na korišćenje bibliotečku građu i sa aspekta korisnika, ovo poslednje je najvažnija u nizu pomenutih aktivnosti. Pri tom moramo naglasiti da je zahtev korisnika nešto čemu se mora udovoljiti u kratkom roku (sad i odmah!) te je način obrade građe prvenstveno okrenut tom brzom i tačnom odgovoru. Kako glavninu zavičajne građe čini neknjižna građa čija je obrada zahtevna i složenija od obrade knjižne građe, a bez dobre obrade nema brzog odgovora, to smo na Zavičajnom odeljenju kraljevačke biblioteke pristupili stvaranju softvera za obradu neknjižne građe. Bez mnogo sredstava i bez mnogo ljudstva, trajalo je to duže nego što bi trajalo u drugačijim okolnostima, ali je dalo rezultat. Kako najznačajniji deo ovog fonda predstavlja periodika, prvenstveno smo razvili softver za obradu serijskih publikacija, na čemu je radio mr Goran Miodragović, a po zahtevima bibliotekarke Emilije Dimovske.

Shvatajući značaj lokalnih novina iz kojih se život sagledava u njegovoj sveukupnosti, upustili smo se u jedan ambiciozan poduhvat – započeli smo analitičku obradu novinskih članaka. Ovako obrađene, sve važne i nevažne lokalne teme mogu se hronološki pratiti i što je još važnije, pretraživati.

Kraljevački bibliotekari na Vašaru baštine

Lokalna štampa, kakva god da je, predstavlja hroniku našeg kraja. Ono što nije zapisano u novinama, nije se ni dogodilo. Vreme to potvrđuje.

Moramo priznati da je odnos prema starim novinama višestruko uticao na naš rad. Trenutak u kome počnete da listate te stranice koje brzo žute jeste iskorak u sadašnjost koja je prošla, odnosno u prošlost koja sebe posmatra iz sadašnjosti. A kada se osvrnete oko sebe, u sadašnjosti, vidite da je sve što se događa u trenutku dok gledate, vrsta građe koju treba depnovati za buduće generacije. Malo dobre opreme pomoglo nam je da počnemo da pratimo i snimamo kako događaje u sopstvenoj kući, tako i u drugim ustanovama kulture i u čitavom gradu. Više ne brinemo o tome da li nam se i koliko poslovi preklapaju, već smo shvatili da smo jedni drugima najbolji back up.

Obilje elektronske građe kojom smo bili zapljenjeni (video i audio zapisi, Pp prezentacije, word dokumenti i nadasve fotografije) izvršio je pritisak na KNP softver pa smo vremenom počeli da dodajemo i druge vrste građe dok nismo KNP kompletirali kao softver za obradu knjižne i neknjižne građe. Stvari smo postavili tako da softverski obrađujemo mnogo toga, pa smo i

naš odnos prema tome šta je to sve zavičajna građa mogli da unapredimo. Umesto davanja na korišćenje, mi smo počeli da uzimamo građu na kopiranje i da je čuvamo u digitalnom obliku. Naši korisnici su postali naši sаradnici.

Oral history

Možda najvažniji aspekt našeg rada, vrsta građe koja ne mora biti odmah obrađena, ali mora biti sačuvana jeste tzv. usmena istorija, tekstovi na zadatu temu ponekad, a uglavnom snimljeni razgovori sa savremenicima koji iz svog ugla pripovedaju o davnim stvarima, a sve to „kao da sad gledam“ ili „kao da je juče bilo“.

I na kraju, sve to online

Termini poput biblioteka bez zidova, virtuelna biblioteka, digitalna biblioteka, zaplјusnuli su srpsko bibliotekarstvo već krajem XX veka. Krenulo se u digitalizaciju građe, entuzijastično, kao u sve novo, sa malo sredstava i dosta volje. No, XXI vek je doneo nešto do sada neviđeno – lako smo došli do sredstava za rad, a ljudi nam neprestano manjkaju. Naš koncept u kome smo kao cilj postavili onlajn dostupnost naše građe koja je pretraživa po temama i ključnim rečima, kao i ostalim za internet uobičajenim kriterijumima je ostvaren. Sajt zavičajnog odeljenja Narodne biblioteke „Stefan Prvovenčani“ u Kraljevu www.kraljevcani.rs postoji, može se posetiti i zato o njemu nećemo mnogo govoriti. Paradoksalno je to da, koliko god neskromno zvučalo, konceptualski, gledajući sajt kao zamisao, ne kaskamo za svetom. Ono u čemu kaskamo za svetom i možemo izgubiti korak koji smo uhvatili, jeste nedostatak u ljudstvu. Obrada građe je proces, za vidljivost i onlajn dostupnost građe, za prebacivanje iz analognog u digitalni oblik – treba kako vremena, tako i ljudi koji će na tome raditi, a to je ono u čemu savremena Srbija, pa i biblioteka, liči na žednog pokraj vode.

Mr Ana Gvozdenović
Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“ Kraljevo

VODIČ KROZ BAŠTINU

Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“ Kraljevo je matična biblioteka za Raški okrug i osim po dobroj osnovnoj, prepoznatljiva je po razvijenoj izdavačkoj i propagandnoj delatnosti. Sa oko 350 programa godišnje (za decu i odrasle), organizovanih u različite serijale, kraljevačka biblioteka je svakako nosilac kulturnog života svoje sredine, ali i više od toga. Kao mesto susreta, otvoreno za sve Kraljevčane, na kome se naši sugrađani, bez obzira na starost, obrazovanje i slično, mogu stalno usavršavati, ona je i svojevrsni edukativni centar, koji ne samo knjigama, već i brojnim programima i radionicama nastoji da izađe u susret svojim korisnicima u njihovoј potrazi za stalno novim saznanjima.

Svakako omiljen serijal među našim sugrađanima, i jedan od najposećenijih, jeste *Vodič kroz manastire i sveta mesta*. Već čitavu deceniju, u saradnji sa kraljevačkom Crkvom Svetе Trojice i Eparhijom žičkom, Zavodom za zaštitu spomenika kulture Kraljevo i drugim relevantnim ustanovama kraljevačka biblioteka organizuje programe čija je namera da najširoj publici predstavi svetinje iz neposrednog okruženja, ali i šire, skrene pažnju na očuvanje pravoslavne duhovnosti i tradicijsko nasleđe svekolikog hrišćanskog sveta. Iako su ovi programi namenjeni najširoj publici (od đaka i studenata do penzionera), oni nikako nisu populistički, već im i stručna javnost pristupa sa poverenjem. Zamišljeni tako da predstave arhitekturu, živopis, arheološke komplekse, ali i način života u manastirima nekad i sad, programi pomenutog serijala su koncipirani tako da u njima učestvuju i predavači od struke (arhitekte, istoričari umetnosti, arheolozi) i duhovnici, ali i putnici hodočasnici. Nekada se o istom lokalitetu govori sa različitih aspekata, pa sučeljavanje perspektiva doprinosi dinamici programa i sveobuhvatnosti serijala.

Do sada smo u okviru *Vodiča kroz manastire i sveta mesta* govorili o Svetoj Gori, Hilendarskoj riznici; manastirima Rači, Drenči, Mileševi, Kaleniću, Gradcu, Đurđevim stupovima, Novoj Pavlici, Sokolici; crkvama brvnarama

Predstavljanje publikacije o Magliču

kraljevčkog kraja; arheološkim ostacima kao svedočanstvima hrišćanskog života; Jasenovcu; Svetoj zemlji i Jerusalimu, Carigradu, Aleksandrijskoj patrijaršiji... A naši gosti bili su stručnjaci Zavoda za zaštitu spomenika kulture Kraljevo (arheolog Gordana Tošić, istoričar umetnosti Marina Lukić Cvetić, arhitekta Veljko Vučković, slikar konzervator Dušan Jovanović...) i njihove kolege iz drugih referentnih ustanova (prof. dr Mirko Kovačević, dr Branislav Cvetković...), kao i neki od najuglednijih pravoslavnih duhovnika sa naših prostora (vikarni episkop patrijarha srpskog g. Irineja, vladika Andrej (Ćilerdžić), otac Dositej Hilandarac, igumanija Manastira Sokolice mati Makarija, igumanija Manastira Gradac mati Efimija...).

Različiti načini prezentovanja građe (priča je redovno propraćena bogatom foto-dokumentacijom, filmskim materijalom, izložbama rukotvorina, ikona, knjiga...) čine da mesta o kojima je reč ožive pred posetiocima biblioteke i da se oni na verodostojan i upečatljiv način upoznaju sa njihovom materijalnom, ali i nematerijalnom baštinom.

Raznovrsnost i bogatstvo sadržaja već godinama privlače brojnu publiku na ove programe, a njihova zainteresovanost daje snage našoj zamisli

Priča o Aleksandrijskoj Patrijaršiji

da traje i širi se i na neke druge, srodne oblasti baštine. Naime, uz pomenuti, u Biblioteci se organizuje i Vodič kroz prirodne znamenitosti Srbije, a odne-davno smo krenuli i sa predstavljanjem vrednih spomenika kulture. Prvi u nizu bio je Maglič, spomenik kulture od izuzetnog značaja, smešten na samo 20 km od Kraljeva. Tom prilikom, naši gosti su bili arheolog dr Marko Po-pović (Arheološki institut), arhitekta mr Gordana Simić (Republički zavod za zaštitu spomenika kulture) i arheolog Gordana Gavrić. Iako je neposredni povod za program bilo objavlјivanje knjige *Maglički zamak*, stručna priča je dopunjena i legendama o ovom srednjovekovnom utvrđenju i njegovim pominjanjima u našoj savremenoj književnosti.

Da se priča ovim ne završava, jasno je i iz činjenice da nam se redovno javljaju kako stručnjaci (npr. posle završenih konzervatorsko-restaurator-skih radova) tako i putnici hodočasnici, sa željom da svoja otkrića i impre-sije podele sa našim sugrađanima.

Marija Petković

Biblioteka „Braća Nastasijević“ Gornji Milanovac

BIBLIOTEKA „BRAĆA NASTASIJEVIĆ“ BAŠTINAR ZAVIČAJNOG BLAGA RUDNIČKO-TAKOVSKOG KRAJA

Projekat *Vašar baštine* i poziv zaposlenih u Muzeju rudničko-takovskog kraja da Biblioteka „Braća Nastasijević“ učestvuje u ovom druženju pruža mi priliku da prikažem kojim to delom svoga posla biblioteka opravdava svoje prisustvo ovde i da zajedno zavirimo u deo tog našeg blaga. Kao bibliotekar Zavičajnog odeljenja Biblioteke „Braća Nastasijević“, kroz prezentaciju i priču, upoznaću vas šta je to što ovo odeljenje radi za našu baštinu.

Naša biblioteka prešla je dug put od svojih početaka (1857. godine) i Čitališta varoši Despotovice do jedne savremene ustanove sa 15 zaposlenih i fondom od oko 100.000 jedinica bibliotečke građe. Šta sve to podrazumeva? Knjige, rukopise, brošure, separate, serijske publikacije, muzička dela, kartografsku građu, kataloge, kalendare, umnožene umetničke i scenske programe, razglednice, crteže, prostorne i druge planove, zvučne i video zapise, elektronske publikacije, kombinovane i multimedijalne publikacije, itd. Biblioteka u svom sastavu ima Odeljenje za odrasle, Naučno odeljenje sa čitaonicom, Zavičajno, Dečje, Odeljenje periodike i strane knjige, knjižaru i četiri izdvojena seoska odeljenja: u Vraćevšnici, na Rudniku, u Pranjanima i Brđanima. Biblioteka ima svoj sajt : www.bibliotekagm.com.

Uvek se težilo prikupljanju građe koja se tiče našeg, rudničko-takovskog kraja kao i dela naših zemljaka. Od 1989. godine taj je fond i zvanično odvojen od ostatka, a 2010. godine Zavičajno odeljenje, nastalo iz tog fonda, preseljeno je u potkrovље zgrade Okružnog načelstva. Danas, juna 2012. godine, broji 5150 monografskih publikacija i 173 naslova periodike.

Na policama Zavičajnog odeljenja nalaze se publikacije zavičajnih pisaca (ljudi koji su rođeni ili deo života proveli u opštini Gornji Milanovac), publikacije koje govore o Gornjem Milanovcu i rudničko-takovskom kraju i našim zavičajnim piscima kao i publikacije čiji izdavači su sa teritorije naše opštine.

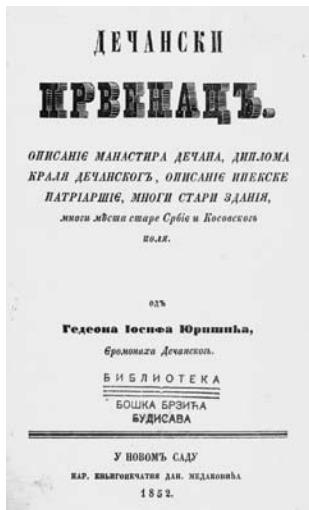

Veliki prijatelj Muzeja, Marija Petković, priča o baštinjenju knjiga
u gradskoj biblioteci „Braća Nastasijević“

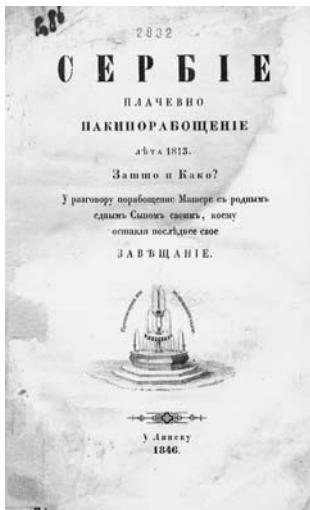
Kroz prezentaciju ćete videti a ja ću vam pomenuti imena nekih ljudi koji su ostavili izuzetan trag u istoriji Gornjeg Milanovca a koji su zastupljeni u našem fondu. Danas imate priliku da pogledate neke od knjiga Momčila, Svetomira i Slavomira Nastasijevića, kataloge izložbi dela Živorada Nastasijevića, knjige Dragiše Vasića, Jovana Žujovića, Miodraga Ibrovca, Uroša Petrovića, Tadije Kostića. U biblioteci možete naći građu koja govori o Milošu Obrenoviću, Dragi Mašin Obrenović, Miloradu Draškoviću, Irineju Đorđeviću, Božidaru Prodanoviću....

Ovo je prilika da vam pokažem neka od najvrednijih izdanja iz zavičajnog fonda : „Дечански првенац“ (1852) Gedeona Jurišića, jeromonaha Dečanskog, i „Сербие плачевно паки побошение лъта 1813. Защто и како?“ (Lajpcig 1846) Miljka Radonjića, prvu srpsku zabranjenu knjigu.

Važan deo ovog fonda su izdanja *Dečnih novina*, izdavačke kuće koja je ostavila neizbrisiv trag na ovim prostorima i koja nas je predstavljala svuda u svetu. Fond *Dečnih novina* obuhvata veliki broj naslova beletristike,

Jedan od rariteta
Zavičajnog odeljenja

Prva srpska
zabranjena knjiga!

Nastasijevići – sugrađani
kojima se ponosimo

stručnih knjiga iz medicine, tehnike, pedagogije, književnosti, dečje literature. Sačuvani su vredni, svima dragi stripovi, posebno *Nikad robom* (strip o Mirku i Slavku), i serijske publikacije (*Venac*, *Dečje novine*, *Zeka*, *Moment*, *Kultura istoka*, *Eks almanah...*) uz koje su stasavale čitave generacije.

Svakodnevno se prati i prikuplja sav materijal koji se odnosi na kulturnu, političku i ekonomsku istoriju zavičaja, i sve što bi jednog dana značilo kao tekovina iz ovih vremena. Vrši se nabavka novih i antikvarnih knjiga, obrađujemo i trajno čuvamo članke iz brojnih novina i časopisa. Time pravimo osnovu za raznovrsna istraživanja prošlosti i sadašnjosti zavičaja.

Posebno vam moram predstaviti naše glasilo „Slovo Ćirilovo“ i manifestaciju „Dani Nastasijevića“ kao poseban oblik promovisanja naše baštine. Biblioteka „Braća Nastasijević“ od septembra 2010. godine organizuje Manifestaciju *Dani Nastasijevića* posvećen uspomeni na porodicu Nastasijević. Svaki član porodice ostavio je trag u srpskoj kulturi i umetnosti a značaj porodice Nastasijević prevazišao je okvire lokalnog. Ideja za ovu manifestaciju ponikla je iz *Festivala jednog pisca* Kulturnog centra Beograda, koji ga je 2009. godine posvetio Momčilu Nastasijeviću.

Multidisciplinarnim karakterom manifestacije i saradnjom sa brojnim institucijama i pojedincima uspevamo da privučemo naše sugrađane, pomalo odviknute od kulture ili sa stalnim problemom nedostatka slobod-

nog vremena. Programi su uglavnom tematski povezani sa našim krajem, najpre sa porodicom Nastasijević. Program uvek bude raznolik: književne večeri, predavanja akademika (Mira Vuksanovića, dr Aleksandra Jerkova, Vladimira Dimitrijevića o književnom delu Momčila Nastasijevića), izložbe, uvek dosta posećene predstave (po dramskim delima Slavomira i Momčila Nastasijevića), muzičke večeri (izvođenja dela Svetomira Nastasijevića)...

Tokom godina objavili smo više publikacija stvaralaca iz našeg kraja ili knjige o njima: dela Dragiše Vasića, Tadije Kostića, Momčila Nastasijevića, knjigu o Nikoli Miličeviću Lunjevici, „Odabране радове“ Episkopa Irineja Đorđevića, „Odabране спise“ Uroša Petrovića (priređivača Aleksandra Marušića), legendu iz našeg kraja „Kremen div“, brojna dela danas živih autora. Potpomažemo rad brojnih stvaralaca organizovanjem književnih večeri. Biblioteka često sarađuje sa Dobricom Erićem i Urošem Petrovićem, milanovačkim zavičajnim autorima, uvek raspoloženim za saradnju i za druženje sa najmlađima.

Zavičajnu baštinu koju su nam ostavile ranije generacije trudimo se da danas približimo sugrađanima kroz predavanja, izložbe, koncerte, objavljanjem knjiga zavičajnih autora, tekstovima u našem godišnjaku. Osnovni cilj je očuvanje i razvitak kulturnog i umetničkog stvaralaštva zavičajnih autora, kao i predstavljanje i zaštita naše kulturne baštine. Nadamo se da ćemo jednog dana moći da se osvrnemo za sobom i da vidimo da smo svojim radom i trudom samo nečije postojanje ili njegovo delo spasili od zaborava.

Aleksandar Milanović Srebrni
Gornji Milanovac

RUDNIČKI RED HROMOG VUKA

„Rudnički Red Hromog Vuka”, prvobitni „Sveslav”, ideja su Petra Radojičića i Stefana Markovića, iz prve polovine 2009. godine. Pod parolom „*Slava Bogovima, pomen precima*”, reč je bila o oživljavanju i negovanju drevnih bajki, legendi iz slovenske mitologije, rekonstrukciji slovenske religije i svih bitnih segmenata života naših predaka u predhrišćanskom periodu od VIII do X veka. Dolaskom Milanović Aleksandra oktobra 2009. godine, priča se širi na izradu oružja po uzoru na rad ljudi iz poljskog sela Volin, koje je 15 km udaljeno od Nemačke i čije se replike komada oružja podudaraju sa podacima o ranom srednjem veku sa naših prostora (identične mere i oblik mačeva, pleteni verižni oklop, bele tunike vezene po ivicama crvenim koncem...). Grupa počinje početkom 2010. godine sa prikupljanjem kovačkog alata i izučavanjem kovanja metala, izradom prve kovačke vatre, načina kašljenja i brušenja materijala. Leta iste godine iz radionice Duška Glišovića izlaze prve verzije jednoručnih mačeva i sekira, a uz pomoć Dragiše Verbića, izrađuju se i prvi štitovi normanskog tipa. Na jesen 2010. godine počinju treninzi *larp* tipa (drveni mačevi i štitovi), uvežbavanje borbi prsa u prsa, frontalni i pojedinačni napad itd.

Godina 2011. dovodi u tadašnji „Sveslav” Nemanju Ponjavića, eksperta za obradu drveta i grupa se počinje baviti izradom tradicionalnih slovenskih lukova, izuzetno cenjenih u tadašnjoj srednjovekovnoj Evropi. Obradom greda jasenovog stabla, dobijani su lukovi sa snagom od preko 50 funti i dometom preko 220 metara. Strele od kuvane bukovine sa čeličnim vrhovima, i perima gavrana i fazana, testirane su leta 2011. na livadama iza gradskog groblja u Gornjem Milanovcu.

Godina 2012. je počela euforično za članove „Sveslava”, jer se ekipi pridružio ambiciozni Miodrag Ćiraković i naziv se menja januara meseca u „Rudnički Red Hromog Vuka”. Hromi vuk je htionska verzija slovenskog Boga Daždboga, koji „daruje dobra ljudima” i koji je srpski mitološki predak. Radovi udruženja počinju biti visoko kotirani na društvenim mrežama i pre-

Aleksandar Milanović Srebrni predstavlja opremu koju je izradio sa svojim viteškim redom

zentovani u najvećoj on-line prodavnici tog tipa u Evropi, italijanskoj „Val-halla viking factory“. Red dobija pozive za učestvovanje u *Noći muzeja* 19. maja, *Vašaru baštine* 23. juna i *Mudrijadi* 30. avgusta. Zbog loših materijalnih uslova i nedostatka prostora, udruženje prestaje sa radom septembra 2012. godine.

Aleksandar Milanović, osnivač *Rudničkog reda hromog vuka*, kulturno istorijske organizacije koja se bavi oživljavanjem i rekonstrukcijom starih zanata

Znatiželjna publiku: „Kako se ocenjuje postignuta autentičnost predmeta koje izrađujete?“

Aleksandar Milanović: „Recimo po dimenzijama, performansi drveta, do-metu, letu strele...“

Znatiželjna publika: „Lukovi i samostrel su replike originalnih predmeta, međutim ove strele nisu!“¹

Aleksandar Milanović: „Da, ali imamo mi i autentične strele koje su od drveta, pera i metala, ali one su nam dosta oštećene od korišćenja. Ove smo uradili da bi lepo izgledale kada ih izložimo, ali i ove strele su od drveta, pera i metala, a obojene su jer su i u srednjem veku bile bojene, svaki klan je imao svoju boju, u skladu sa svojim grbom.“

Znatiželjna publika: „A možeš li nešto da nam kažeš o tim turnirima, takmičenjima po uzoru na srednjovekovne?“

Aleksandar Milanović: „Kod nas nema klasičnog srednjovekovnog društva koje može da okupi sve ljude koji su u toj priči, nego se skupe grupice, okupe se na nekoj livadi i onda dogovore propozicije za nadmetanje.“

Znatiželjna publika: „A je li to vezano za neki sličan istorijski događaj iz naše prošlosti?“

Aleksandar Milanović: „Pa, nema baš podataka o tome da su postojali takvi događaji, jedino nešto za vreme despota Stefana Lazarevića, ali to je kratko trajalo.“

Znatiželjna publika: „Odakle ideja, šta je bio Vaš motiv da oformite društvo?“

Aleksandar Milanović: „Što se tiče srednjeg veka, kazaću otvoreno – tu je ili voliš ili ne voliš! Znači, od malih nogu kreće, prva knjiga, ja sam čitao Nastasijevićeve Viteze kneza Lazara i tada sam se zaljubio.“

Znatiželjna publika: „Kako radite istraživanja, na osnovu čega izrađujete replike?“

Aleksandar Milanović: „Moram da se oslonim na druge države pošto ovde kod nas o periodu srednjeg veka nema skoro ništa o toj temi, jedino neki crkveni spisi koji su nepotpuni, i onda jurimo Poljake, Čehe, Ruse, baltičke zemlje uglavnom... oni su baš zapisivali dosta toga.“

Znatiželjna publika: „A na osnovu fresaka ili arheologije? Arheologija nu-diponekad dosta autentičnog materijala...“

Aleksandar Milanović: „Da, ali ne za period od VIII do X veka. Ima tu još nešto, ako kažeš da se baviš staroslovenskom kulturom i ako pomeneš i staroslovensku religiju pored toga, bićeš često označen kao „sektar“. Ali ja se borim sa tim, godinama. I još sam živ.“ (smeh)

¹ Pitanje se odnosi na predmete koji su za ovu priliku predstavljeni publici

Naoružanje i oprema današnjih vitezova

Znatiželjna publika: „Šta ste po profesiji, da li se inače bavite zanatima?”

Aleksandar Milanović: „Ja sam tehničar za biotehnologiju, bavim se pre-radom vode u firmi, a ovo mi je hobi, duševna hrana.”

Znatiželjna publika: „I koliko vremena nedeljno, ili mesečno posvećujete ovom hobiju?”

Aleksandar Milanović: „Kada sam raspoložen, čim završim sa poslom i obavezama, dakle od 4 popodne do 11 uveče sam u radionici, posle toga odem na spavanje i sutradan nastavljam isto.”

Znatiželjna publika: „A da li sami finansirate ovo čime se bavite?”

Aleksandar Milanović: „Da, uglavnom Miodrag Ćiraković i ja.”

Znatiželjna publika: „Da li se nešto promenilo u percepciji prema Vama posle Noći muzeja na kojoj ste se predstavili u Gornjem Milanovcu, kako Vas ljudi doživljavaju u gradu?”

Aleksandar Milanović: „Ne znam kako bih to objasnio, ljudi jesu oduševljeni ali niko nikada ne bi rekao, evo ja ču da ti se pridružim, hoću da radim to sa tobom, jer većina ljudi neće da radi nešto ako nema neku materijalnu korist. Recimo, ja ču nekome da napravim mač a on će odmah da otrči da ga proda za 100 evra da bi kupio sebi, ne znam, bolji računar.”

Muzej rudničko-takovskog kraja (Aleksandar Marušić): „On je skroman da bi rekao, ali ljudi su danima pričali o njima, više nego o samoj Noći muzeja, nažalost, tačno je da imaju jedino verbalnu podršku, ne i suštinsku.”

Aleksandar Milanović: „Da, da neko uzme i ceo dan da delje drvo da bi napravio jednu stranu luka, to nećete videti!”

Znatiželjna publika: „Da li radite rekonstrukcije borbi?”

Aleksandar Milanović: „Pa iskreno, ne smemo da radimo borbe jer nismo kompletни što se tiče okloparenja, jer inače ispod ove riznjače bi trebalo da se nosi gandezon, to je jedan specijalni materijal srednjovekovne tkanine koji se prošivao u pet slojeva, a koji je jako skup. To je uvek problem, jer kada bih radio baš-baš autentično, po čoveku bi trebalo izdvojiti oko 1500 evra. Recimo jedan metar kvadratni kvalitetne kože je 40 evra, samo čizme iz ranog srednjeg veka su, recimo, 250 evra, a to radi možda samo troje ljudi u Evropi. Mi radimo ono što nam je dostupno.”

Znatiželjna publika: „Da li ste povezani, ili imate neki vid komunikacije sa sličnim udruženjima u Srbiji i sa njihovim radom?”

Aleksandar Milanović: „Naši dobri prijatelji su Kovačnica Svarogov plamen iz Novog Sada, oni su bili ovde u Noći muzeja, ima jedan čovek koji sam radi u Kruševcu, zove se *Plameni dah oklopa*.

Demonstracija

Znatiželjna publikा: „Kako funkcioniše Vaša radionica? Izgleda fascinантно да је неко данас то све уради svoјим рукама.“

Aleksandar Milanović: „Mi do skoro nismo imali brusilicu da obrađujemo metal, već smo sve ručno šmirglali i polirali, nemamo ni kovačku vatru zидану већ се snalazimo, zapalimo vatru и чекамо да се beli ugalj pojavi од ćumura и onda радимо, kalimo, па кофа воде... то је све improvizacija...“

Znatiželjna publikा: „А што се тиче streličarstva, да ли је izvodljivo sa Vašom opremom baviti se ovim sportom?“

Aleksandar Milanović: „За streličarenje smo spremni ovog trenутка.“

Znatiželjna publikा: „Kako је правно могуће regulisati da Muzej nekim određenim danima daje časove streličarstva? To је tradicionalno umeće и moglo bi da se podvede под заштиту nematerijalnog kulturnog nasleđa.“

Muzej rudničko-takovskog kraja: „Pošto наš muzej sprovodi arheoloшка istraživanja na Rudnikу можемо тамо да организујемо jedan dan на коме би се dešавало тако нешто.“

Aleksandar Milanović: „Mi smo rudnički red, tako da što da ne. Mi bismo i voleli da postoji neko parče zemlje na kome bi naše mete stalno bile postavljene i gde bi se održavali treninzi.“

Znatiželjna publika: „Da li bi bio zainteresovan da predstaviš sve to što radiš na portalu *Vašara baštine*?“

Aleksandar Milanović: „Naravno, što da ne. Imamo dosta toga da pokažemo.“

Momčilo Močo Paunović
Kolekcionar sa Rudnika

TO JE NEŠTO U MENI ŠTO JE ISKONSKO, DA GDE GOD NAĐEM NEKU STARU STVAR, ŽELIM DA JE SAČUVAM

„Ja sam Momčilo Paunović sa Rudnika, po struci sam automehaničar a bavim se i ja ne znam čime sve već! Još kao dete sam donosio u školu razne predmete ali sam se kasnije razočarao jer ništa od toga nije sačuvano. Čak je bila i jedna sablja koju sam „ukrao“ od dede i odneo u muzej (na Rudniku) i to ko zna gde je sada, kao i puno drugih vrednih stvari... Ovi ljudi iz Muzeja znaju da na Rudniku posle kiše, malo da zakopate nešto ćete vredno naći, pogotovu u tom starom turskom delu, gde su *Gradovi*.

To što ja skupljam, ne radim da bih sutra to nekom preprodao ili da bih stekao neko materijalno dobro, jednostavno to je nešto u meni što je iskonsko, da gde god nađem neku staru stvar, želim da je sačuvam. Drugo, ljudi kada vide da ja to skupljam, oni mi sami donose i ja već više i ne znam koliko toga imam – od starih predmeta iz neolita, poznobronzanog doba, rimskog perioda... A evo, imam tu pri ruci jednu tabakericu za duvan iz Prvog svetskog rata, koju sam dobio, tu mi je i rimska lampa koja je nađena na Rudniku, i jedan predmet iz novijeg doba – to je grb Auto-kluba Kraljevine Jugoslavije koji je vrlo redak danas pod ovim izdanjem (ovde i cirilicom i latinicom piše samo „Auto klub“, bez „Kraljevina Jugoslavija“). To su samo neki detalji koje sam stavio u džep.

Imam dosta pisane građe, razglednica, čestitki iz XIX veka, zatim tekstove originalnih pisama kada je Milanovac nosio ime Brusnica, pa Despotovica, pa Gornji Milanovac. Takođe, posedujem i puno dokumenata o ljudima koji su učestvovali u Javorskem ratu, kao i kopiju stranice francuskog časopisa „Le Monde“ gde su novinari na Javoru 1886. godine skicirali bitku, sve položaje, kote, nacrtali kartu... a poznato je da se o Javorskem ratu kod nas malo zna. Imam i vrlo lepu, po meni, kolekciju minerala i kristala iz rudnika. Takvu nažalost, nema ni Rudnik olova i cinka (ROC). Zatim, imam kole-

Kolekcionar Močo nadahnuto priča o svojoj pasiji

kciiju starih fotoaparata, kolekciju radio aparata, kolekciju starog novca... znači, sve što mi dođe do ruke, skupljam, npr. i vodovodnu cev iz turskog doba i druge predmete... Ima puno ljudi na Rudniku koji u svojim kolekcijama imaju mnogo vrednih stvari, recimo, iz rimskog doba. Meni nije cilj da to što imam stoji tu gde jeste, već da to vidi što više ljudi."

Muzej rudničko-takovskog kraja (Aleksandar Marušić): „Močo, recite i njima ono što ste nama ispričali o tome kako ljudi generalno doživljavaju kolekcionarstvo...“

Momčilo Paunović: „Pa kako, kažu: onaj što skuplja one krševe тамо... (smeh) A eto, recimo, bio sam у selu Zagrađu¹ slučajno тaj dan kada je čovek iznosio kufer starih stvari да baci, новине и slično. Kada sam ga pitao шta je то и mogu li da pogledam, kada ono – poreske knjižice zagrađevske opštine sa pečatom из 1903. godine, zatim vojničke knjižice, „ausvajs“ pišan на немачком и на srpskom izdat u Belanovici², sa pečatom njegovog dede... sve je то poneo да baci! Kada sam ga pitao да mi то да, on se obradovao да ne mora да nosi да spaljuje!

¹ Selo u opštini Gornji Milanovac

² Belanovica je gradsko naselje u Srbiji u opštini Ljig u Kolubarskom okrugu.

U svojoj kolekciji imam i stare peći sa grbom Kraljevine Jugoslavije, puno starih fotografija... Na primer, ima jedna vrlo interesantna zbirka fotografija iz 1939. godine, sredinom jeseni, kada je vršen odabir motocikala za Generalstab Kraljevine Jugoslavije. Iz cele Evrope su se silni proizvođači locirali u Beogradu. Na testiranju je učestvovalo ukupno 11 motocikala³, maršruta je bila duga oko 700 km i trajala je šest dana a prošla je kroz sledeća mesta: Beograd, Stepojevac, Lazarevac, Lajkovac, Valjevo, Kosjerić, Kremna, Vardište, Prosek, Bijelo Brdo, Uvac, Rudo, Bare, Pljevlja, Jabuka, Prijeopolje, Sjenica, Novi Pazar, Raška, Kraljevo, Adrani, Mrčajevci, preko Vujna, Jablanica, Gornji Milanovac, Rudnik (Prlovi), Topola, Aranđelovac, Mladenovac, i konačno ponovo Beograd. Pokojni profesor Mika Borisavljević, iz našeg kraja, koji je ovaj kraj zaista zadužio, ustupio mi je tu kolekciju fotografija sa Rudnika kada su testirani motocikli uz neverovatan uspon na našim Prlovima.

Znatiželjna publikा: „Kako Vi sve to čuvate, gde Vam to стоји?“

Momčilo Paunović: „Pa pošto imam privatni auto-servis, imam i jednu kancelariju, u kojoj više i sam ne mogu da se okrenem koliko je puna, ali sam ipak bolji od jednog čoveka ovde iz grada, koji u svom stanu ima samo jedan krevet gde može da se zavuče i legne, inače sve oko njega je stari nameštaj, stare peći... to je čudo jedno...“

Znatiželjna publikा: „Vodite li neku vrstu dokumentacije?“

Momčilo Paunović: „Svaki predmet koji nađem, dobijem... napišem odakle potiče, od koga sam ga dobio i slično. Imam posebno jednu knjigu za to, a znam i sam o čemu se radi.“

Znatiželjna publikा: „Da li bi i neko drugi kada bi došao u Vaš prostor, mogao da poveže ono što piše sa predmetom?“

Momčilo Paunović: „Pa može, eto moja deca to znaju.“

Znatiželjna publikा: „Jeste li imali negde priliku da izlažete to što ste sakupili, ili biste voleli da izložite?“

Momčilo Paunović: „Voleo bih, voleo bih da to vide ljudi. Dolazili su jednom iz Zemunskog odmarališta na Rudniku, nastavnici su doveli đake da vide sve to... A inače, puno ljudi koji prolaze i svrate nekim poslom kod

³ Dva Zundap-a, jedan 1100 cm kubnih, drugi 750; jedan Royal Enfield; jedna BSA od 1000 cm kubnih; dva BMW-a, jedan 750 cm kubnih, drugi 350; dva DKW-a od po 350; jedna Sarolea od 1000 cm kubnih i dva FN-a od po 1000 cm kubnih.

Blago sa Rudnika

mene, baš se oduševe. Jednom sam imao priliku da upoznam, recimo, Simu Ćirkovića⁴ – on se odmarao na Rudniku i pokvario mu se auto, pa su pozvali mene da popravim. Dok je on sedeo i čitao novine ispred Šumske kuće, ja sam popravljao auto i sa njegovom gospodđom sam počeo da pričam o Septimiju Severu, o rimskoj ploči sa Rudnika, i ona se okrenu i poče da ga zove: „Simo, Simo, dođi ovamo, ovaj prevarant neki, ma kakav on mehaničar!“ (smeh)

Ima dosta ljudi koje zanima to što ja radim, pa dođu i naprave reportažu. Boško Mandić iz *Porodice bistroh potoka*, on često dođe. Jednom me je pozvao kada je glumica Rada Đuričin bila kod njega i ja pođem i ponesem teglu suvih šljiva punjenih jezgrom oraha i zalivenih medom. To je 1936. godine srpski seljak iz sela Teočina, odneo Tomašu Masariku sa kojim je bio pobratim. I kasnije se u nekoliko novina pojavio tekst gde Rada Đuričin kaže da

⁴ Sima Ćirković (1929–2009), srpski istoričar, akademik SANU.

nikada u životu nije dobila slađi honorar! Inače, imam plantažu borovnica, bavim se proizvodnjom aronije tj. soka i prerađevina, kao i proizvodnjom vina već duži niz godina, pri čemu imam dosta značajnih priznanja i odlikovanja. Imam širok spektar interesovanja.

Znatiželjna publika: „Kada biste dobili prostor, recimo ovde u Muzeju, šta biste izabrali da prikažete? Za koju biste se Vi priču opredelili da ispričate?”

Momčilo Paunović: „Pa ne znam, sve mi je podjednako dragoo... Ali, mislim da bih izabrao tu dokumentaciju o starom Milanovcu pre svega. To su originalna pisma sa vodenim žigovima koji su samo odsečeni makazama da bi se otvorilo, to bih vrlo rado izložio. Tu ima, na primer, tužba protiv Marka Lukavčevića iz Grabovice koji je bio tufegdžija i u Beogradu je kupio neku džebanu i delove za oružje, ali to nije platilo pa ga policija juri... Ili, na primer, dobio sam komplet „Novina srbskih” iz 1841. godine (priatelj iz Moskve ih je kupio u jednoj antikvarnici za 5 kopejkki) i našao sam u tim novinama o tzv. „Kolubarskoj buni” protiv kneza Mihajla Obrenovića, gde je imenom i prezimenom imenovano 36 ljudi koji su učestvovali u toj buni, kao i na kakve su kazne osuđeni. Tu se pominje jedan čovek rodom iz sela Štavice kod Ljiga, on je osuđen da izdržava kaznu u Brusnici u apsani, da se zakuje za kladu, da mu se udari 25 batina kada dođe na odsluženje kazne, a kada kaznu završi, da mu se još 25 udari; dvojica da se ubiju iz pušaka, tj. da se streljaju, ali je kazna preinačena u doživotnu robiju. Znači, sve me interesuje što je vezano za naš kraj, ne samo za ovu stranu Rudnika, nego i za onu tamu, drugu – Stragare, Blaznavu i tako dalje. Skoro sam našao jednu pesmu koja se zove *Gaće Mite Daskalova*, to je jedna vrlo interesantna pesma koja govori da su sve važne stvari koje su se dešavale u ovom kraju zabeležene na tim gaćama. A onda, pošto su gaće morale jednom da se operu, neko ih je ukrao dok su se sušile i onda je nastala opšta potera da se nađu, da se ne bi izgubilo sve ono što je na njima zapisano.”

Nikola Krstović, (*Muzej na otvorenom „Staro selo“ Sirogojno*): „Moram da Vas pitam, kada pomenuste te gaće, (smeh) mi u Sirogojnu radimo jednu zanimljivu izložbu koja se zove „Ljubavna švrljanja”, pa me zanima da li imate nešto na tu temu?”

Momčilo Paunović: „Imam negde oko 3000 starih ljubavnih razglednica i pisama, mislim, to je lepota! Kada bi sada neko nešto tako napravio... Na primer, iz 1800 i neke da vidite kako je to, koji je to rad i koja fotografija! Pa eto, vrlo rado ću Vam to ustupiti... Što se tiče knjiga, imam svoju zavičajnu

biblioteku gde skupljam knjige koje su napisali ljudi iz našeg kraja. Npr. tu je jedna knjižica koju je Muzej bio voljan da reprintuje a koja na sažet način govori o Rudniku od poznog bronzanog doba i ostave koja je pronađena, pa do vremena 70-ih godina XX veka, a autor je sin Momčila Radosavljevića, učitelja."

Teodosije Cigo Šišović

Kolekcionar starog novca iz Gornjeg Milanovca

MENI JE SAMO I DALJE ŽAO ŠTO NISAM DAO ČAK I 1000 MARAKA TADA ZA TU NOVČANICU, ETO...

„Zavidim mom prethodniku jer on živi na Rudniku a Rudnik je pravi izvor za sve to što on skuplja. Na Rudniku je novac i kovan. Ja, nažalost, od toga nemam ništa, moju numizmatičku zbirku sam sakupio „amaterski”, zato što nikad nisam bio na skupovima numizmatičara, nikada nisam išao sa detektorima, nikad se nisam bavio ni prodajom ni preprodajom, švercom... a pojedini ljudi su postali bogataši radeći to.

Zbirku sam skupio 1980-ih, 90-ih godina u najudaljenijem kraju ove opštine, 40-50 kilometara odavde¹ – Gojna Gora, Bogdanica, Družetići, dok sam tamo živeo. Zbirka mi nije nešto ni velika, mada nije to ni bitno, evo ovde je samo jedan njen deo. Skupljao sam na sledeći način: poznajući ljudе bukvalno sam skupio sve što je imalo u 300-400 domaćinstava u ta tri sela šta je ko hteo da da, da proda, da pokloni... Imam jednu novčanicu za koju sigurno znam da je odozgo, iz Bogdanice ili Gojne Gore, lihtenštajnskih 5 franaka, ta novčanica je vrlo retka i čak mi je jedan kolega, drugar, nosio u Beograd gde mu je nuđeno 300 dolara za nju, a evo ja i dan-danas ne znam otkud mi ona, ko mi je dao, niti sam je platio. Ali dobro, nešto sam i plaćao, nešto sam skupljaо...

Imam jednu priču koju sam pričao ljudima u muzeju. Pre 15 godina u Gojnoj Gori, na jednoj njivi, izore traktorom čovek jedan zlatnik i znajući da ja o tome nešto eto znam, pozovu me i, naravno, taj zlatnik je bio verovatno toliko star da u ovom katalogu koji ima sav novac od 1750. godine u celom svetu, ne postoji. Ja ga lepo uzmем, preprišem – a on je savršeno bio očuvan – mali zlatnik, pečaćen, nije znači kovan. Prosto nisam verovao da može to da se izvadi u njivi i da tako bude očuvano, savršeno. Ti ljudi

¹ Od grada, Gornjeg Milanovca.

Teodosije o svojoj kolekciji...

Numizmatička zbirka koja se pažljivo čuva

Stručna literatura

Pod budnim okom arheologa

su bili posle bogati ali meni je bilo glupo da im ja dam tada 100 maraka za to, ili 200 ne znam, sad mi je žao što im nisam dao hiljadu! Jer meni bi ta novčanica toliko vredela što je ona bila izvađena dva kilometra od moje kuće, u mom selu. A onda, oni daju tu novčanicu i jedan naš gastarabajter odnese u Nemačku i ona se proda na aukciji u Kelnu za 800 maraka. A ja nađem u jednoj knjizi iz istorije umetnosti, sasvim slučajno, evo, zapisao sam jer mi je bilo veoma žao što sam to izgubio, pronađem ja sliku te novčanice, piše tamo da je na toj novčanici lik vojskovođe Hilderiha², franačkog kralja, sahranjenog u Turneu 482. godine. Taj novac je dakle bio iz njegovog vremena. Naime, godine 1653. pronađena je slučajno grobnica u kojoj su pronađeni ti zlatnici, kao i neke „bube“ za odela, i to je položeno u carski muzej u Parizu koji je posle, u XIX veku obijen i pokradeni su ti zlatnici, sve je pokradeno... E sad, možda ova moja, tj. ta novčanica nema nikakve

² Hilderih I, Merovehov sin, kralj Turnea (458–481), iz dinastije Saliskih Franaka.

veze sa tom krađom, verovatno niko iz Gajne Gore nije išao da obija neki muzej u Parizu, ali možete misliti da jedna novčanica koja je 1500 godina stara, da se nađe u selu koje je bukvalno 50 km odavde, planinsko selo... Taj deda mi je rekao da on zna da je tu postojala kuća, da su tu živeli neki bogatiji ljudi... Čuo sam da su posle prekopali celu njivu, da li su šta našli, ja to već ne znam... Meni je samo i dalje žao što nisam dao čak i hiljadu maramaka tada za tu novčanicu, eto...

Nisam nigde ni pokazivao ovo što imam, a evo sada sam doneo neku zbirčicu koga zanima može da pogleda, imam metalni novac iz 90 zemalja sveta, npr. imam jednu englesku novčanicu iz 1800 i neke godine, imam neke iz 1750-60 godine, imam npr. engleski dolar, jer Engleska je nekada imala dolar kao valutu, što ja nekada nisam ni znao, mislio sam da je oduvek imala funtu. Evo, tu je i jedan album koji je jedan čovek napravio za jugoslovenski novac. Ljudi prave dosta dobre, lepe kataloge, albume... Najrasprostranjeniji novac na našem području je naravno naš (smeh), i austrougarski. On i pored toga što je dosta rasprostranjen, ima veliku vrednost. Evo, tu je i literatura o tome...."

Miodrag Rašić Džeger*Kolekcionar gramofonskih ploča iz Gornjeg Milanovca*

PLOČA SAMU SEBE ČUVA AKO JE ČUVATE KAKO TREBA

„Ja sam Rašić Miodrag, penzioner. Gramofonske ploče skupljam od pojave *Bitlsa*, negde 1963-64. godine, imam ih negde oko 3000, od čega su 2000 longplejke, ima i singlova, kasnije i kompakt diskova... Međutim, kompakt diskovi nisu kao što su ploče bile, jer drugačiji je signal sa njih, kvalitetnije su i bolje. Međutim, da bi se čula dobra muzika mora da se ima dobra tehnika (tehnika košta jedno par hiljada evra), da bi mogao da se doživi taj zvuk kako treba.

Inače, ploče sam uglavnom nabavljaо iz Engleske, iz jednog mesta, Lengli (Langley) se zove, kod Londona, uglavnom su originali. Imam ih i iz Nemačke, Holandije i drugih zemalja, a kupovao sam ih kod nas npr. ranije kada je bio RTB, *Jugoton* iz Zagreba, oni su izdavali po licenci njihove (inostrane), a kupovao sam i domaće ploče. Ploče sam uglavnom skupljaо prema svom ukusu, za svoju dušu, npr. od *Smaka* imam sve, a od *Bijelog dugmeta* samo jednu, sa najvećim uspesima, ili, više volim Bobu Stefanovića i od njega imam sve, a od Zdravka Čolića samo pojedine. Znači, skupljaо sam ih za svoju dušu. Inače, to je skup hobi, pogotovo sad, ranije su bile nekako jeftinije i lakše se dolazilo do ploča, naručivao sam preko banke i stizalo mi je kući, a najslađe mi je bilo kada naručim iz Nemačke, da stigne direktno iz Engleske, pa kada dođe tamo prebacи se na carinu ovde.

Možda najveći kolekcionar ploča u zemlji je sin fudbalera Moše Marjanovića, ko zna koliko ih on ima, na desetine hiljada ploča... Onda i onaj Džet iz *Crnih bisera* je dosta dobar kolekcionar. U Čačku ima jedan, on je iz Trnave, možda manje ploča ima od mene, ali mnogo su kvalitetnije. Na primer, od nekih grupa, recimo *Pink Flojda*, uspeо sam da skupim sve, a od nekih grupa koje su dobre grupe, nisam uspeо sve da skupim, i nabavio sam „best of”, znači ploču sa najboljim uspesima gde je 10 do 20 snimaka.“

Znatiželjna publikа: „Kako određujete čija je kolekcija bolja, osim po broju primeraka?“

Više od 3000 gramofonskih ploča – Miodrag Rašić Džeger

Miodrag Rašić Džeger: „Znate, po ceni a i zna se šta je ranije bilo najpopularnije, npr. neko ima sve Cepeline¹, ja nemam sve Cepeline, ali od Džimi Hendrikса imam sve, dobio sam ploče Džimi Hendrikса, kao i od Bitlsa ili od Džon Mejla².... lepo upakovane u jednoj lepoj kutiji, to su paketi od firme čija su to izdanja.”

Znatiželjna publikा: „Postoji praksa kolekcionarskih primeraka, u posebnim bojama, koji se prave samo za kolekcionare, specifičniji su, jeste li skupljali takve primerke?”

Miodrag Rašić Džeger: Pa neee..., kolekcionar kupuje šta sam voli. Mada, imam ja i takvih, najbolje ploče su bile crne, ali imam na primer celu ploču, od Bitlsa, na kojoj je cela strana otisnuta u boji... Više sam voleo Rolling-

¹ Led Zeppelin – britanska rok grupa, jedna od najuspešnijih i najuticajnijih grupa u istoriji popularne muzike.

² John Mayall – engleski bluz muzičar, popularan od 50-ih godina XX veka.

stonse nego Bitlse, i to one prve *Rollingstone*,³ dok je bio Brajan Džouns koji se nije uklopio, a posle je tek došao Mik Džeger – i mene zovu Džeger, mada nemamo nikakve sličnosti – on je već menjao neke stvari, gitariste, i već mi se ta muzika nije sviđala, početnička muzika im je bila najbolja. Premda sad možda kad sam sazreo i kad sam omotorio... rekao bih, možda su Bitlsi bolji! (smeh...)

Znatiželjna publika: „Da li ste sakupljali nešto još osim ploča, da je u vezi sa muzikom?”

Miodrag Rašić Džeger: „Knjige, knjige skupljam. I najviše volim da imam knjige iz našeg kraja. Dosta mi je tu pomogao Borisav Čeliković, on mi je na primer našao – ja nisam mogao da nađem da kupim – knjigu *Crnučanka* sa cd-om, poklonio mi je.

Znatiželjna publika: „Ima li ploča i muzike koju Vam nije padala na pamet da kupujete?”

Miodrag Rašić Džeger: „Ima, ima, na primer, ne volim rege.”

Znatiželjna publika: „Znači ima nekih polja koja uopšte niste skupljali? A da li kolezionari inače skupljaju sve ili... ?”

Miodrag Rašić Džeger: „Ne, ne, ne... svako prema svom interesovanju.”

Znatiželjna publika: „Vi u stvari skupljate ploče da biste ih slušali?”

Miodrag Rašić Džeger: „Jeste. Recimo ima tu jedna stvar – mene moja čerka pita zašto ti sada kupuješ cd kada imaš sve da „skineš” sa interneta? Čeliković, on je veliki kolezionar knjiga, meni kaže da njegovu decu to što je on skupio ništa neće interesovati, i tačno je, tako i moju decu neće interesovati ova moja kolekcija.

E sad vidite, ima na primer nekih ploča koje su rariteti. Ja sam našao na internetu da ploča koja se zove *Drugi način*, zagrebačka, košta recimo 20.000 dinara! Na primer, ja nemam od *Crnih bisera* prvu njihovu, zove se *Moto rok*, a bila je ovde u Robnoj kući sećam se pet meseci i nije mogla da se proda 70-ih godina... E sad tu ploču nemam i našao sam je na internetu, 2.000 dinara košta, ali znate šta je problem kod tih ploča kada se kupuju – to je mačka u džaku. Ploča može da šušti, da preskače... Evo ja imam jednu ploču iz 1978. godine i još je nisam pustio!

³ The Rolling Stones - engleska rock grupa, nastala 1962. godine, aktivna i jedna od najuticajnijih i danas.

Znatiželjna publika: „A jeste kupovali nekad duple primerke, jednu koju slušate a jednu koju čuvate?”

Miodrag Rašić Džeger: „Jesam!”

Znatiželjna publika: „Da li kolekcionari često vode računa da imaju jedan primerak koji će se sačuvati?”

Miodrag Rašić Džeger: „Pa znate šta, jedne prilike sam dobio od Karlosa Santane deset ploča, to je davno bilo, i dao sam ih jednom čoveku, on je sad sa njima uradio šta je uradio, držao ih je na nekom tavaniću, i ja kada sam te ploče uzeo od njega, sve sam mogao da ih bacim. I ako bih ja Vama dao, ako biste Vi hteli da služate moje ploče, to bi moglo da bude samo u mom prisustvu, da bude stereo, mora da bude dobra igla, jer ako upropastiš ploču možeš samo da je baciš!”

Znatiželjna publika: „A gramofon Vam je star?”

Miodrag Rašić Džeger: „Moj gramofon ima jedno deset godina, *Torens*⁴, sin je uspeo da mi slomi iglu kao i ono odozgo. Nabavio sam iglu ali još nisam zamenio i tako.”

Znatiželjna publika: „Kako čuvate ploče?”

Miodrag Rašić Džeger: „U vitrini. Mada ploča samu sebe čuva ako je čuvate kako treba.”

Znatiželjna publika: „Jesu li naše ploče bile lošije tehnički urađene u odnosu na strane?”

Miodrag Rašić Džeger: „Pa, nije mnogo velika razlika. Recimo, meni je jedan čovek tražio baš da kupi *Jugotonovo* izdanje.”

Znatiželjna publika: „Je li istina da je *Jugoton* zaista bio najbolji?”

Miodrag Rašić Džeger: „Jeste! Ja sam na primer više voleo zagrebačke pevače, nego naše. To je sve stvar ukusa.”

Znatiželjna publika: „Koja je najstarija ploča uopšte?”

Miodrag Rašić Džeger: „Ne znam tačno, ali od *Bitlsa* su iz 1963. godine. A bilo ih je i pre toga, Elvis Prisli je još stariji.”

Znatiželjna publika: „A koja je najstarija ploča u Vašoj kolekciji?”

Miodrag Rašić Džeger: „Pa ta od *Bitlsa* iz 1963. godine.”

Recimo šta se još desilo. Devedesetih godina Amerikanci su napravili gramofon – to je bilo fantastično – gramofon koji ne radi mehanički pomo-

⁴ Thorens je švajcarski proizvođač visokokvalitetne audio opreme.

ću igle, nego ploču očitava laser! Oni su to jedva uradili, morali su od vojske da uzimaju neke komponente, i cena tog gramofona se kretala od 20 do 30 hiljada dolara. Međutim, oni kada su već to napravili trebalo je da ga prodaju, da se omasovi njegova proizvodnja, npr. Sharp-u ili Hitach-u... Čovek bi mogao za takav gramofon da da 1000, 2000 do 3000 evra... A ti bi gramofoni čuvali ploču. Jer, ma koliko da imate tehniku dobru, ona ipak haba ploču."

Znatiželjna publika: „Posle kada su se pojavile kasete, nije Vam padalo na pamet da ih kupujete?”

Miodrag Rašić Džeger: „Pa dobro, imao sam ih da bih slušao muziku u kolima...

Mislim da možda imam neke ploče koje nema niko u Srbiji. Imam jednu ploču neke holandske grupe koju ne bih dao ni za 10.000 evra! Zato što je stvarno raritet.”

Znatiželjna publika: „A je li ona Vama i muzički najzanimljivija?”

Miodrag Rašić Džeger: „Toliko mi se sviđa, a koliko je retka toliko je i dobra.”

Znatiželjna publika: „Kada bi trebalo danas da kupimo gramofon, koju biste nam firmu preporučili?”

Miodrag Rašić Džeger: „Znate šta, ja kupujem novine Hi-Fi. Tu imate sve o toj tehnici – o zvučnicima, pojačalima, ostalim komponentama... Pa ne znam, Thorens ja mislim da je najbolji, to je švajcarska firma i ako bih trebao da kupim tu opremu, sigurno ću dati 5-6 hiljada evra, odem u Beograd, zovnem taj časopis „Hi-Fi”, tu imaju ljudi koji prate svetske trendove i da im kažem meni treba to i to. Nije jednostavno kod te tehnike... Držao sam nekada diskoteku, jedno vreme u Lazarevcu, a i ovde u Tehničkoj školi... npr. ja sam imao Pi Vi pojačalo i Boze (Bose) kutiju ali se nisu slagali, a naj-skuplji su bili. To znači da morate imati tehniku koja prati jedna drugu, da bude kompatibilna. Na primer, kada smo držali disko u Lazarevcu tu nam je bila neka prosta tehnika, italijanska ali je to radilo Bože sačuvaj! Znači, slažu se gramofon i pojačalo i zvučnici.”

Znatiželjna publika: „A u diskoteći ste puštali isto ono što se Vama dopada?”

Miodrag Rašić Džeger: „Ne, ne, ne... U diskoteći ne sme da se pušta rok muzika, samo disko muzika se puštala. Jer onda dolazi do agresije, do drogiranja... Sada na primer ne bih držao diskoteku da mi neko da milion evra!

Kada smo držali diskoteku, u svakom gradu si imao neke problematične i tog problematičnog si morao da uvažavaš, da ga pustiš bez karte, da ga ne naljutiš, inače će nekom da razbije glavu. Jedan je meni, neću da ga pomislim, u Tehničkoj školi (u diskoteci) razbio staklo na vratima i odem ja kod njegovog oca, a on neće da plati... Znači te problematične moraš posebno da tretiraš."

Znatiželjna publika: „Koji Vam je bio najveći hit u diskoteci? Koje ste je godine držali?”

Miodrag Rašić Džeger: „U Lazarevcu smo najbolje prošli 1983/84. godine. I tu se vidi jedna interesantna stvar – tačno se razlikuju gradovi! Na primer, Lazarevac je bio bogat grad, kada ti prodaš 500 karata za veče... I Milanovac je bio solidan, jer je imao vojsku, dok je na primer, u Topoli bilo loše... To je bio jedan hobi uz koji se zarađivalo solidno, drugačiji su bili uslovi...”

HRONIKA

Tatjana Mihailović
Narodni muzej Kraljevo

DRUGI VAŠAR BAŠTINE

Kraljevo, 13 - 15. oktobar 2011. godine

Nakon inicijalnog sastanka u decembru 2010. godine u muzeju „Staro selo“ u Sirogojnu, kojim je pokrenut projekat *Vašar baštine*, Narodni muzej u Kraljevu je bio prvi muzej iz mreže, koji je trebalo da bude domaćin projekta za sledeću godinu.

U toku 2011. projekat je pripreman kroz zajedničke sastanke *Centra za muzeologiju i heritologiju* Filozofskog fakulteta u Beogradu¹ i članova projekta iz Narodnog muzeja u Kraljevu, tako da je sam seminar isplaniran za oktobar². Angažovan je profesionalni PR projekta³ što je rezultiralo maksimalnim podizanjem medijske pažnje oko *Vašara baštine*. Nedelju dana pre početka samog seminara, gotovo svi mediji su najavili *Vašar* kao udarni kulturni događaj, dok se emisija za kulturu namenjena mладим „LUFT-ING“ koju realizuje NVO *Plave senke*, uključila detaljnim prilozima o svakoj fazi projekta⁴. U Kraljevu je stvorena atmosfera da se nešto vrlo značajno i atraktivno dešava u muzeju, otuda su u samim danima trajanja seminara mediji bili neprekidno prisutni. U rad *Vašara baštine* uključili su se aktivno svi pozvani muzeji osim Narodnog muzeja iz Užica.

Glavna platforma umrežavanja naših sedam muzeja, koji pripadaju jednom regionu je izrada sajta (www.vasarbastine.com), koja je bila poverena Radionici *Krug* sa Zlatibora. Prvog dana seminara (13. oktobra) okosnica rada u prvoj polovini dana bila je promocija završenog sajta, i aktivna obuka kustosa za rad na portalu. Smisao sajta je razmena ideja, obaveštenost

¹ Dr Dragan Bulatović, Višnja Kisić, Nikola Krstović i Milan Popadić, ispred CMiH-a i Tatjana Mihailović i Suzana Novčić ispred NMK, uz direktora Dragana Draškovića.

² U Kraljevu je te godine realizovan i projekat CMiH-a *Muzej kao centar objedinjene zaštite*, koji je kao jednodnevni stručni skup održan 12. oktobra, da bi se *Vašar baštine* nastavio tokom sledeća dva dana (13-14. oktobra).

³ Kao PR angažovana je Jasna Marković, dugogodišnji novinar za kulturu Televizije Kraljevo.

⁴ NVO *Plave senke* je kasnije postala partner projekta *Moje tajno blago*.

Radionica „Krug”

svih učesnika o programima i strategijama različitih ustanova, mogućnosti formiranja zajedničkih projekata i podizanje nivoa zaštite i promocije kulturnog nasleđa.

Glavni potprojekat *Vašara baštine* za 2011. godinu je bila *Moja lična baština* ili *Tajna škrinja* (autora Višnje Kisić, mlade doktorantkinje), čija je osnovna ideja istražiti šta je to što nam je stvarno važno, što mi lično želimo da muzej sačuva i zašto. Istraživanje je trebalo da se sproveđe sa decom i starijim sugrađanima i da se preko toga ostvari međugeneracijski dijalog. Odlučili smo da u sklopu priprema za realizaciju projekta odštampamo anketne kartone-upitnike, onako kako su ih doktoranti osmislili i sprovedemo preliminarno anketiranje đaka (u tri različite škole) kao i odraslih u Kraljevu. Na taj način smo dobili rezultate po svim parametrima i smernice u konačnom uobičavanju anketnog kartona. Rezultate preliminarne ankete sa zapažanjima iznela je Suzana Novčić koja je i realizovala anketiranje. Drugi deo prvog dana seminara je bio kompletno posvećen projektu, pri čemu je Višnja Kisić predstavila detaljno ideju projekta i sprovela jednu

Obuka za rad na portalu www.vasarbastine.com

vrstu radionice i obuke za njegovu realizaciju. Nakon svega toga sledio je zajednički rad u kojem su svi učesnici projekta uobličili konačni karton anketе preimenujući ga u *Moje tajno blago*. Na kraju ovog dana za publiku je u muzeju premijerno prikazan film *JUGO – jedna autobiografija*, mlade rediteljke Mine Đukić iz Beograda.

Drugog dana seminara, prema pravilu uspostavljenom na prvom *Vašaru*, predstavila su se dva muzeja. To su ovog puta bili Muzej „Ras“ iz Novog Pazara (Dragica Premović) i Narodni muzej iz Prijepolja (Slavoljub Pušica). Predstavljanje na *Vašaru baštine* podrazumeava otvorenu priču ne samo o uspesima već i o problemima i izazovima sa kojima se ustanove susreću. Ovakav pristup se već na prvom sastanku u Sirogojnu pokazao vrlo konstruktivnim (Narodni muzej Kraljevo) i pokrenuo je otvorenu priču o problemima u struci koji su svima zajednički, što je učesnike međusobno približilo.

Nakon toga, u drugom delu dana, Muzej iz Kraljeva je za *Drugi Vašar baštine* predstavio *Čuvare nasleđa, tu oko nas* odnosno inicijative, individue,

Kolege

udruženja i grupacije koje se, motivisane neprofitnim entuzijazmom, trude, na istom polju kao i institucije zaštite, da doprinesu očuvanju kulturnog nasleđa. Predstavljeni su Obrad Bogojević, rudarski inženjer iz Ušća, u penziji, koji je snimio kraći film o svom rodnom selu Plani, namenjen njegovim potomcima. Reč je o mestu koje bi se moglo okarakterisati kao najznačajniji i najkompleksniji arheološki lokalitet na teritoriji Kraljeva, srednjovekovnom gradu i trgu Plana, sa rudnim revirom i organizovanom proizvodnjom srebra, olova i dr. metala. Plana je bila glavni centar rudničko-metalurške aktivnosti Kopaonika u srednjem veku, ali ovaj lokalitet gotovo da nije istraživan⁵. Predstavljeno je, zatim Udruženje građana *Gledićka vo-*

⁵ Entuzijazam i film Obrada Bogojevića, neposredno je uticao na aktivnosti Narodnog muzeja u Kraljevu, koji je 2012. sondirao planski srednjovekovni vodovod i preuzeo više etapa rekognosciranja Plane, započeo digitalizaciju postojeće dokumentacije i prikupljanje svih vrsta podataka o lokalitetu.

denica, koje je obnovilo potpuno zapuštenu vodenicu u selu Gledićima, uključujući zanimljiv mehanizam koji je sporu vodu pretvarao u brzu. Predstavljena je takođe i Milijana Šekler sa Rudna kao nosilac seoskog turizma čiji je koncept sagrađen oko kulturnog nasleđa tradicionalne kulture Rudna. Ova profitna delatnost ključno doprinosi očuvanju kulturnog nasleđa i održanju života u ovakvim udaljenim selima, kojima je seoski turizam i jedina nada za opstanak. Svako od ovih predstavljanja komentarisali su odgovarajući stručnjaci ocenjujući neposredni doprinos baštinika ukupnom očuvanju nasleđa.

Pored pojedinačnih čuvara nasleđa predstavljena je i Biblioteka *Stefan Prvovenčani*, ugledna gradska ustanova kulture, koja po svojoj prirodi ima drugačiju društvenu ulogu. Ovog puta, predstavljeno je njeno *Zavičajno odeljenje* (Emilija Dimovska i Ana Voštinić) koje ima delikatan zadatak *beleženja sadašnjosti za budućnost*, odnosno, osvajanja prostora u sadašnjosti u odnosu na značaj u budućnosti, što jeste prvorazredni posao očuvanja kulturnih kodova naše zajednice, uz stalno preispitivanje kada su u pitanju vrednosni faktori na bazi kojih se donose odluke. Predstavljen je zatim i program Biblioteke *Vodič kroz manastire i sveta mesta* (Ana Gvozdenović), kao program koji neposredno promoviše kulturnu baštinu pravoslavlja i kao otvoreni koncept koji zajednički grade stručnjaci, duhovnici ali i putnici.

Ovim je završen dvodnevni seminar, a Muzej u Kraljevu, u daljem nastavku obaveza, pripremio je za sve muzeje u mreži materijal za anketiranje. Materijal je obuhvatao anketne kartone-dosijea *Moje tajno blago*, bedževe sa znakom *Vašara baštine* namenjene svakom učesniku u projektu i disk sa propagandnim spotom⁶ i pozivom na učešće u programu, koji je trebalo da prati realizaciju projekta u medijima u svakom gradu. Do početka novembra poslati su paketi svim muzejima i članovi *Vašara baštine* sproveli su najpre anketiranje u školama. Odgovori na ankete su paralelno sa procesom rada sa decom unošeni na sajt *Vašara baštine*, tako da je materijal kompletno digitalizovan za kratko vreme. Na samom kraju godine (24. decembra) u Muzeju u Kraljevu je održan završni sastanak nakon anketiranja, gde smo se svi ponovo videli i razmenili iskustva, koja su bila uglavnom

⁶ Spot za *Moje tajno blago* u trajanju od 56 sekundi, snimljen je u saradnji i koprodukciji sa NVO *Plave senke* iz Kraljeva.

neočekivana, nova i donela su puno uzbuđenja. Ono što se moglo primetiti je da je reč, zapravo, o novoj metodologiji, koja je uticala i na kolektive i pomogla da se izađe iz muzeja u spoljnu sredinu. Sajt je omogućio potpunu dostupnost kartona svih učesnika u mreži, odnosno, svi su pre sastanka mogli da pročitaju rezultate drugih, tako da je i sam razgovor bio na nivou pune obaveštenosti i mogućnosti procenjivanja ukupnog projekta. Bio je dragocen za učesnike iz *Centra za muzeologiju i heritologiju* koji su mogli da prate neposredno proces rada. Od izabranih odgovora iz svih gradova štampani su na kraju bukmarkeri.

Višnja Kisić, MA
Centar za muzeologiju i heritologiju

SASTANAK VAŠARA BAŠTINE

Beograd, 29. maj 2012. godine

Prvo okupljanje celokupnog tima *Vašara baštine*¹ u 2012. godini desilo se u utorak 29. maja od 14-17 časova, u Sali „Dragoslav Srejović“ na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Povod za susret bio je sastanak i diskusija sa tri dame koje se, svaka na svoj način, bave muzejima, zajednicama i nasleđem, a upoznate su sa muzejskim praksama u Švedskoj: Anom Ulfstrand, Helen Laršon i Mašom Avramović. Cilj sastanka je upoznavanje našeg tima sa primjerima prakse iz Švedske, predstavljanje projekta *Moje tajno blago* i diskusija/konsultacije o metodama koje ćemo koristiti za zajednički katalog *Moje tajno blago* i dalji razvoj platforme *Vašara baštine*.

Helen Laršon, kustos etnolog po profesiji, a u to vreme ataše za kulturu Ambasade Kraljevine Švedske u Beogradu, je svoj četvorogodišnji boravak u Srbiji usmerila na mnogobrojne aktivnosti, edukacije i razmene između Švedske i Srbije, vezane za razvoj muzeja, njihov pedagoški rad i bavljenje ljudima sadašnjosti. Ona nas je tokom sastanka upoznala sa strategijom Ambasade Švedske vezane za kulturnu razmenu sa Srbijom, razlozima zbog kojih su muzejski stručnjaci u Srbiji bili jedna od glavnih ciljnih grupa brojnih seminara i njenim viđenjem uloge muzeja u savremenom društvu.

Predavač na jednom od seminara organizovanog od strane Ambasade Švedske u 2011. godini vezanog za savremeno kolekcioniranje, bila je i kustoskinja Ana Ulfstrand, etnolog i istraživač u Muzeju grada Stokholma, predsednica radne grupe *Lokalni i regionalni prostori* i rukovodilac programa za kulturnu različitost u Muzeju okruga Stokholma. Ona u svom radu spaja učenje, rad sa zajednicom i muzejske kolekcije, koristeći najčešće fotografiju i intervju kao metod. Ana se maja 2012. godine vratila u Srbiju kao

¹ Iz tima *Vašar baštine* bili su prisutni kustosi Nikola Krstović i Svetlana Ćaldović iz Muzeja „Staro selo“ u Sirogojnu, Ana Bolović i Aleksandar Marušić iz Muzeja rudničko-takovskog kraja u Gornjem Milanovcu, Tatjana Mihajlović iz Narodnog muzeja u Kraljevu, Vladan Vladisavljević i Svetlana Čeković iz Muzeja „Ras“ u Novom Pazaru, a Milan Popadić i Višnja Kisić ispred Centra za muzeologiju i heritologiju.

učesnica *Mixer festivala*², a podrškom Ambasade Kraljevine Švedske susrela se i sa našim timom, kako bismo je upoznali sa radom na *Mom tajnom blagu* i čuli njene sugestije i iskustva u radu na sličnim projektima. Njeno iskustvo i diskusija sa njom o radu sa zajednicom i savremenim kolekcioniranjem bila je i fokus našeg sastanka.

Maša Avramović je doktorant, istraživač i saradnik u nastavi Odeljenja za pedagogiju, Filozofskog fakulteta u Beogradu i predsednica udruženja C31 – centra za razvoj kulture dečijih prava, koja se bavi participacijom dece i učenjem u muzejima. Maša razvija metode učenja dece u muzejima, kao i metode participacije dece u kulturi kao jednom od osnovnih ljudskih prava. Samim tim, Mašine sugestije vezane za proces rada sa decom i njihovo dalje uključivanje u interpretaciju i razumevanje baštine, bile su dragocene.

Tokom sastanka ukratko smo predstavili *Moje tajno blago*, prikupljene kartone i predmete i izložbe organizovane u svakom od gradova. Pričali smo o važnosti kontinuiranog rada sa decom i odraslima na sličnim projektima, pri čemu bi se lični izbori i interpretacije nasleđa koristili za pokretanje razgovora na temu društvenih normi, vrednosti, očekivanja, kontinuiteta i diskontinuiteta, tabua, pripadnosti, različitosti i sličnog. Takođe, došli smo do teme savremenog kolekcioniranja, gde bi sledeći prirodan korak uključivanja lokalnih zajednica u rad muzeja bio da deo nasleđa koje zajednice predlože u projektima kao što je *Moje tajno blago* uđe i formalno u zbirke muzeja, i izučava se od strane muzeologa. Helen i Ana su nam zatim sugerisale da bi dobro bilo razmišljati o formiranju radne grupe za savremeno kolekcioniranje u muzejima slične SAMDOK-u³ u Švedskoj, koja bi se mogla realizovati kroz platformu *Vašar baštine*, kao i daljih koraka koje bi platforma mogla da preduzme za širenje prakse kraudsorsinga i participacije zajednica u muzejskoj mreži Srbije.

² Ana Ulfstrand je došla kao učesnik *Mixer festivala* 2012. godine u okviru koga je zajedno sa SIMKA umetničkim kolektivom i sugrađanima istraživala značajna, ali i „ne-značajna“ mesta, kao i skrivene i uskoro zaboravljene priče u reonu Savamale. Prilikom tog boravka 28. maja 2012. godine u Narodnom muzeju u Beogradu održala je predavanje kustosima Muzeja grada Beograda i Narodnog muzeja u Beogradu, na temu rada se zajednicama kroz muzejsku dokumentaciju, a popodne istog dana, predavanje studentima muzeologije i studentima pedagogije na Filozofском fakultetu u Beogradu.

³ SAMDOK je volonterska mreža Muzeja kulturne istorije u Švedskoj, koja se bavi savremenim kolekcioniranjem i kvalitativnim muzeološkim istraživanjem savremenog društva <http://www.nordiskmuseet.se/publication.asp?publicationid=4213>

Aleksandar Marušić
Muzej rudničko-takovskog kraja

TREĆI VAŠAR BAŠTINE

Gornji Milanovac, 23. jun 2012. godine

Galerija Muzeja rudničko-takovskog kraja bila je u subotu 23. juna steciste još jednog značajnog skupa, na kome se govorilo o promociji i čuvanju kulturnog nasleđa lokalnih sredina i ulozi stanovništva različite starosne dobi u tom pomalo donkihotovskom poslu.

Okupljanje i susretanje muzealaca jugozapadne Srbije (Kraljevo, Novi Pazar, Sirogojno, Čačak i Gornji Milanovac), pod svodovima „Brkovića kuće”, zajedno sa ovdašnjim kolekcionarima i čuvarima zavičajnog blaga, realizовано је у оквиру пројекта *Vašar baštine*, који већ трећу годину, уз финансијску помоћ Министарства културе, континуирано траје. Наиме, рећ је о подухвату Центра за музеологију и heritologiju Filozofског факултета из Београда у коме је активан учесник и наš музеј.

Celodnevnu sesiju у име домаћина отворио је кустос Aleksandar Marušić, док су медијатори овог скупа били професор dr Dragan Bulatović, Milan Popadić и Višnja Kisić. Затим су кустоси: Tatjana Mihailović (Народни музеј Краљево), Svetlana Čeković и Vladan Vidosavljević (Музеј „Ras“ Нови Пазар), Svetlana Čaldović и Nikola Krstović (Музеј на отвореном „Старо село“ Сирогојно), Biljana Čkonjević (Народни музеј Чачак) и Ana Bolović (Музејrudničko-takovskog kraja) кроз пет мултимедијалних презентација представили изложбе zajедничког назива *Moje tajno blago*, реализоване током прве половине године у свим установама, учесnicama пројекта. Из онога што се могло чути и видети, произилази закључак да је рад на једном оваквом посту био подстicajan, кreativan i veoma specifičan, jer је подразумевао одређenu metodologiju rada nesvojstvenu muzeološkoj praksi.

Pošto су rezimirali rezultate dosadašnjeg rada, учесници скупа су након плодне и konstruktivne rasprave doneli smernice будућih aktivnosti. Najpre је dogovoreна израда мултимедијалног диска где ће се у електронској форми наћи читаво *Tajno blago* овог dela Srbije са kraćim metodološkim opisom nastanka izložbenih postavki. Sledeći korak подразумевао ће рад на

Višnjino uvodno izlaganje

Domaćini

Okrugli sto

pisanju odgovarajućeg priručnika, namenjenog drugim ustanovama kulture, voljnim da na osnovu predočenih iskustava iz prakse, naprave nešto slično u svojim sredinama. Planirana publikacija bi pored dela rezervisanog za kustose sadržala i komparativne analize sociologa, psihologa, odnosno antropologa.

U popodnevnom delu, otvorenom za javnost, prisutnima su se na veoma originalan i zanimljiv način predstavili već pomenuti baštinici materijalnog i duhovnog blaga rudničko-takovskog kraja. Prvo je bibliotekar Marija Petković, u ime Biblioteke „Braća Nastasijević“, upoznala prisutne sa radom Zavičajnog odeljenja, koje već decenijama sakuplja, čuva i prezentuje javnosti izuzetno vredno i obimno „pisano nasleđe“ nastalo na ovim prostorima u protekla dva veka. Zbirka oružja i vojne opreme starih Slovena, izrađena od strane članova udruženja „Rudnički red hromog vuka“

izazvala je oduševljenje prisutnih. Fascinirani onim što su tom prilikom saznali, ali i naučili, ljudi iz „muzejske prakse”, tj. učesnici skupa ponudili su našim mladim sugrađanima svaku vrstu pomoći u afirmaciji i unapređenju njihove „baštinarske” delatnosti.

Privatni kolekcionari Momčilo-Močo Paunović, čija zbirka sadrži sve ono što bi moglo da rasvetli višeslojnu povest obe strane Rudnika (minerali, predmeti koji su nekada imali upotrebnu vrednost, dokumentarna građa, stare razglednice...), zatim kolekcija kovanog novca Teodosija-Ciga Šišovića prikupljena na prostoru Gajne Gore i okolnih sela, i konačno Miodrag Rašić sa pričom o svojih 3000 gramofonskih ploča, upotpunili su i zaokružili ovaj po mnogo čemu interesantan dan u Sindelićevoj 7.

Sumirajući ovaj dragoceni dan, ne možemo a da ne kažemo i to da je mnoštvo interesantnih priča, zanimljivih diskusija i originalnih zapažanja iznetih u veoma dinamičnoj i aktivnoj diskusiji pod svodovima „Brkovića kuće”, inciralo pokretanje i nekih novih tema u šarenolikom, ali samo do nekle proučenom svetu „baštinjenja” svakovrsnog nasleđa.

RESUME

Visnja Kisic, MA

project manager

Centre for Museology and Heritology

Faculty of Philosophy, University of Belgrade

In year 2010, PhD candidates from the Centre for Museology and Heritology at the Faculty of Philosophy in Belgrade, in partnership with local and regional museums in southwest Serbia, have initiated *Herity Fair* - a platform for cooperation in documentation, study, interpretation, presentation and communication of the heritage of southwestern Serbia.

The platform acts as a tool for program cooperation and exchange of knowledge, experience and resources of local and regional museums in southwest Serbia, as well as for the cooperation of all institutions, organizations, communities and individuals interested in the heritage of this region. The long-term goal of the platform is to make heritage of southwestern Serbia more visible, recognizable and active element of daily life of local people and to use it for sustainable social, cultural, human and economic development of the region. Key tools of cooperation and communication within the platform were seminars, web portal www.vasarbastine.com and joint projects.

Five of the six partner museums in the platform Herity Fair are regional and local museums, responsible for the collection, preservation and communication of heritage of their city and the surrounding districts. Through implicit or explicit acquisition, research and presentation policies, governed by criteria of archeology, history, art history and ethnology, these museums are focused on the macro-narratives and representative examples of heritage within specific territory, leaving no or little space for the common man, the everyday life and issues related to the contemporary society. For that reason, local communities perceive museums as irrelevant and distant from their lives, causing a low attendance and disconnection between museums and the locals.

With *My secret treasure*, the first joint project of the platform Herity Fair, realized during 2011 and 2012, we wanted to bring heritage back to people, and people back to museums. The guiding ideas for the project were that:

- Safeguarding and use of heritage is not the sole right and responsibility of institutions, but of each individual.
- Heritage is not only about museum objects, but the experience and mosaic of our memories, stories, public and private spaces.
- Museum is not limited with the building and its collections, but with its ideas and actions.

My secret treasure involved citizens of southwestern Serbia in process of collecting, interpreting and presenting heritage of the region by creating the online collection of their personal heritage. The project consisted of a series of workshops with elementary and high school children, interviews with the elderly, an online collection/database on www.vasarbasine.com and exhibitions in each partner museum. The backbone of workshops, interviews and exhibitions was "my secret treasure" dossier modeled after the dossier of museum objects, which provides basic information on the origin and appearance of the object.

Curators from each partner museum have implemented series of workshops with elementary and high school children in their town and surrounding districts. During workshops curators explained and discussed the concept of personal and collective heritage, its diversity and museum's role in heritage safeguarding. Each student received an empty heritage dossier and was supposed to write down what is and for what reason the most precious heritage he/she has - an object, taste, smell, phenomenon, story, space, structure, character ... - which he/she cares for and wants to share with the others. All of them took their dossiers home to discuss them with their family and bring them back to class together with the object that represents their heritage. In this way, they passed through a process of review, evaluation and interpretation of their memories and understood processes which take place in museums. On next class curators collected all the dossiers, photographed all the objects and borrowed them from students for the future exhibition *My secret treasure*.

Then curators used the dossiers filled by children to work individually with the elderly from different areas of the town. The elderly were sup-

posed to comment on the child's secret treasure proposed in dossier, and say what their most precious memory is. Thus the dossier became a tool through which intergenerational dialogue between children and elderly people from the same community was mediated reflecting the perceptions, values and thinking of different age groups.

After the dossiers were completed by both the children and the elderly all the informations were digitalized and put on the web portal Herity Fair. In addition to this, an online dossier was created so that people could participate further by adding and sharing their personal heritage on the web.

When workshops were over, even the most skeptical among curators were inspired and positively surprised with the proposals given by children, as well as comments and suggestions of older people in the community. The completed dossiers were mirroring people living in this region - their values, thoughts, memories, education, the relationship between traditional and modern, nostalgia, emotions, and key historical moments in the lives of individuals and communities - much more vividly than any of these regional museums did before.

The most common kids' choice was memory of their childhood; toys given by someone dear to them, comic books, musical instruments or photographs through which children equaled their personal heritage with their own existence and first memories. A teenager from Kraljevo said that "childhood as it used to be" is her secret treasure, since it is endangered by computerization and social networks. She has written an essay arguing for safeguarding of childhood and has donated a whole assemblage of diverse tools and toys representing diverse social games for young children, which are rapidly disappearing.

Another group of choices was connected to trans-generational model, where children have chosen a family tradition or object inherited from previous generations as their own heritage thus expressing their belonging and obligation to safeguard this heritage further. A girl from Sirogojno has chosen to give a detailed description of the manner in which pigs are slaughtered in her village, because her father is one of the biggest "experts". According to her, "maybe this is not the prettiest job ever, but it is certainly one of those which are dying". Also, she pointed out that "it is not just about knowledge and skills, but also about the whole ritual and how friends and family participate in the "event"".

One group of choices was related to existing places and spaces, as well as those that have been changed and no longer exist in that form (my village, my street, bank of the river, specific park, or my room, old house, theater or tree). Places like streets and riverbanks are interpreted as places that carry memories and emotions of growing up and youth. Villages, in which one is born, or one's own mother or grandmother lived there, are presented as places of warmth and intimacy, times gone by. A boy who came to Novi Pazar as a refugee from Kosovo has given as his secret treasure a photograph of his family house in his native town Pec: "There I've spent a wonderful time with sisters and grandparents. Unfortunately, some people unknown to me live there. Now I can only look at this house on photos or from far away, but my heart will keep all wonderful memories of it."

Finally, one important group of choices was connected to one's own creative expression, which reflects the inner world of a child and its need for individuality. Marija Markovic from Kraljevo, a 9 year old girl who writes stories since she was seven is a good example. Her uncle has created a website where she publishes her stories for children so that all children can read them. These stories, or better to say this talent of story writing, are her secret treasure.

Even though there were many similarities and universal values reflected in people's choices, certain answers subtly reflected characteristics of each town and surrounding districts. In Kraljevo, the biggest city and city at the crossroads, many people talked about global music and its stars, musical instruments, and technical equipment from radios to computers and mobile phones, but also about traditional costume and memorabilia from diverse parts of Yugoslavia, thus reflecting city's ethnic diversity. Only in Gornji Milanovac, a town which inherits the Second Serbian Uprising against the Turks after which the liberation process in XIXth century has started, both children and older people referred to memorabilia (photographs, medals, souvenirs, diplomas) from world wars and "heroic" past. In Novi Pazar, a town with majority of Muslim and Bosnian population, oriental traditions and ethnographic objects were much more prominent than in other areas.

The collected material showed how many important issues are completely left out from museum collections, research and narratives. It had also showed us that citizens, no matter of their age, like to be asked and

make their opinions heard. Citizens input during workshops have revealed themes relevant to museums and encouraged people to donate their objects and documentation. In this process museum stopped being an authoritative voice which neutralizes private, intimate and emotional. It has started playing the role of memory mediator, illuminating and channeling voices of individuals in the community through an open relationship.

If workshops have made participants and their loved ones experience the museum as "their" place, exhibitions organized to present collected heritage were the highlight of positive energy. Each of the museums has developed its own exhibition concept and worked with people on collected material. In Kraljevo, children and high school students participated in the exhibition design and opening; in Sirogojno the exhibition was used as a basis for further workshops and discussions with children from local schools; in Milanovac all employees at the museum proposed their own secret treasure and contributed to exhibition; in Cacak exhibition was a part of the annual Children's May Salon... Exhibitions have had a record number of visitors (500 visitors per day in Kraljevo, about 300 in Novi Pazar) and the record duration of visits. Children were playing in the area, adding new items and writing new dossiers, while adults spent time remembering "good old times", donating items important for museum....

A total of 821 persons, of which 616 children and 205 adults, participated in My secret treasure recording their personal heritage on 390 dossiers; 5 exhibitions were staged at each of the 5 regional museum, with a total of about 12 000 visitors.

Through the project curators began to think about their wider social role, while workshops have for the first time included groups who were not museum goers. Ana and Alexander, curators from Gornji Milanovac went to a small rural school in their region for the first time. This visit gave them insight about the lack of facilities and content for rural children, and encouraged them to organize a poetry day for children with local poet and to organize transport and museum visits for these kids. For curators who had not previously worked on educational programs with children and who were skeptical about establishing a dialogue with the youngest, *My secret treasure* was pleasant discovery.

We have started this project by working with one or two interested curators from each of the partner museums. However, during the implemen-

tation of workshops and exhibitions, the project has acted as an integrative force in majority of museums and gradually involved many more employees. In Kraljevo museum this was the first project in which all employees joined spontaneously and willingly from interviews to setting up the exhibition, creating a joyful atmosphere of work and play at the same time. In Gornji Milanovac members of museum staff got inspired by the choices of amateurs and wanted to share part of their personal history. Therefore, all members of staff brought their "secret treasure" along with their photo from the "early days" and an interpretation of it, which got exhibited together with other peoples' choices. The idea of "personal heritage" showed to be a strong method for trust building, discussion, having fun and getting to know each other. Enthusiasm, communication, cooperation and trust built during the project are actually the biggest value of *My secret treasure*.

The question which haunted us during the project was how to sustain cooperation, community participation and contemporary collecting in museums, instead of having them applied only to one short-term project? Part of the idea for sustainability lies in the capacity and experience of people involved in the project and platform Herity Fair: their willingness and need to re-define their future work, to continue to use and develop these ideas, to spread information, experience and knowledge on these topics, and spark new initiatives with colleagues across Serbia, region and the world. An essential part of the long-term viability is not related to ad-hoc initiatives and projects, but to strategic planning as part of museum's mission, vision and new priorities.

dr Dragan Bulatović

docent Odeljenja za istoriju umetnosti,
upravnik Centra za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta
Univerziteta u Beogradu

MUZEJ JE NAŠ

Preporuka publikacije **Moje tajno blago**,
Muzej rudničko-takovskog kraja, Gornji Milanovac

Treba reći da je jedan period sistemske zaštite nasleđa za nama, te da su u opštoj institucionalnoj krizi stradale i institucije kulture i zaštite nasleđa. Postoji, međutim, značajno iskustvo kritičke analize sistema ideologizovanih programa u kulturi i visoke svesti o profesionalnoj reanimaciji. U ovom trenutku, od ogromne važnosti je da se na lokalnom nivou u svim profesionalnim sektorima, nedirigovano kreiraju upravo onakvi programi revitalizacije koji ne ignorisu najbolju tradiciju kulturnog tla i upravo nju, moćnim instrumentima masovne razmene, reanimiraju na globalnom tržištu. Da bih umanjio retoriku ove izjave, podsetiću da se samo u miljeu lokalnih aktivnosti i može, bez ogrešenja, objediniti interes svih subjekata zajednice, te da se baš među njima i nalaze oni koji će prepoznati sopstveni interes u onim opštim vrednostima kojih treba da budu baštinici. Objedinjavanje tih interesa siguran je put ka dobroj zaštiti i prezentaciji tradicijskih vrednosti i njihovoj adekvatnoj eksploraciji.

Treba se bojati, najpre neznanja, da se ne bi ogrešili prema nasleđu, a time i prema sebi i okolini. Čitajući jedan lokalni časopis za kulturu shvatio sam da je moguće u našim krajevima ne znati šta je tikva i šta su običaji vezani za nju. Imao sam gorku potvrdu da sam u pravu što stalno popujem sa prethodnom tvrdnjom. Naime, neki mladi ljudi su radili jedno istraživanje o urbanoj kulturi i briljantno analizirali svu stupidnost jednog drugog projekta koji je plasirao kao kulturno, animatorsko-edukativnu akciju „noć veštice“. Izlozi zanatskih radnji grada iskorišćeni su, inventivno, za izlaganje *kreativnog rada* na projektu, a u njima su se našle čiste imitacije običaja i oblika neke daleke kulture, ali ne kao prezentacija drugih običaja već kao poduka kako mi treba da se zabavljamo koristeći obrazac *noć veštica* kao

globalnu paradigmu. Mislio sam da je vreme precrtavanja likova Diznijevih junaka u vrtićima, davno zaboravljena loša praksa, ali projekat Coca Cola je, očito nezaustavljen.

Dakle, važno je, a ne košta ništa, stvoriti konsenzus o nematerijalnoj vrednosti, proizvesti osećaj zadovoljstva i snage kod lokalnih aktera da su baštinici i da su nesebični, da žele da podele svoje zadovoljstvo sa posetiocima, da kod njih razbude osećanje gosta. U toj atmosferi, koju izvesno stvaraju i strukture uprave i okupljeni veštaci, proizvođači ponude će se sami regrutovati i mislim da ih ne bi trebalo unapred imenovati i po delatnostima diskriminisati (administrativne olakšice za neke delatnosti i sl). Presudan je, po našem mišljenju, proces reanimacije domaćina, kao garanta opstanka, ekonomskog, ali i kao garanta zadovoljstva postignućem, prevashodno u podizanju podmlatka, ali jednako kao kulturnog i agrikulturnog uzgajivača. Poželjna je reanimacija, zapravo, strukture delanja jednog uzgajivača koji svoj memorijski kulturni kapital sa lakoćom uvodi u svakodnevni život i u delatnost, kakva je kulturni turizam i njegova infrastruktura, ali pre svega, kao zavidan čuvar, kolecionar i delatan baštinik.

Ova publikacija na zavidan način svedoči o ohrabrujućem postignuću baštinika iz regionala zapadne Srbije i dragocenoj ulozi profesionalaca iz ustanova zaštite i kulture u stvaranju mreže baštinika. Okuplja ih, ni malo bez pozitivne magije ideja *Mog tajnog blaga*, proizašla iz laboratorije *Vašara baštine* ali prepoznata i prihvaćena kao dobrodošla da spoji sve profesionalce baštinskih ustanova i sve kategorije njihovih korisnika. Dragocena svedočenja učesnika ovog projekta često asociraju na energiju koja obasja kuću kada se u nju vraća prethodno *zabludeli sin*. Patetično, ali nimalo na štetu istine, može se reći da je *baština vraćena baštinicima*, što je isto što i *baštinici se vraćaju kući*, to jest u svoj muzej. Da ova tvrdnja ne bi ostala na koketnom podsećanju, svakako samo starije generacije na borbeni poklič s kraja oslobođilačke epopeje Drugog svetskog rata, *Trst je naš*, vredi reći još nešto.

Moderno doba je za nama, te ako se misli na period oslobođanja individue i pre svega njene stvaralačke i otkrivalačke potencije, sa dvadesetim vekom se u značajnoj meri završila transformacija humanističkog ovlađavanja svetom i, istina je, jednom ozbiljnom tehnomanijom. Istina je da profitna agresivnost pretvara tehnoproteze u žderaće duhovnosti tako što poništava individualne razlike i globalizuje mere individualnog zadovoljstva.

va. Ako je jedini poredbeni kriterijum kamata keš kredita, onda smo svi isti. Trenutak u kome se ideja progresu, kao glavni pokretač aktivizma modernog čoveka otuđuje od njega, kardinalni je trenutak u istoriji. Usko kontrolisan tehnološki razvoj i od većine zaklonjena primena naučnih otkrića, otvara ambis već jednom pređenog istorijskog puta i pojedinca stavlja u odnos potpune zavisnosti od nečeg što ne razume do kraja, nečeg čemu ne vidi jasno izvor ili vlasnika i nečeg čiji razvoj ne može sagledati. Ako mislimo na taj bauk otuđenja sa kojim se suočava savremeni čovek, radije bih podsetio da se neranjivim postaje jedino obrazovanjem. Naravno, brižljivim uređenjem zajednice raspodeljuje se odgovornost i obezbeđuje stanje visoke svesti o ljudskim vrednostima i nematerijalnom bogatstvu.

Internet platforma *Vašara baštine* u ovom trenutku daje sliku delatnog živog baštinjenja jedne novostvorene zajednice baštinika okupljene oko ideje *Mog tajnog blaga*. U toj zajednici se harmonično dopunjaju visoka profesionalnost muzejskih radnika i iskrena baštinska motivisanost učesnika ove dragocene muzealizacije intimnih svakodnevica i privatnih biografija. Učinak ovih harmonija odslikava se u velikom broju korisnika portala, a kruniše ga konkretna saradnja pojedinaca sa ustanovama. Zavidno i ne samo kao poklonodavaca.

Verujemo u brzu društvenu verifikaciju ovog modela baštinarskog rada sa širom društvenom zajednicom.

CIP - Katalogizacija u publikaciji